

Riksdagens protokoll

2001/02:64

Onsdagen den 6 februari

Protokoll
2001/02:64

Kl. 9.00 – 15.35
17.00 – 17.26

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 31 januari.

2 § Meddelande om aktuell debatt

Talmannen meddelade att på begäran av Moderata samlingspartiets riksdagsgrupp skulle en aktuell debatt om kvaliteten på undervisningen i grundskolan äga rum *torsdagen den 14 februari kl. 12.00*.

Från regeringen skulle utbildningsminister Thomas Östros delta.

Den inkomna skrivelsen hade följande lydelse:

Till talmannen

Skolverket redovisar i dag betygsstatistiken för år 2001. Av denna framgår att resultaten i grundskolan fortsätter att försämras. Ännu fler elever än tidigare når inte upp till skolans mål. Alltfler elever saknar behörighet för studier i gymnasieskolan.

Den utveckling mot allt sämre resultat i grundskolan som nu pågår är både allvarlig och oacceptabel. Den äventyrar många ungas framtid och urholkar gradvis hela Sveriges förmåga att utvecklas till en kunskapsnation av rang.

Riksdagen har vid flera tillfällen de senaste åren diskuterat skolans problem, men utan att regeringen förmått presentera förslag som kunnat bryta den negativa utvecklingen. Mot bakgrund av de uppgifter som nu redovisats är det nödvändigt att ånyo begära att riksdagen engageras för att åstadkomma en angelägen kursändring.

Mot denna bakgrund begär moderaternas riksdagsgrupp att en aktuell debatt avhålls med anledning av grundskolans allt större svårigheter att klara sina mest aktuella uppgifter.

Stockholm den 28 januari 2002

Per Unckel

Gruppledare

3 § Meddelande om information från regeringen

Talmannen meddelade att *torsdagen den 14 mars kl. 15.00* skulle försvarsminister Björn von Sydow lämna information om avveckling av övertalig försvarsmateriel.

4 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motioner
2001/02:Sf21 till socialförsäkringsutskottet
2001/02:So24 till socialutskottet

Valfrågor

5 § Valfrågor

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande 2001/02:KU8
Valfrågor (prop. 2001/02:53).

Anf. 1 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Fru talman! Detta betänkande om valfrågor utgår huvudsakligen från regeringens proposition *Ändringar i vallagen* och motioner väckta i anledning av denna. De flesta förslagen till förändringar är av teknisk karaktär och är ganska okontroversiella. Det finns dock ett par undantag med några frågor som är mer intressanta och som jag strax ska återkomma till. Dessutom återfinner vi ett antal gamla bekanta förslag från allmänna motionstiden i betänkandet.

Det mest påtagliga och glädjande är att utskottet utifrån tre borgerliga motioner har kunnat enas om att föreslå en generell rätt att brevrösta för utlandssvenskar, och det ska kunna ske redan fr.o.m. höstens val. Tidigare var det endast svenskar som befann sig i Tyskland och Schweiz som hade den möjligheten eftersom det inte var möjligt att genomföra röstning på konsulat och beskickningar i dessa länder.

Valtekniska utredningen föreslog att rätten att brevrösta borde göras generell för svenskar i utlandet, men regeringen anför i propositionen en mängd betänkligheter och vill därför ”i princip inte ställa sig bakom en utvidgning av möjligheterna att brevrösta till länder där ordinär röstning är möjlig”. Regeringen menar att tillförlitligheten kan ifrågasättas när det gäller brevröstningen eftersom många brevröster underkänns, och valhemligheten kan dessutom inte garanteras. Så långt propositionen.

Det kan visserligen hävdas att det är mindre säkert att rösta per brev än på de flesta andra sätt. Uttrycket att något kommer som ett brev på posten är måhända mindre användbart i dag än tidigare. Men efter att ha vägt samman *pro et contra* har ändå utskottet kommit till den rimliga slutsatsen att den ökade möjligheten att delta i valet för svenskar som befinner sig i utlandet väger tyngst. Möjligheten att rösta på ambassader och konsulat kommer att finnas kvar i samma utsträckning som i dag.

Antalet röstberättigade utlandssvenskar uppgår till ca 90 000. Om detta förslag vinner kammarens bifall, vilket det finns goda förutsättningar för, har riksdagen verkligen gjort något konkret för att möjliggöra ett större valdeltagande och inte bara pratat om att det är önskvärt att flera röstar.

Däremot har majoriteten i utskottet inte vågat gå längre och pröva röstning via Internet för utlandssvenskar. Också i detta fall finns det förstås kontrollproblem, och den som vill hitta invändningar kan alltid hänvisa till dessa som en ursäkt för att ingenting göra. Å andra sidan är ju inte heller pappersröstning alldeles utan problem, som vi har sett ibland här hemma och i ännu högre grad i en del andra länder. Vill man förändra något är det oftast lämpligast att börja i begränsad skala, göra ett försök och sedan utvärdera försöket. Den metoden har tillämpats tidigare när det gäller valfrågor, t.ex. beträffande personvalsinslaget. Redan Demokratiutredningen föreslog – för övrigt enhälligt – att försök med Internetröstning borde prövas, förslagsvis i någon kommun. Det minsta man borde göra i denna fråga vore, tycker jag, att bereda frågan med tydlig inriktning mot valet 2006. Men regeringen och utskottsmajoriteten säger bara i allmänna ordalag att det finns ett antal problem som först måste lösas.

Utskottet avstyrker en motion om regler som förbjuder en kandidat att ställa upp i flera valkretsar. Invändningen är framför allt att det är ett stort och kanske grundlagsstridigt steg att föreskriva för partierna hur de får nominera kandidater. Den metod som Rådet för utvärdering av 1998 års val föreslog – att stifta en normativ lag med innebörden att en kandidat inte *bör* ställa upp i mer än en valkrets – är inte heller en bra lösning. Lagar bör inte se ut så. Själv menar jag att frågan snarare är moralisk än konstitutionell. Är det etiskt försvarbart att påskina för väljarna att en känd person kan komma in i riksdagen i mer än en upplaga? Helt klart är, som det också antyds i betänkandet, att detta att en person kandiderar på första plats i flera valkretsar gör utslaget oberäkneligt, förvirrar väljarna och saboterar personvalet. Att föreslå nya regler för den s.k. dubbelvals-avvecklingen eliminerar inte detta grundläggande moraliska problem.

Låt mig slutligen säga något om spärreglerna för personvalet. Det är en fråga som vi har diskuterat tidigare. Jag fattar mig här ganska kort eftersom jag tror mig veta att åtminstone en senare talare kommer att vara desto utförligare. Nu är det för sent att ändra inför valet i höst, men därefter är det rimligt att spärreglerna, som måste betecknas som tämligen godtyckliga och principiellt diskutabla, helt tas bort och att personvalet får fullt genomslag – som Moderaterna, Centerpartiet och Folkpartiet hävdar i en av reservationerna.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 3.

Anf. 2 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Vallagen är ett av de områden som brukar betraktas på ett speciellt sätt, liksom grundlagsförändringar, i och med att det bör finnas breda parlamentariska majoriteter för förändringar. I ett sådant här betänkande är reservationerna närmast av den typen att de pekar på problem som bör lösas i framtiden.

Fru talman! Det är intressant att notera att opposition mot regeringens förslag faktiskt kan leda till något – inte bara på lång sikt, vilket händer

nu och då, utan även omedelbart. De ca 90 000 röstberättigade utlandssvenskarna kan i dag skatta sig lyckliga över att Kristdemokraterna, Moderaterna och Folkpartiet har varit observanta på möjligheterna till s.k. brevröstning. I dag kommer nämligen en förhoppningsvis enig riksdag att bifalla en sådan generell rösträttsrätt för utlandssvenskar.

Fru talman! De svårigheter som kan föreligga för väljare som befinner sig i Schweiz och Tyskland – de har ju redan i dag brevröstningsmöjlighet – att ta sig till en utlandsmyndighet för att rösta är inte större än de svårigheter som väljare har vilka befinner sig i en rad andra länder. Snarare är i många fall förhållandet det motsatta. Den centrala valmyndigheten och Utrikesdepartementet får i samband med varje val ta emot kritik från svenska medborgare som vill vara med i valet men som av praktiska skäl inte kan rösta eftersom de befinner sig alltför långt ifrån något röstmottagningsställe. Även vi ledamöter får i synnerhet efter val ta emot den typen av kritik.

Som exempel kan nämnas att i USA och Australien är avstånden så stora att det krävs flygtransport för att ta sig till en vallokal. I det inre av Ryssland och i de republiker som bildades efter Sovjetunionens upplösning finns inga röstmottagningsställen alls. Även svenskar på Svalbard och i de nordligaste delarna av Norge har framfört kritik.

Vad som i praktiken står till buds för att på ett verkningsfullt sätt underlätta för de svenskar som vistas utomlands att kunna delta i valen är att utvidga brevröstningen till att omfatta all utlandsröstning. Mot en sådan utvidgning talar en rad praktiska problem och invändningar.

Man kan inte garantera valhemligheten i alla lägen. Det är också mindre tillförlitligt och säkert. Erfarenhetsmässigt underkänns en förhållandevis stor andel av dessa röster på grund av felaktig bevitning etc. Man får också räkna med att försändelser kan komma bort i postgången.

Trots sådana problem är det betydelsefullt att nu genomföra en generell rätt till brevröstning för utlandssvenskar. I väldigt många fall kan det vara bättre att göra någonting än ingenting alls. Så är det i detta fall.

Fru talman! Regeringen har i propositionen avvisat förslaget av byråkratiska skäl. De skälen är inte hållbara ur ett rättviseperspektiv. Det är bra att utskottet i dess helhet har insett detta och nu lagt fram förslag till en sådan generell rätt redan i 2002 års val. Demokratin och utlandssvenskarna är att gratulera.

Fru talman! Vi kristdemokrater hade dessutom velat att försök skulle ha gjorts med röstning via Internet för utlandssvenskar. Det hade varit ett bra tillfälle att försöka hitta tekniker som kan användas i framtiden. Dessvärre var utskottet på den punkten inte tillräckligt framåtsyftande.

Fru talman! I en motion från allmänna motionstiden hade vi ett antal yrkanden som avsåg 2002 års val. En del av dessa förslag är av den karaktären att det är för sent att genomföra dem till årets val. Vi har därför avstått från reservationer på de punkterna. Vi återkommer till frågorna om personvalsspärrar, dubbelvalsavveckling och utjämningsmandat i valkretsindelade kommuner kommande riksmöten.

Låt mig emellertid säga några ord om dubbelvalsavvecklingen, eftersom kunskapen på området inte verkar helt vattentät. Problemen uppstår när det sker dubbelvalsavveckling i valkretsar där det finns mer än en valsedel.

Enligt gällande vallag tillgår dubbelvalsavvecklingen så att en kandidat som blivit vald i flera valkretsar betraktas som vald i alla valkretsarna. Vederbörandes ersättare utses utifrån listordning i alla kretsarna. När dubbelvalsavvecklingen sker och kandidaten är avförd från en valkrets är det ändå hans eller hennes ersättare som erhåller mandatet.

Slutsatsen är att en sådan kandidats personröster i praktiken överförs på en ersättare enligt listordningen, trots att denna kanske inte erhållit så många personkryss att han eller hon hamnat över spärren. Det normala i svensk valsysteemstradition är att en person som redan är tillsatt på mandat i annan valkrets betraktas som obefintlig i berörd valkrets.

Vi hoppas att vi så småningom kan få en genomlysning och bättre beslut på den punkten.

Fru talman! Personvalsinslaget, med möjligheter för väljaren att sätta ett enda kryss på en valsedel, har nu prövats i några val. Erfarenheterna är inte odelat positiva. Helt klart har systemet med personvalsinslag kommit för att stanna i det svenska valsystemet, men det nuvarande systemet ger inte möjlighet för väljaren att ge en mer sammansatt bild av sina preferenser.

Ett intressant sätt att vidga personvalet är att ge väljaren möjlighet att på valsedeln även ge uttryck för sina andra- och tredjehandspreferenser. Enligt vår mening borde därför regeringen tillsätta en utredning som undersöker effekterna av ett rangordningssystem i personvalet, med syftet att ett sådant system införs till valet 2006.

Dessvärre, fru talman, har utskottet inte varit benäget att fundera i de termerna, men ett helhetstänkande på detta område har framtiden för sig.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

Anf. 3 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Fru talman! Det är riktigt som Ingvar Svensson påpekar, dvs. att det rådde en viss förvirring vid föregående val. Man visste inte hur utfallet skulle bli när man hade två listor i en valkrets – kanske en rikslista och en lokal lista. Inte ens de som arbetade på det sättet visste kanske hur dubbelvalsavvecklingen skulle fungera. Så långt är det inga svårigheter att hålla med.

Jag måste ändå fråga om det inte också finns ett etiskt problem här. Kan personvalet fungera om en person ställer upp i flera valkretsar? Är det verkligen rimligt att antyda för väljarna att en person kan komma in i flera upplagor?

Anf. 4 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Vi har personval, och väljarna kan i ett sådant läge göra en markering. Om ett mycket stort antal väljare i en valkrets kryssar för en sådan kandidat kan vederbörande bli invald just i den valkretsen.

Det finns ett problem här. Ska man välja varumärkestänkandet eller personalvalet i första hand? Min personliga uppfattning på den punkten är mycket klar.

Anf. 5 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Fru talman! Det kunde vara intressant att få höra denna personliga uppfattning.

Anf. 6 INGVAR SVENSSON (kd) replik:
Fru talman! Den är att personvalet bör vara det som gäller.

Anf. 7 ÅSA TORSTENSSON (c):

Fru talman! I dag behandlar vi ett betänkande som berör valfrågor. Det handlar till stor del om förslag som tillsammans har till syfte att stärka själva röstandet för den enskilde och det som berör själva röstningsförfarandet.

Det har varit intressant att arbeta med betänkandet, även om det inte har funnits några kontroversiella frågor eller större oenigheter. Det som har varit intressant är att utskottet har lagt fram ett förslag som ledamöterna är eniga om gällande en utvidgning av brevröstningen för dem som bor utomlands.

Förslaget innebär en generell rätt att brevrösta. Det är bra med tanke på att fler nu ges möjlighet att vara delaktiga i valet. Detta sker trots att regeringen i detta skede har valt att inte gå i denna riktning.

Fru talman! Tyvärr har utskottet inte vågat gå vidare vad det gäller att stärka själva förtroendemannarollen och därmed öka möjligheterna för väljaren att faktiskt påverka vem som ska bli förtroendevald. Ett starkt personvalssystem är ett sätt att stärka de förtroendevalda, som med en annan auktoritet än tidigare kan hävda att de är valda av folket. Detta stärker de förtroendevalda i förhållande till deras partier och skapar ett ökat krav på dialog med väljaren, vilket leder till att man mycket tydligt stärker väljarens roll.

Centerpartiet har en ambition att bygga makten underifrån, vilket också innebär att det läggs mycket förtroende på varje enskild församling som är vald och därtill på den enskilde som är personvald.

Spärngränserna bör därför tas bort. Regeringen borde ha getts i uppdrag att återkomma med ett förslag om en ändring som skulle ha kunnat genomföras till valet år 2006.

Personvalsfrågan tas upp i flera betänkanden, så vi återkommer till detta ärende vid flera tillfällen.

Fru talman! Jag avslutar med att yrka bifall till reservation nr 3.

Anf. 8 HELENA BARGHOLTZ (fp):

Fru talman! Detta förslag bekymrar mig av ett mycket speciellt skäl. Det gäller vallokalers tillgänglighet.

I propositionen föreslås att kommunerna under vissa förutsättningar ska få använda en vallokal som inte är tillgänglig för fysiskt funktionshindrade väljare. Villkoret är att kommunen inte kan använda en lokal som är tillgänglig för dessa.

I förslaget till kompletteringar av vallagen sägs det vidare att en kommun som avser att använda en lokal som inte uppfyller tillgänglighetskravet ska samråda med länsstyrelsen innan den beslutar i saken. Kommunen ska också ange varför den har gjort bedömningen att någon annan lokal inte kan användas i stället.

Vi är från Folkpartiets sida mycket bekymrade över att alltför många vallokaler riskerar att vara stängda för människor med funktionshinder.

I många kommuner förläggs vallokalerna till skolor. Siffror från Handikappombudsmannen visar att det i var fjärde skola är omöjligt för

rullstolsburna att komma fram i huvudentrén. I var tredje skola hindras de av smala dörrar eller höga trösklar.

Detta är i första hand en oacceptabel situation för de elever och den personal som behöver tillgång till skolan, men det påverkar också andra besökare i skolans lokaler.

Fru talman! Rätten att rösta är en grundläggande medborgerlig rättighet, och valhemligheten är fundamental för det demokratiska valsystemet. Att få rösta på valdagen är inte bara en rättighet, utan det är för väldigt många människor också en viktig symbolhandling.

Regeringens lösning på problemet är att funktionshindrade som inte kan ta sig in i lokalen ska kunna avlägga sin röst omedelbart utanför vallokalen till någon av valförrättarna om det kan ske under betryggande former, så att valhemligheten bevaras. Man stoppar alltså en funktionshindrad på väg in i vallokalen därför att hon eller han inte kan komma in, och så får den personen vänta på att någon valförrättare tar sig tid att komma ut och hjälpa till med valet.

Detta kan i och för sig ses som en förbättring jämfört med tidigare när det inte stod någon möjlighet över huvud taget till buds för den här typen av röstning, men det kan ändå inte vara meningen att vissa medborgare ska vara hänvisade till att rösta på trappan till den ordinarie vallokalen och därför, naturligtvis, ha sämre möjligheter att ta egna valsedlar.

Man kan knyta an det här till den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. Riksdagen har beslutat att samhället ska utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet. Det målet ska nås 2010. För att hjälpa till med det här har vi från Folkpartiet liberalernas sida finansierat en engångssatsning på 5 miljoner kronor under de närmaste åren för att genomföra en omfattande tillgänglighetsreform och för att det ska vara möjligt att uppnå målen med handlingsplanen för handikappolitiken.

Det här, fru talman, inkluderar också en handikappanpassning av landets skolor. På det sättet skulle man ju kunna lösa det här problemet. Målet måste ju vara att alla människor ska behandlas lika på valdagen. Därför bör vallagen klart och tydligt uttrycka att vallokalen ska vara tillgänglig också för personer med funktionshinder.

Vi har tagit upp två andra frågor i vårt betänkande som jag tänkte uppehålla mig vid. Det som är mycket positivt är förslaget om brevröstning. Vi har gemensamt kommit fram till att vi anser att brevröstning kan tillämpas och att det räcker att rösten kommer in dagen efter valet.

Personvalet har också berörts här. Jag vill instämma i den moderata och centerpartistiska reservationen, som handlar om att vi ska renodla personvalet och ta bort spärrarna. Vi får ju, precis som Åsa Torstensson framhöll, anledning att återkomma till den frågan vid flera tillfällen.

Nils Fredrik Aurelius och Ingvar Svensson yrkar bifall till en reservation som handlar om Internetröstning. Internetröstning och e-demokrati är spännande. Vi från Folkpartiet är positiva till detta, men jag kan inte förstå varför detta i den här vändan bara skulle omfatta utlands-svenskar. Nils Fredrik Aurelius pekade själv på att Kommunaldemokratitutredningen har lyft fram att man skulle kunna pröva detta i en svensk kommun. Det är väl i så fall bättre att pröva där. Varför begränsa det till utlandssvenskarna?

Prot. 2001/02:64
6 februari

Valfrågor

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 1. Jag instämmer också i reservation 3.

Anf. 9 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Fru talman! Anledningen till att frågan om Internetröstning för utlandssvenskar kommer upp i det här sammanhanget är att det är just den frågan som tas upp i detta betänkande. Vi har ju sagt att vi vill pröva Internetröstning i andra sammanhang också – man kan t.ex. börja i en kommun. Men det viktiga tycker jag är att man vågar göra någonting nu.

Anf. 10 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! I så fall tycker jag att man kunde ha gått steget längre. Redan i detta sammanhang hade man kunnat föreslå att det här skulle göras i någon kommun nu. Det hade varit bättre.

Vi är ju lite till mans oroliga när det gäller säkerheten vid Internetröstning. Jag föreställer mig att osäkerheten möjligen skulle vara större om vi tillämpar detta på utlandssvenskar än om vi tillämpar detta på invånarna i en svensk kommun.

Men låt oss fundera vidare kring frågan! Vi är i princip positiva från Folkpartiet.

Anf. 11 PER LAGER (mp):

Fru talman! Jag, liksom flera tidigare talare här i talarstolen, gläds åt att brevröstningen nu blir generell för utlandssvenskar. Jag tror att det kan bidra till betydligt fler väljare i kommande val. De svårigheter som de som har varit utomlands har haft har redan berörts, så jag ska inte ta upp det igen, utan jag är, som sagt var, väldigt glad åt att framför allt Socialdemokraterna och Vänstern till slut gick med på detta.

Vi i Miljöpartiet har två reservationer i betänkandet. Den ena handlar om det statliga partistödet och den andra om personval och kampanjbidrag.

Vad gäller partistödet finns det ju ett statligt stöd för partier. Det är dels det s.k. partistödet, som är ett mandatbidrag, dels ett kanslistöd som är ett grundbidrag och ett tilläggsbidrag. Nu har regeringen lagt fram ett förslag om att man ska halvera partistödet och grundstödet för de partier som får mindre än 2 % av rösterna i ett val.

Det förslaget har givetvis uppkommit av den situation som var 94–98 när Ny demokrati hade lämnat riksdagen och föll väldigt lågt i väljaropinionen. Man ansåg då att det inte var riktigt grundlagsenligt att de kunde utkvittera de här bidragen på det sätt som de gjorde. Det kan ligga något i det, och det går att förstå varför man reagerar. Men detta var en enskild händelse; det får vi inte glömma. Och den här lagen är från 1972, om jag inte minns fel.

Jag menar att en sådan här tillfällig nedgång av antalet röster kan drabba alla partier – kanske inte de största. Det är väl risk för att det inte drabbar Socialdemokraterna och Moderaterna, kanske inte heller Vänstern och kd, men flera partier har varit i gränstrakterna kring 4 % och under. Jag menar att man, om det skulle bli en tillfällig nedgång, inte ska råka ut för denna kraftiga neddragning av bidragen. Då kan partiet inte komma igen på ett rättvist sätt.

Därmed vill jag yrka bifall till reservation 2.

När det gäller personval och kampanjbidrag finns det, som utskottets majoritet mycket riktigt påpekar, en överenskommelse mellan partierna som gjordes i april 2000. Men den överenskommelsen, om att man ska vara så öppen som möjligt när det gäller redovisningen av partiernas intäkter, handlar om partiernas centrala verksamhet. I överenskommelsen vädjar man på något sätt om att även stödet till enskilda bör redovisas, men det finns inte alls någon kontroll eller någon plikt eller liknande när det gäller att enskilda kandidater ska göra detta. Så detta är verkningslöst i fråga om de avarter som man kan tänka sig att man skulle kunna komma åt med en reglering.

Det finns ju regleringar ute i världen för sådant här. Inte minst i USA finns det en reglering när det gäller kampanjbidrag. Jag och Miljöpartiet menar att det med tanke på personvalet och utvecklingen av det borde vara dags att skapa en reglering i stället för den här frivilliga anmälan som det skulle kunna bli något slags offentlighet av men som det inte kommer att bli. Skulle en enskild ledamot få stora bidrag från ett företag eller ett bolag för att driva en speciell intressefråga behöver den här ledamoten inte uppge det. Väljarna vet då inte hur den här enskilda kandidaten kan bedriva sin kampanj på det sätt som han gör. Det tycker jag är väldigt viktigt. Därför yrkar jag bifall också till reservation 5.

I övrigt kan jag känna sympati för Folkpartiets reservation när det gäller tillgängligheten till vallokaler. Här hoppas jag på den nya regeln om att kommunerna förväntas ha tillgänglighet för funktionshindrade och också den lilla extra nya idén om att man kan få lämna sin röst på utsidan av vallokalen. Det är väl en förbättring, precis som Helena Bargholtz sade. Men när det i övrigt gäller förtroendevaldas möjligheter att arbeta handlar det just om att se till att de funktionshindrade kan arbeta, och inte bara någorlunda bättre än i dag utan på samma villkor som andra förtroendevalda.

Det här med att gå till vallokalen är oerhört viktigt, även om det bara sker en gång vart fjärde år. Jag har alltså en sympati för detta. Men jag tror nog att vi den här gången kan klara oss med det som majoriteten har skrivit.

Anf. 12 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Jag blir lite besviken när Per Lager är så nära att tycka som jag. Varför inte ta steget över och instämma i min reservation i frågan för att markera att detta är en väldigt viktig fråga? Nu kan inte jag Miljöpartiets budgetförslag – jag vet ju att budgeten görs upp tillsammans med Socialdemokraterna – men visst borde man väl kunna få loss pengar för att arbeta för att alla skolor blir handikappanpassade. Då löser man ju problemet, inte bara för dem som röstar på valdagen och de funktionshindrade utan också för alla som vistas i skolorna.

Jag vill därför, fru talman, fråga Per Lager om han är beredd att i kommande arbete också verka för en bättre handikappanpassning av landets skolor.

Anf. 13 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Jag har själv jobbat på en skola i 19 år och sett hur den skolan fick anpassas efter funktionshindrade. Det gjordes därför att vi

hade sådana elever i skolan, inte därför att man skulle kunna komma dit på valdagen.

Problemet för mig är ju, som Helena Bargholtz förstår, den summa som nämndes och som Folkpartiet, förmodar jag, har i sitt budgetförslag. Detta är alltså en budgetfråga som jag inte kan ställa upp på. Men jag ska fundera över om jag inte kan rösta på Folkpartiets förslag här.

Anf. 14 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Det var trevligt att höra att Per Lager är lika engagerad i de här frågorna som jag är. Det är riktigt att Folkpartiet har anslagit 5 miljarder kronor för att göra en särskild handikappanpassning. Här kunde vi väl se om vi inte så småningom kunde hitta någon gemensam grund.

Anf. 15 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Jag tror väl att det var 5 miljoner och inte 5 miljarder. Var det 5 miljarder? Jaha. Ja, det är en stor summa och naturligtvis en viktig fråga. Detta kan jag dock inte ställa upp på, eftersom vi har en budgetöverenskommelse med Socialdemokraterna i den här frågan.

Anf. 16 MATS BERGLIND (s):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i det här betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Jag instämmer med dem som har noterat att utskottet i stort sett är enigt i de vallagsfrågor vi har diskuterat. Det är en gammal fin tradition att det är breda politiska majoriteter vid den här typen av vallagsfrågor. För min del önskar jag att denna enighet skulle bestå även i andra viktiga konstitutionella frågor som vi diskuterar i vårt utskott.

Nu till det som har anförts i debatten. Flera har varit inne på detta med brevröstningen och att vi nu har blivit eniga här. Det är väl ingen hemlighet att vi har sett vissa problem med framför allt påverkansmöjligheter när det gäller dem som ska brevrösta. Man måste kunna vara säker på att det är personens egen vilja som ligger till grund för vilket parti den personen har röstat på. Det gäller även postgången: Hur säkert är det här egentligen? Blir det bara ett slag i luften? Kommer det inte fram i tid osv.?

Dessa farhågor måste vägas emot att så många som möjligt ska kunna delta i ett allmänt val, och naturligtvis även de som bor utanför Sveriges gränser.

Det var väl i fråga om den valmöjligheten som jag och andra socialdemokrater i utskottet kände att det vägde över att se till möjligheterna för så många som möjligt att delta i valet. Sedan får vi som efter alla val, som ju utvärderas på många olika sätt, också utvärdera den här frågan och se hur det har fungerat. Kanske kommer det överklaganden osv. som visar att det här kanske inte var någon lysande idé.

Vi var för vår del beredda att skjuta på det här till nästa val. Många partier var dock överens om att detta skulle införas redan nu, och i den samarbetsanda som jag tycker är så bra har vi böjt oss för de argumenten och sagt att vi vill vara med och utforma någon typ av lag som gör det möjligt att införa detta redan till det här valet. Det är bra, tycker jag, att vi har blivit eniga om det.

När det gäller spärregler och personvalet, som flera har varit inne på, är ju historien att vissa partier har drivit att det ska vara ett rent personval och vissa partier har tyckt att det inte är någon bra modell. Kompromissen är alltså ett val med personvalsinslag, en kompromiss där man försökt gå alla till mötes och då infört de här spärrgränserna. Att redan nu dra slutsatsen att detta är fel och bör ändras tror jag är lite för tidigt. Minst ett val till för att utvärdera hur personvalet fungerar tror jag är av nöd tvunget.

Det viktigaste i det här läget tror jag kanske inte är att diskutera spärrnivåer och hur det ska se ut i framtiden utan att verkligen uppmana medborgarna som ska gå till val att ta ställning, att ta reda på vilken kandidat de tycker är bäst och sätta ett kryss för den, så att vi får upp antalet väljare som begagnar sig av möjligheten att sätta ett kryss och vara med i personvalet.

Sedan ska som sagt också det här valet utvärderas, och vi får då se hur vi har lyckats. Men jag tror nog att detta är den framkomliga vägen just nu.

Sedan går jag över till det här med partistödet. Miljöpartiet tycker att det är lite väl hårda bud att det, om man skulle åka ur riksdagen och hamna under 2 %, skulle bli drastiska förändringar i partistödet. Som Per Lager mycket riktigt sade bottnar det här förslaget i att Ny demokrati, ett parti som i praktiken inte fanns, på ett motbjudande sätt kunnat tillgoda göra sig pengar. Det var stora inbördes strider om vem som ägde rätten att teckna konton osv. Det är naturligtvis oacceptabelt. Det är alltså inte bara spärrgränsen som är det viktiga utan också formuleringarna om att partiet ska finnas kvar, ha en revisor, ha stadgar osv. Detta är alltså bara *en del*.

När vi diskuterat detta har det inte handlat om att de stora partierna tänker vara elaka mot några små partier som riskerar att hamna här – långt därifrån. Ska man någon gång sätta en gräns är det alltid diskutabelt var den gränsen ska ligga för att det ska bli så sunt som möjligt. Men den andra delen i detta är ju att går man ned ännu lägre än de 2 procenten finns det flera partier som ligger där och som inte har varit inne i riksdagen. Då kommer också den rättvisediskussionen: Om två partier ligger på storleken 1 % eller 2 % i ett val, varför ska det ena partiet ha andra ekonomiska förutsättningar än det som aldrig har varit inne i riksdagen?

Jag menar att det finns flera olika saker att diskutera när det gäller detta. Det finns inte ett gyllene absolut rättvist system. Men jag tror att vi ändå har hittat en hygglig nivå och hyggliga skrivningar för att det här ska uppfattas som både rimligt och acceptabelt.

Till sist Folkpartiets motion om möjligheten för de funktionshindrade att komma in i en vallokal. Här känner jag att det är total politisk enighet i sak. Alla vill naturligtvis se till att alla kan komma till en vallokal, oavsett om man har ett funktionshinder eller inte.

Problematiken uppstår när Helena Bargholtz så kategoriskt slår fast att så bara skall ske. Det finns liksom ingenting om vad som faller inom rimlighetens gräns. Konstruktionen att länsstyrelsen ska vara med och att det ska föras fram argument för att man är tvungen att använda en lokal som inte är anpassad för funktionshindrade är bara det en otroligt stark påtryckning.

Jag tycker att det skulle vara djupt olyckligt om det på någon enstaka plats helt enkelt inte går att ordna och man är tvungen att förlägga en vallokal så att samtliga i det valdistriktet får orimligt långt att ta sig till den. Då har vi återigen rimlighetsbedömningen. Någonstans tycker jag ändå att man måste kunna göra undantag trots att det är glasklart vad vi syftar till.

När vi råkade ut för detta hemma i min kommun löste vi det mycket enkelt genom att vi bad gatukontoret att provisoriskt över valdagen fixa till handikappanpassade ramper till en mycket ringa kostnad och lätt åtgärdat. Den goda viljan finns både på kommunal nivå och bland oss som sitter här. Det är bara det att det måste finnas en rimlighetsbedömning.

Därmed, fru talman, hoppas jag att jag har gått igenom allt som förekommit i dagens diskussion.

Anf. 17 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Just det! Precis som Mats Berglind säger går det ofta att lösa problemet med handikappades möjligheter att komma in i vallokalen med ganska enkla medel. Man kanske inte ens behöver gå så långt att man bygger om lokalerna, även om strävan måste vara att alla kommunens lokaler ska vara handikappanpassade. Man ska aldrig känna sig diskriminerad för att man är handikappad.

Men varför då behöva ha några särregler när det gäller handikappades möjligheter att komma till vallokalen? Det är bara att slå fast att de ska kunna komma dit. Sedan får man lösa det på det utmärkta sätt som man tydligen gjorde i Mats Berglinds kommun. Det ska lösa sig. Vi ska inte ha någon diskussion med länsstyrelsen om de kan gå med på detta eller inte. Det ska lösas.

Anf. 18 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Om Helena Bargholtz hade lyssnat på mig hade hon kommit underfund med att vi är helt överens, förutom den rimlighetsbedömning som jag sade att man ändå måste göra. Om det på något enstaka ställe i detta land bara inte går, är det då rimligt att inte ens kunna använda en vallokal i alla övriga medborgares närhet och att de i stället ska få orimligt långa resor för att ta sig till en vallokal? Det är den öppningen som vi gör. I övrigt är vi helt överens.

Anf. 19 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Jag kan inte se att det finns något skäl till att det skulle vara rimligt att inte låta handikappade kunna komma in i en vallokal. I så fall får man väl anslå lite mer pengar. Kommunen får göra en insats för detta. Jag kan inte tänka mig vad det är för konstig vallokal som skulle vara så svår att göra i ordning för att också handikappade skulle kunna ta sig in. Man ska inte precis lägga en vallokal på en fjälltopp.

Anf. 20 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Nej, den tanken har inte ens slagit mig. Men man vet aldrig; det kanske finns ställen där det också skulle behövas. Vad vet jag?

Jag tror inte att vi ska måla upp det här problemet alltför dramatiskt. Skulle det framkomma efter det här valet att detta är mer vanligt än undantag ska vi nog göra någonting åt det. Men än så länge har jag ett oerhört stort förtroende för att de som sitter i de lokala valnämnderna och i respektive kommun löser detta så att det problem Helena Bargholtz målar upp icke kommer att uppstå.

Anf. 21 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Fru talman! Jag vill instämma med Mats Berglind i att det är bra att vi har nått enighet på en väsentlig punkt i detta betänkande, om brevröstning för utlandssvenskar. Enighet är en viktig del av politiken. Den andra viktiga delen är den demokratiska konflikten. Den måste vi också ta ibland. Förslaget visar också att riksdagen har betydelse i varje fall genom utskotten.

Jag kan också hålla med Mats Berglind om att det finns vissa problem med valhemligheten vid olika typer av röstning. Redan vid ombudsröstning kan man tänka sig att det kan finnas sådana problem, vid brevröstning, som vi har sagt, och naturligtvis också när vi talar om röstning via Internet, som Mats Berglind inte berörde så mycket i sitt inlägg.

Här har vi tagit upp frågan om just utlandssvenskar eftersom den fanns med i propositionen. Det hade naturligtvis varit en möjlighet. Tillgängligheten till Internet för utlandssvenskar är kanske ganska god, i varje fall bättre än tillgängligheten till närbelägen vallokal. Det hade ju varit en möjlighet att testa ett försök med Internetröstning.

Jag vill ställa följande fråga: Regeringen säger bara lite vagt att ärendet bereds vidare inom Regeringskansliet. Jag tycker mig finna en viss räddhågad inställning till att pröva den nya tekniken. Nog tror väl Mats Berglind liksom jag att vi om 10 eller 20 år kommer att använda ny teknik när vi röstar?

Anf. 22 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Den bedömningen gör nog jag också. Om ett par tre val kanske detta är ett vanligt sätt att rösta. I dag är inte problematiken så stor när det gäller vem som får rösta, rösthemligheten osv. Vi är väl många som sköter våra bankärenden via Internet och känner oss ganska trygga med att inga andra kommer åt de uppgifterna och att ingen förhoppningsvis tar ut pengar på våra konton. Den delen är kanske inte den svåraste att lösa. Det gäller att hitta ett system för hur långt vi ska sträcka oss när det gäller den icke sunda påverkan på den som ska rösta. Det hör mycket nära ihop med brevröstningen.

Jag tycker att man innan man tar till sig ny teknik, för det ska vi alla göra, också måste ha en sund skepsis till vad den kan innebära. Trögheten i sådana här frågor tycker jag har sitt berättigande, och jag ser fram emot diskussionen framöver om hur man ska kunna lösa den här typen av frågor.

Anf. 23 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik:

Fru talman! Om Mats Berglind och jag nu är överens om att den nya tekniken kommer att användas framöver är frågan hur man ska ställa sig i dag. Är inte det rimliga då att man brukar vara lite aktiv och kanske ta ett första steg genom ett försök, exempelvis för utlandssvenskar, där det kan

finnas speciella skäl till Internetröstning, och inte bara år efter år säga att man fortsätter att bereda frågan i Regeringskansliet?

Jag vet att vi får anledning att återkomma till den här frågan ytterligare minst en gång i vår i ett bredare sammanhang. Men jag vill ändå fråga Mats Berglind om inte det rimliga när man ska ändra sådana här rätt komplicerade saker är att man tar ett litet steg i taget och sedan utvärderar det. När kommer det första lilla steget?

Anf. 24 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Svaret på när det första steget kommer har inte jag. Det vet jag inte om någon har. Vi måste faktiskt vara lite varsamma. Uppkommer diskussioner och en problematisering av vad detta skulle få för betydelse i olika delar och vi skulle känna att de problemen är för stora för att vi över huvud taget skulle vilja göra något försök är det klart att det skjuts ganska långt på framtiden.

Jag känner nog en viss tveksamhet till hur snabbt man ska gå fram med detta. Jag håller med dem som i sin argumentation har sagt att ska det göras en försöksverksamhet är kanske inte utlandssvenskarna de första man tänker på. I så fall tycker jag att det hade varit lika rimligt att göra det i någon kommun.

Men själva teknikfrågan är densamma och själva farhågorna är lika stora oavsett om det sker ute i världen eller hemma i Sverige. Jag tycker att det är bra att regeringen fortfarande bereder den här frågan. Vi får se vad man kommer fram till så småningom.

Anf. 25 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Mats Berglind nämnde att stora partier inte är allmänt elaka mot små partier som råkar hamna utanför riksdagen. Det är inte därför som man är med på att sätta gränsen vid 2 %.

Men den här riksdagen borde ha utrymme för en större mångfald, anser vi i Miljöpartiet och några andra partier. Den borde inte begränsas till att partiet ska ha fått 4 % av rösterna för att få vara med i riksdagen. Det innebär att vi inte ser 4 % som en bra gräns i dag för att få riksdagsmandat.

Mats Berglind säger att 2 % är en rimlig avvägning och att man måste sätta gränsen någonstans. Självklart kan det finnas behov av gränser, men det här handlar om en avveckling av ett stöd som utgår under den mandatperiod som man hamnar utanför riksdagen. Det finns också ett avtrappningssystem som nu ska halveras.

Frågan är: Är verkligen ett enda val så avgörande för ett parti som har både årsredovisning och auktoriserad revisor? Är det rimligt att man försätter ett parti i den situationen?

Nu vet vi att Ny demokrati var ett särskilt fall. Sedan 1992 har vi inte haft något mer sådant fall. Ska det vara styrande för framtiden och för andra partier som har ordentliga strukturer och som kommer att fortsätta att bedriva sin verksamhet, men som kan råka ut för en tillfällig nedgång i väljaropinionen?

Anf. 26 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Jag skulle kunna ge ett oerhört kort svar: Ja, jag tycker att det är rimligt.

Jag försökte att beskriva den här problematiken i mitt inledande anförande. Vi anser att de partier som i dag finns representerade i riksdagen inte ska jämföras med Ny demokratis agerande när de åkte ur riksdagen. Det finns inga sådana jämförelser.

Men när vi har sett hur det kan gå till tycker jag att det är rimligt att man inför en lagmässig reglering. Vi vet ju inte vilka partier som kommer in i riksdagen i framtiden. På det sättet behöver man inte särskilja olika partier, utan då finns det ett system för hur det hela ska hanteras. Tillfällig svacka eller inte, men det finns i alla fall fortfarande pengar kvar även om man skulle hamna under 4-procentsspärren.

Det går alltid att ifrågasätta procentsatser och gränsdragningar, men jag tycker ändå att det här är det rimliga. Om det ska vara 4-procentsspärr för att ta sig in i riksdagen eller inte har vi inte ens diskuterat. Men mig veterligt är det väl samma sak där. Det finns en bred politisk majoritet för det systemet. Jag känner inte att det är aktuellt att ändra på den delen.

Anf. 27 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Jag kan förstå Mats Berglinds inställning. Men även Socialdemokraterna, Moderaterna och de större partierna fluktuerar i antalet väljare från val till val. Nu ligger de betryggande högt, så de behöver inte ha dessa problem. Dessutom har de en helt annan ekonomi än det lilla partiet som ligger och balanserar eller ligger strax över 4 %. Det är i alla fall tre partier som ligger väldigt nära den gränsen.

En tillfällig nedgång för något av dessa tre partier – precis under 2 % – skulle göra det nästan omöjligt att bedriva politik på det sätt som man bör göra för att kunna komma tillbaka till riksdagen.

Nu låter det väldigt mycket som att jag talar i egen sak, och jag ska inte alls förneka att det kan ligga någonting i det. Men, som sagt, partiet är inte ensamt i den här situationen.

Anf. 28 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Jag har redogjort för mina argument för varför jag tycker att detta är rimligt två gånger, så dem tänker jag inte upprepa. Men det är ett argument som jag inte köper av Per Lager, och det är detta med att om ett parti – jag avser inte Miljöpartiet – åker ur riksdagen och hamnar under 2 % skulle det bli omöjligt att ta sig tillbaka. Det är detsamma som att säga att det inte finns något parti i dag utanför riksdagen som kan ta sig in bara på grund av att det inte har det partistöd som utgår till riksdagspartierna. Jag köper inte det argumentet, för så är det inte.

Anf. 29 MATS EINARSSON (v):

Fru talman! Som redan har antytts är de valtekniska frågor som vi nu diskuterar inte av den karaktären som brukar åstadkomma några mer omfattande kravaller och opinionsyttringar på gator och torg. Det är strängt taget bara riksdagsledamöter som kan entusiasmeras i någon större utsträckning för dessa frågor.

Det innebär inte, vilket redan har sagts här, att frågorna på något sätt är oviktiga för våra medborgare. Jag tror snarare att vi har att göra med de kanske allra viktigaste frågorna som gäller vår demokrati.

Jag ska inte upprepa det som tidigare har sagts, utan jag bara konstaterar att det i betänkandet finns en lång rad förslag – de flesta av ganska begränsande och av teknisk karaktär. I de allra flesta fall råder det enighet, och det är bra. Det är bra att vi är eniga kring den grundläggande utformningen av vårt valsystem.

När det gäller valsystem vill jag t.o.m. gå så långt som att säga att det ligger en hel del i den konservativa attityden, att någonting är bra just därför att det är gammalt och välkänt. För att ett valsystem ska kunna tillämpas måste väljarna, medborgarna, begripa hur det fungerar. Bl.a. därför bör man vara försiktig med omfattande och ofta återkommande förändringar i valsystemet.

Den senaste mer genomgripande förändringen av valsystemet var införandet av det begränsade personvalsinslaget vid förra valet. Den modellen var en kompromiss som partierna nådde utifrån väldigt olika utgångspunkter. Några partier – i synnerhet på den högra delen av den politiska skalan – skulle gärna ha sett ett betydligt större inslag av personval. Några, åtminstone enskilda ledamöter, argumenterade för ett rent personvalssystem. Vi från Vänsterpartiet hade snarare motsatt uppfattning. Vår entusiasm för personval över huvud taget var, och är, ytterst begränsad.

Vi står bakom det system som man nu har. Vi har inte väckt några motioner om förändringar av det nuvarande personvalsinslaget. Men det som vi tycker är bäst med det begränsade personvalsinslaget är just att det är begränsat. Vi har i Sverige fortfarande ett valsystem som är baserat på partier som går till val på sina politiska program, och det är bra.

Ett förstärkt personvalsinslag riskerar att flytta fokus ännu mer från ideologier, politiska program, helhetslösningar och konkreta förslag till individer med mer eller mindre väl underbyggda uppfattningar om vad den ena eller andra ledamoten står för och vilka kvaliteter han eller hon har. Jag menar att det är ett slags illusion att tro att man genom ett personval förstärker djupet i demokratin. Snarare flyttar man fokus från det som är viktigt – politiken och innehållet i besluten – till det som är underordnat.

Jag ska inte utveckla detta närmare. Det finns säkert anledning att återkomma till det i andra sammanhang. Jag vill bara beklaga att vi inte kan hålla ihop kompromissen kring personvalssystemet. Från borgerligt håll driver man hela tiden på för att åstadkomma en förändring. Jag tror att det såväl sakligt som för konsensuskvaliteten skulle vara olyckligt att genomföra några ytterligare förändringar i personvalssystemet.

Brevröstning från utlandet har redan noterats. Jag vill bara säga att vi aldrig har haft några principiella invändningar mot detta. Tvärtom har vi hela tiden sett att man kan utvidga möjligheterna och underlätta för dem som befinner sig utomlands att delta i val. Sedan har det funnits och finns fortfarande praktiska problem. Vi har velat vara säkra på att de praktiska problemen är av en sådan karaktär att de kan klaras av. Under beredningen i utskottet har vi känt oss trygga på den punkten. Därför kan vi också ställa oss bakom förslaget.

Miljöpartiet tar upp frågan om lagstiftning om redovisning av kampanjpengar. Varken regeringen eller utskottet föreslår någon tvingande lagstiftning om offentlighet på det här området. Jag tror att det är mycket klokt att avstå från ett sådant lagförslag.

Regeringen avstår nästan motvilligt från att lägga fram ett lagförslag. Man förstår av formuleringarna i propositionen att regeringen nog helst skulle velat göra det men gör det inte just nu. Jag tror att det finns starka principiella skäl mot att införa lagstiftning på det här området, alltså inte bara för att det inte behövs, utan det finns principiella skäl. Det har att göra med förhållandet mellan partierna och statsmakten.

Ibland kan man kanske uppfatta partierna som något slags utväxt av statsapparaten, som något slags myndigheter, och att medborgarna ska garanteras insyn i deras verksamhet. Men det är, menar jag, en felsyn. Partierna är tvärtom medborgarnas verktyg i förhållande till staten, medborgarnas verktyg för att kontrollera staten.

Man måste vara oerhört försiktig med att skapa en situation där statsapparaten får någon som helst möjlighet att påverka partiernas möjligheter att delta i valen. Blotta misstanken om att en regering eller en riksdagsmajoritet skulle använda lagstiftningen för att förbättra sitt eget partis position på ett eller annat sätt vore ytterst olycklig. Därför ska man också vara ytterst försiktig med varje form av ingripande lagstiftning i partiernas inre arbete. Detta förutsätter – det säger regeringen, och det är helt riktigt – att partierna agerar på ett sådant sätt att den här öppenheten som vi vill ha garanteras.

Sedan finns det ett annat problem här, och det hänger ihop med personvalsinslaget. Som jag antydde tidigare är jag inte så entusiastisk över personval över huvud taget. Jag är ännu mindre entusiastisk över en öppen fragmentarisering av valkampanjerna, inte i partiernas gemensamma valkampanjer utan i enskilda individers personvalskampanjer, kanske med stora summor av pengar från stora organisationer, företag osv. Skulle vi hamna i en situation av amerikansk modell – om jag så får säga, för det är ganska extremt och det är långt dit, men i alla fall – blir det förmodligen oundvikligt med någon form av lagstiftning om detta. Men att redan nu, i oträngt mål, gå in med en lagstiftning menar jag snarast skulle legitimera en utveckling i den riktningen. Det tror jag vore oerhört olyckligt.

Tiden rinner i väg, och jag hinner inte kommentera allt som har tagits upp här. Jag ska bara mycket kort ta upp Folkpartiets reservation. Precis som Mats Berglind sade här tidigare är det en missuppfattning om man får intrycket att det finns en skillnad i ambitioner mellan majoriteten och Folkpartiet när det gäller funktionshinder tillgänglighet till vallokaler. Vi är helt eniga om detta. Allt som går att praktiskt göra för att garantera denna tillgänglighet ska göras. Detta finns också uttryckt i det lagförslag som nu ligger på bordet.

Folkpartiet föreslår ju faktiskt ingen annan lagstiftning i dag. Det står i reservationen att regeringen bör återkomma med ett nytt lagförslag där man har beaktat det som sägs i motionen. Men om detta mot förmodan skulle gå igenom här i kammaren lär det ju inte innebära ett nytt lagförslag inför det här valet utan till nästa val, 2006. När det gäller det här valet är vi uppenbarligen överens om att detta är ett steg i rätt riktning. Sedan får vi väl utvärdera det, som vi utvärderar alla val, och om det så behövs återkomma med en förstärkt lagstiftning till kommande val. Jag tror inte att det blir några som helst svårigheter för oss samtliga partier att komma överens i den frågan.

Anf. 30 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Det gäller detta med tillgängligheten för de handikappade. Det är ju bra att vi alla är så ense om hur viktigt detta är. Men varför ska det över huvud taget finnas några särregler för detta? Varför ska man kunna få begära tillstånd hos länsstyrelsen att under vissa omständigheter kunna förhindra handikappade att ta sig in i vallokaler? Det är väl bättre att se till att åtgärda det här på olika sätt.

Jag har tidigare i mitt meningsutbyte med Mats Berglind sagt att detta är möjligt. Och det är ännu mer möjligt med Folkpartiets förslag, där vi satsar 5 miljarder extra på att handikappanpassa skolorna. Det är alltså en skillnad här. Vi vill inte ha någon särreglering. Vi ska utgå från att detta ska fixas omedelbart.

Anf. 31 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag tror att Mats Berglind har förklarat det här tidigare, men jag ska försöka göra det en gång till.

Det skulle kunna vara så att det i något eller några fall faktiskt inte är möjligt att till valet i september i år fullt ut klara att göra vallokalerna tillgängliga för funktionshindrade. Jag är övertygad om att det går i de allra flesta fall. Med den lagstiftning som vi nu föreslår sätter vi en stark press på alla kommuner att se till att fixa det här.

Om det nu i något eller några fall visar sig att det faktiskt inte går, vad gör man då? I så fall får man ju stänga vallokalen, och då får alla väljare i det distriktet ta sig någon annanstans. Det går säkert bra i stadsområdena, men i stora delar av landet innebär det en ganska omfattande förlängning av restider. Detta är inte rimligt. Därför är den lagstiftning som nu föreslås stark. Den kommer i de allra flesta fall, om inte i alla fall, att leda till att vallokalerna blir tillgängliga för de funktionshindrade.

Anf. 32 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Jag tror att Mats Einarsson kanske har större tillit till kommunernas och länsstyrelsernas vilja att göra detta. Jag är mer orolig, just därför att den här reservutgången finns, att länsstyrelserna och kommunerna kommer att tycka att de inte behöver fixa vallokalerna för de funktionshindrade. Jag har inte lika stor tilltro till den starka viljan när det finns en möjlighet till undantag.

Anf. 33 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Det är möjligt att vi har olika tilltro till de förtroendevalda och till statens myndigheter.

Jag är helt övertygad om att jag har rätt och Helena Bargholtz fel i detta fall. Skulle det vara tvärtom måste vi naturligtvis vidta ytterligare åtgärder. Det får vi hur som helst återkomma till. Det är inte praktiskt möjligt att åstadkomma det som Helena Bargholtz vill till valet i år, utan vi måste ändå återkomma till frågan till nästa val.

Anf. 34 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Mats Einarsson nämnde kompromissen i fråga om personvalet från 1993. Han förundrade sig lite över att ett antal partier nu

agerar i frågan. Men såvitt jag kan erinra mig gällde överenskommelsen t.o.m. valet 1998. Under tiden fram till dess skulle man inte genomföra några förändringar; det var man överens om. Men efter 1998 års val är fältet fritt att föra fram nya tankar på det här området, och det är vad som har skett.

Partierna gör ju rangordningar på sina valsedlar. Tycker inte Mats Einarsson att det vore rimligt att även väljarna skulle kunna få göra någon sådan rangordning?

Anf. 35 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Det är klart att det inte finns någon överenskommelse som förhindrar partierna att föra fram vilka förslag de vill när det gäller valsystemet. Självfallet är det så. Vi har avstått från att motionera om en ytterligare begränsning av personvalsinslaget, om man så säger, av respekt för den överenskommelse som gjordes inför 1998 års val. Jag kan bara beklaga att inte alla partier respekterar den kompromiss som gjordes, men självfallet är ni fria att föreslå vad som helst.

Vad gäller rangordning av kandidater vet vi alla hur svårt, för att inte säga omöjligt, det egentligen är att på något slags objektivt sätt värdera och rangordna enskilda människor som är kandidater till uppdrag. Ändå måste vi göra det. Inom ett parti är det ändå i någon mening möjligt att göra det. Att göra det som väljare är i de allra flesta fall, skulle jag vilja påstå, i princip omöjligt. Det är hundratals namn som man har att ta ställning till om man tar in samtliga partier.

Det är naturligtvis omöjligt. Även om man satsade tio gånger eller hundra gånger mer pengar på enskilda personvalskampanjer skulle det ändå inte finnas någon möjlighet att göra ett rationellt val. I stället skulle som jag ser det irrationella faktorer öka sin betydelse i valkampanjerna. Det blir mindre utrymme för politik, för ideologi, för polemik och för konkreta förslag.

Anf. 36 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Mats Einarsson har ingen större tilltro till väljarna, förstår jag. Men man kan i och för sig också fråga sig om det här med rationella val är något som försiggår inom partierna i nomineringsprocessen.

Jag vill bara kommentera detta med kompromissen från 1993. I kompromissen ingick att den gällde t.o.m. valet 1998. Så Vänsterpartiet behöver inte känna sig bundet, om man nu vill ha andra regler på detta område, att avstå från att motionera i det sammanhanget. Fältet är öppet. Kompromissen gällde t.o.m. 1998 års val.

Anf. 37 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Som jag sade vet jag att varken Vänsterpartiet eller något annat parti är bundet av någon överenskommelse. Jag säger bara att jag beklagar att vi inte kunde nöja oss med den kompromiss som vi ändå nådde 1998. Jag kan bara konstatera att det inte är så. Även Vänsterpartiet får väl fundera på om vi ska lämna den plattformen och driva våra egna frågor när det gäller valsystemet. Men jag tror att det rent generellt är olyckligt om man får alltför mycket partipolemik just kring valsystemets konstruktion.

Anf. 38 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Mats Einarsson nämnde här att man inte bör reglera i oträngt mål, dvs. att de här kampanjbidragen ännu inte är så pass omfattande att man bör göra någon reglering utan att det bör vara fritt.

Å andra sidan vet vi ju när det gäller oss själva här i riksdagen att vi har ett frivilligt system där vi ska uppge ekonomiska intressen, andra uppdrag osv. Om jag inte minns fel var det Vänsterpartiet och Miljöpartiet som just ville ha ett obligatoriskt register när det gäller oss själva. För att ge väljarna möjlighet att ha större förtroende för det politiska systemet tror jag att just minimiregler för kampanjbidrag är en förutsättning.

Nu finns det en överenskommelse mellan partierna, men det gäller, som jag sade tidigare, den centrala verksamheten för partierna och inte nödvändigtvis enskilda kandidater. Man bara rekommenderar dem att lämna motsvarande redovisning av kampanjbidragen. Det finns alltså ingen överenskommelse som alls är tvingande.

När, Mats Einarsson, ska man i så fall införa en sådan här reglering? Vilka signaler ska till? När ska man kunna införa det här? Hur långt ska det ha gått innan man inför en sådan här reglering?

Anf. 39 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag ska väl erkänna att Per Lager har en poäng när det gäller detta att också vi i Vänsterpartiet har ställt oss bakom en obligatorisk registrering och redovisning av ledamöternas tillgångar och sådana saker. Det är möjligtvis en något inkonsekvent hållning. Jag skulle dock, om än med viss försiktighet, vilja hävda att det finns en skillnad i fråga om detta att gå in i partierna, som ju rent definitionsmässigt står utanför det politiska systemet. Att gå in i deras inre angelägenheter är en sak. Det är en annan sak att reglera oss som en gång väl är valda. Men visst kan man göra olika bedömningar där; det kan jag hålla med om.

Jag kan inte säga när det har gått så långt att man måste lagstifta. Jag vet inte ens med vilket mått man skulle mäta detta. Jag kan bara konstatera att jag inte anser att det har gått så långt att det är nödvändigt att lagstifta på det sätt som Miljöpartiet vill.

Anf. 40 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Det är ju så att när vi är riksdagsledamöter har vi en gång kampanjat och kommit in i riksdagen. Om vi då ska redovisa våra ekonomiska intressen och våra uppdrag när vi är här är det väl ganska rimligt att vi gör det också när vi är på väg in för att vara uppriktiga och rena mot väljarna. Så det tycker jag är en inkonsekvens från Mats Einarssons sida.

Sedan har jag en allmän fundering. I utskottets skrivning står det att regeringen bereder frågan. Då kan man ju undra: Vad innebär det? Innebär det att man i Regeringskansliet sitter och filar på ett slags reglering eller är det bara så att man sitter och tänker i en vrå någonstans och anar vad detta kan bli i framtiden? Vad tror Mats Einarsson om det?

Anf. 41 MATS EINARSSON (v) replik:

Fru talman! Jag tar det sista först. Min insyn i regeringens beredningar är tämligen begränsad – dvs. obefintlig. Vi får nog avvakta kommande

val och vad som kan komma efter det innan jag kan uttala mig om vad som händer inom Regeringskansliet. Jag har ingen aning.

Jag tycker också att vi som ledamöter, som partier, som kandidater i valet, ska vara öppna. Vi ska redovisa öppet varifrån vi får våra pengar. Vi ska redovisa hur vi använder dem. Allt detta ska vara öppet. Det jag har lite svårt med är att staten ska bestämma detta. Jag tycker att det är bättre att vi som ledamöter och partier själva agerar på det sättet så att vi undviker ett statsingripande på detta känsliga område.

Anf. 42 ROLF GUNNARSSON (m):

Fru talman! Jag har en motion i den här frågan, K204, där jag tycker att de spärrar som vi i dag har gällande personvalet ska tas bort helt och i ett första steg sänkas, eftersom det inte är möjligt att göra annat till det val som nu närmar sig. Jag tycker att personvalet är en stimulans i det politiska arbetet. Jag förstår att inte alla ledamöter och inte alla partier håller med mig i den frågan, och det må så vara. Det har jag förstått av debatten här i dag.

Tiderna har förändrats för politiker. Har man hållit på några år har man haft förmånen att uppleva både det gamla sättet att välja folk och att bli vald och det nya med personvalssystemet. Ett rent personval är alltså inget som jag ser något negativt med. Det är vad jag tycker är det bästa. Då är tiderna förbi då partikanslier och partiledningar kan bestämma vilka man vill ha på listorna och vilka som ska väljas. Tiderna är förbi då partierna kan sitta och kvotera på olika sätt.

Det här med personval är mycket intressant. Jag har tagit mig en del tid till att studera forskningen, vad som finns om och kring personvalssystemet under den lilla tid då det har funnits i Sverige. Det gäller en del om vad som hände i landet främst till valet 1998. Det finns en del att fundera på i utvärderingen av det.

Men än en gång vill jag säga att det inte var någon kioskvältare direkt som fanns i Kommun-Aktuellt senast, då rubriken löd: Personval oroar socialdemokrater. Javisst, så är det självklart. Det kan man läsa ut av den här tidningsartikeln och även av konstitutionsutskottets betänkande som vi behandlar i dag och av vad som har sagts härifrån talarstolen.

Självklart sitter ingen säkert i sadeln med personvalet, varken socialdemokrater eller företrädare för andra partier, definitivt inte i ett system med personval utan spärrar, som jag hoppas att vi ska ha år 2006. En del av de utvärderingar som finns säger klart att det finns ett motstånd mot personval. Partierna vill inte släppa ifrån sig inflytandet.

Enligt Kommun-Aktuellt var det bara var tredje socialdemokratisk ordförande i kommunstyrelsen som var positiv till personval. Det berättar alltså Kommun-Aktuellt, och jag riktigt ser framför mig de personer som tänker sitta kvar på sina stolar till dess att partierna – inte väljarna – flyttar på dem.

Jag ska tillägga att det, enligt samma undersökning, även fanns moderata företrädare som var och är negativa till personvalet och kanske främst till ett rakt personval, även om det bara var ett fåtal.

Jag tror att alla håller med om att personvalet innebär ett jobbigare system om man är politiker. Man måste ut och träffa folk ofta och mycket. Man måste ha olika sociala kontaktytor. Det skadar inte om man har andra intressen än politik. Det räcker inte med att kunna rabbla partipro-

Prot. 2001/02:64
6 februari

Valfrågor

grammen sida för sida. Och det räcker inte med att bara ha bra kontakter med partiledning och valkommittéer av olika slag.

Jag tror att det är detta som skrämmar några. I dag har man kunnat skaffa sig politiska plattformar genom att vara partitrogen på olika sätt och med varierad finess och med olika former för att ta sig fram i det politiska livet. Och visst är riskerna sådana. Det sägs också i utvärderingarna att partierna och partitroheten riskerar att minska, och kommer troligtvis att minska, med ett rent personvalssystem.

Men det finns också forskning på området om våra politiska partier och deras framtid, och vi får väl se vad som händer där. Men vi får se om vi om tio år har nuvarande partisystem. Jag tror inte att vi har det.

Jag tror att det är en bra sammanfattning då man säger: Fotfolkspolitikerna och utmanarna har mer att vinna på personval än sittande heltidspolitiker och traditionella maktbärare.

Jag erkänner gärna att jag är stolt över att vara personvald i denna riksdag, och dessutom hemma i landstinget. Var fjärde ledamot i denna kammare är personvald, om jag har läst rätt i betänkandet. I kommunerna är det 21,7 % och i landstingen 39,6 %. Det sistnämnda är ett riktigt hälsotecken. Men man ska komma ihåg att siffrorna inte säger hela sanningen och berättar hur många som har kommit in utan personval. Men jag tror att tolv ledamöter i denna kammare genom personvalet gick förbi andra och skaffade sig en plats.

Om man skulle vilja sitta kvar och enkelt bli omvald skulle man som först placerad på två listor hemma i länet säga att spärarna ska vara höga, allt för att trygga den egna positionen.

Men jag är vän av personvalet. Jag tycker att det är stimulerande med personval. Men det är definitivt ett hot mot maktbärare som helt litar på partiet och vad partiledningarna säger om geografisk boendeort, könskvotering eller annan faktor för placering på en lista – detta som exempel.

Jag tror och hoppas att svenska folket i valet i höst kommer att utnyttja sina kryssmöjligheter i större omfattning än tidigare. Jag hoppas att folket inser de möjligheter som man har att kryssa och att därmed påverka.

Slutligen: Visst skulle jag också ha kunnat begära några minuters ytterligare talartid för att fundera över den stora miljonrullning som sker till partierna. 140 miljoner var tydligen statens bidrag enligt partistödslagen 1998. I det fallet är jag glad över att jag har väckt en motion om en sänkning av stödet till de politiska partierna. Det finns kanske anledning att återkomma till det.

För att vi ska bli trovärdiga tror jag att också vi själva måste dra ned och dra in på saker och ting och inte bara kräva att alla andra ska göra det.

Fru talman! Jag yrkar, liksom Nils Fredrik Aurelius, bifall till reservation 3.

Anf. 43 BARBRO FELTZING (mp):

Fru talman! Jag kommer att tala med anledning av min motion i betänkandet om gemensamma valsedlar.

För att genomföra ett val krävs det väldiga resurser. Partikampanjerna blir större och större för varje val med mer resor, reklam och jippon.

En kostnad som staten står för helt och hållet är kostnaden för att trycka upp röstsedlar. Varje år som det är val tillverkas en mängd valsedlar. Det används så många som 600–650 miljoner valsedlar varje gång.

För att tillverka dessa valsedlar använder man ca 20 000 tallar, vilket är ett enormt resursslöseri. Valsedlarna transporteras och distribueras sedan av energikrävande fordon.

Men vi vet också att varje parti skickar ut valsedlar i flera omgångar. Valsedlar delas ut utanför vallokalen och inne i vallokalen, och i postlokalerna ligger buntar med valsedlar.

Varje partiorganisation transporterar också valsedlar ut till de olika regionerna. Detta innebär ofta stort arbete för partirepresentanterna.

Jag föreslår i min motion att det ska införas gemensamma valsedlar för alla partier till respektive riksdags-, landstings- och kommunalval.

En sådan valsedel skulle innehålla samtliga partiets beteckning och listor. Intill varje partibeteckning och kandidatnamn ska det finnas utrymme för väljaren att göra en markering.

Valsedeln är tänkt att tillverkas i ett exemplar för varje person med rätt att välja. Dessa skulle finnas tillgängliga och delas ut i vallokalen till den enskilde väljaren.

I Sverige finns det ca 5,5 miljoner röstberättigade. Detta innebär att antalet valsedlar skulle minskas från 600 miljoner till ca 6 miljoner. Det är en ansevärd mängd, vilket också skulle innebära en stor besparing för staten.

Fru talman! Gemensamma valsedlar som innehåller alla partier och kandidater finns i Belgien, Holland, Schweiz, Luxemburg, Tyskland och vårt grannland Danmark.

I Danmark samsas 15 olika partier på en lista. Där finns alla partiets kandidater. En samlad röstsedel ger väljaren lättare en överblick över alla partier och kandidater.

Mycket bra fungerar hela valsystemet och de gemensamma valsedlarna i Tyskland. Tyskland har ju både enmansvalkretsar och listval i regioner, och de samsas på en sedel med ca 26 olika listor.

Valsedlar fyller ju fler funktioner än att förmedla väljarens val. De har också en informativ uppgift om vilka personer som kandiderar och partiets prioritering av kandidaterna.

Den informativa funktionen hos valsedlarna är mycket viktig. Gemensamma valsedlar av detta slag ger väljaren en samlad överblick över de partier och kandidater som ställer upp i valet.

Av störst värde får detta kanske när det som nu har införts ett personvalsinslag.

En annan fördel är att väljaren i valögonblicket ser vilka som är valbara och inte behöver samla in en mängd av de olika partiernas valsedlar.

Fru talman! Jag vill avsluta med en önskan om att min motion så småningom kommer att få gehör i denna kammare.

Anf. 44 MATS BERGLIND (s):

Fru talman! Den här debatten har jag haft med Miljöpartiet tidigare. Ett argument som har kommit från flera valforskare säger att man ska vara försiktig med förändringar, eftersom det är väldigt viktigt med igenkännandet av valsedlar, partibeteckningar och annat i ett valsystem.

Finns det ingen oro hos Miljöpartiet för att det skulle uppfattas som väldigt rörigt och otydligt både när det gäller vilket parti man ska rösta på och när det gäller att leta reda på sin kandidat om man hade en gemensam valsedel? Det blir ju ingen liten valsedel med detta system.

Anf. 45 BARBRO FELTZING (mp):

Fru talman! Nej, Mats Berglind, det blir nog inte rörigt, tvärtom, om man tittar på de valsedlar som finns i bl.a. Belgien, Holland, Schweiz och Tyskland där det är väldigt tydligt. Och det är inte någon liten valsedel. På den får man en väldigt stor överblick över detta. Jag tror inte att denna osäkerhet kommer att inträffa.

Samtidigt får väljaren väldigt bra information och ser allting. Man slipper ha med sig en stor bunt med olika partiers valsedlar.

Det är sant att vi har diskuterat detta tidigare. Och jag hoppas att trägen vinner så småningom.

Det finns en utmärkt bok som man kan läsa där det tydligt visas att detta fungerar mycket bra. Jag kan se många praktiska delar.

Utskottet skriver bl.a. att det inte finns några vinster i praktiskt hänseende med gemensamma valsedlar. Det tycker jag inte är en riktigt bra utgångspunkt. Jag säger att som det nu är får alla partimedarbetare slita och släpa med dessa valsedlar varje gång. Det är väldigt tungt att bära dem, köra ut dem till alla valdistrikt och dela ut dem. Sedan ska de också distribueras i många omgångar före valet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 10 §.)

6 § Livsmedelskontroll och genteknik

Föredrogs

miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2001/02:MJU5
Livsmedelskontroll och genteknik.

Anf. 46 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! I miljö- och jordbruksutskottets betänkande nr 5 behandlas ett stort antal motionsyrkanden från allmänna motionstiden förra hösten. Yrkandena gäller livsmedelskontroll och genteknik.

Utskottet hänvisar i huvudsak till tidigare utskottsbehandling, EG:s rättsakter på livsmedelsområdet samt pågående arbete inom EU och även nationellt.

Då det gäller motionerna om ursprungsmärkning av livsmedel m.m. delar vi moderater motionärernas syn på önskvärdheten av att ha ett starkt konsumentperspektiv i fråga om livsmedel, vilket också utskottet framhåller i betänkandet.

Vi har att följa EG:s rättsakter på livsmedelsområdet som i dag i de flesta fall är totalharmoniserade. Vi konstaterar att en skärpning av märkningsdirektivet finns med i kommissionens förslag till ny lagstiftning.

Då det gäller det obligatoriska märkningssystemet för nötkött ska klar information framgå som säkerställer sambandet mellan köttet och det eller de djur som köttet kommer från. Arbete pågår för att framöver klart få fram varifrån köttet kommer och var produktion och slakt har skett. Självklart är det positivt – som numera allt oftare sker, särskilt i Sverige – att köttet klart kan härledas till producent och gård.

Import av kött från djur som hormonbehandlats i produktionshöjande syfte är fortfarande förbjudet inom EU. Detta drabbar dock EU, när förbudet framför allt lett till att USA infört strafftullar på vissa andra EU-produkter. Trots att WTO inte fullt ut godtagit EU:s linje anser vi att det är viktigt att fortsätta det här arbetet med att få en korrekt märkning av s.k. hormonkött. Konsumenthälsan måste sättas i centrum. Konkurrenssnedvridningen i sammanhanget bör också uppmärksammas. Vi förväntar oss en fortsatt debatt och utveckling på det här området. Det är viktigt att få fram sanningen.

Vi ställer oss också bakom utskottsbetänkandet vad gäller de ställningstaganden och skrivningar som rör märkning av genmodifierade organismer. Likaså gäller det skrivningarna om s.k. mervärdesmat, *functional food*. Vi har under en lång tid drivit dessa frågor och är givetvis glada över den samsyn som numera råder i utskottet i dessa frågor.

Fru talman! Då det gäller frågan om lokaliseringen av EU:s livsmedelsmyndighet har vi liksom Kristdemokraterna och Centern ansett att Sverige, som har en god livsmedelskontroll och sträng djurskyddslag, skulle vara ett bra världsland för livsmedelsmyndigheten på gemenskapsnivå. Regeringen har dock förordat Finland, men frågan är ännu inte avgjord då Italien obstruerat i frågan. Detta är beklagligt.

I reservation nr 8 tar vi moderater upp frågor om småskalig livsmedelsproduktion. Trots den starka strukturrationalisering som pågått länge i Sverige vill alltfler producera och förädla livsmedel småskaligt. Alltfler konsumenter vill ha lokalt producerade livsmedel. Andelen sådana produkter har också ökat på marknaden.

Dagens regler för denna produktion är dock onödigt hämmande och behöver därför ses över. Reglerna bör anpassas så att de passar det lilla företaget. T.ex. anser vi att det bör räcka med *ett* tillstånd för försäljning inom hela landet och inte som i dag att man måste ansöka i varje kommun. Det är dyrt och tar tid.

Det finns ingen entydig forskning som bekräftar att ekologisk odling är mer miljövänlig eller ger bättre livsmedel än ett konventionellt miljöinriktat jordbruk. Vi moderater är för mångfald och ser ekologisk odling och Kravproduktion som ett av flera produktionssätt som kan hävda sig på egna meriter på en öppen marknad.

Det är inte vi politiker som ska styra konsumenterna, utan det är deras eget fria val på marknaden som ska styra. Då får vi en bättre och mer balanserad utveckling på området där kunskap och skicklighet är mer avgörande. Om politiker tillför alltmer av statsmedel kommer vi att öka riskerna så att en långsiktigt bra och balanserad utveckling kan äventyras.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 8.

Frågan om livsmedelstillsynens organisation har varit ute på remiss, och beredning pågår i Regeringskansliet. Vi moderater menar att det därför är rimligt och även en vedertagen princip att invänta regeringens

förslag i frågan. Det gäller förslag till arbetssätt, organisation och finansiering samt om vem som ska vara huvudman – staten eller kommunerna.

Vi kommer att kritiskt pröva frågan före slutligt ställningstagande och tycker därför inte att vi i dag med säkerhet kan säga var vi står. Jag har annars den bestämda uppfattningen att den här verksamheten bör ligga så nära berörda människor som möjligt.

Tillsammans med Kristdemokraterna slår vi moderater i reservation nr 16 fast att livsmedelsforskningen är mycket viktig och att det är väldigt angeläget att den utökas. På den tuffa internationella marknad som svenska företag nu möter är detta nödvändigt. Produktionsutvecklingen behöver marknadsorienteras mer – detta bl.a. genom utvecklingen av ny teknik, design och marknadsföring. Behovet av mer livsmedelsforskning är tydligt och starkt. Vi vill därför, fru talman, ge regeringen detta till känna.

Anf. 47 JONAS RINGQVIST (v):

Fru talman! Att veta vad man äter, hur det man äter har producerats och att det är av god kvalitet samt att kunna göra medvetna val är något som alla konsumenter självklart bör ha rätt till. Maten är en alltför viktig del av livet för att vi inte ska kunna kräva rätt till information och kunskap om den. Det är något som vi i utskottet till stor del är eniga om. Men på en del punkter intar vi olika ståndpunkter.

Vi har i det här betänkandet några reservationer som jag tänker kommentera. Reservationerna handlar om några områden där vi som konsument i dag inte har tillgång till den information som vi borde ha tillgång till.

Den första frågan som jag vill ta upp gäller fisket. Detta diskuterades vid en utskottsutfrågning i går. En av de frågor som jag då lyfte fram och som jag vill lyfta fram också här är frågan om miljömärkning av fisk.

Fisket längs Sveriges kuster och på svenskt vatten är i dag inte långsiktigt hållbart. Bestånden av ett flertal fiskarter har minskat kraftigt eller förändrats kraftigt till sin sammansättning. I vissa fall är det resultatet av en kombination av överfiske och negativ miljöpåverkan. Som konsumenter borde vi ges möjlighet att göra medvetna val när vi köper fisk. Utan en miljömärkning – något som vi inte har i dag – är det svårt.

Det finns olika miljömärkningar för de flesta produktslag. Kravmärkt mat blir allt vanligare i affärerna, och Bra miljöval finns för alltfler produkter. Tyvärr är fiskprodukter ett område där konsumentmakten i dag inte är tillräckligt stor. Ett sätt att stärka konsumentmakten och göra det möjligt att välja fisk som man vet har fiskats med hållbara metoder vore att införa märkning av sådan fisk.

Kriterierna skulle kunna innefatta fiskemetoder, transport, lagring och krav på att fisken är fångad på ställen där kvoterna är satta med utgångspunkt i vad som är långsiktigt hållbart. En sådan märkning skulle inte bara vara positiv i ett konsumentperspektiv utan också möjliggöra för de fiskare som använder hållbara metoder att få ut ett större värde för sina produkter.

I går på utfrågningen fick vi höra att det råder tvekan kring om Kravs arbete med att hitta en miljömärkning av fisk, som var långt framskridet, kan genomföras. Vi anser att staten har ett ansvar att ta tag i frågan.

Jag yrkar därför bifall till vår reservation här, nämligen reservation 1 under punkt 4.

En annan fråga där jag som konsument känner att jag inte vet tillräckligt eller har fullt förtroende för dem som producerar min mat är den om djurhanteringen på svenska slakterier. Vi har under den senaste tiden fått se skrämmande bilder från både svenska och utländska slakterier. Jag hoppas, och förutsätter, att det vi fått se är undantagen och att regeln är att hanteringen av djur sker under betydligt bättre villkor. Det finns skäl att kraftigt förbättra insynen i och tillsynen av våra slakterier för att vi konsumenterna ska kunna ha förtroende för djurhanteringen. Vi tar upp detta i reservation 11.

Vi anser att besiktningsveterinärerna på slakterierna bör ha ett självklart ansvar för att anmäla missförhållanden och brott mot djurskyddslagen. Det är oroväckande att besiktningsveterinärerna inte har tagit detta ansvar utan alltför ofta har accepterat den kultur som råder på slakterierna och som innebär att djurskyddslagen inte efterlevs. Livsmedelsverket borde ta ett ansvar för att besiktningsveterinärerna följer upp och anmäler brott mot djurskyddslagen. Det är även nödvändigt att införa en ökad öppenhet på slakterierna. För att garantera möjligheten till insyn i slakteriernas verksamhet bör regeringen se över möjligheten att reglera den öppenheten. Detta krävs för att stärka konsumenternas förtroende för svenskt kött.

Den tredje frågan som jag vill ta upp gäller genmanipulerade livsmedel. Det är en fråga där det finns stor oro bland konsumenterna. För att hinna få fram bättre vetenskapliga underlag för att bedöma riskerna på både kort och lång sikt samt för att ge mer tid för utformning av system för övervakning av genetiska utsläpp bör ett femårigt moratorium för all kommersiell utsättning av GMO-grödor införas. Vi anser också att om GMO ändå tillåts i kommersiell odling så är den märkning som det har fattats beslut om otillräcklig. Vi anser att märkningen ska gälla alla livsmedel som innehåller genmanipulerade beståndsdelar. Det tröskelvärde som finns med EU:s regler där 1 % av ett livsmedel kan bestå av GMO utan att det behöver märkas tycker inte vi är acceptabelt. Detta tar vi upp i reservationerna 3 och 21.

Fru talman! Jag står bakom samtliga våra reservationer, men av tidskäl yrkar jag bifall bara till reservation 1 under punkt 4.

Anf. 48 CAROLINE HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! För drygt en vecka sedan var vi, några stycken från utskottet, på en politikerträff på riksdagens infocenter som hade temat Maten vi äter. Glädjande nog var mötet välbesökt och frågorna till oss politiker många.

Många av de frågor som ställdes handlade just om mycket av det som vi i dag ska debattera här i kammaren. Att mat är en fråga som engagerar många är inte svårt att förstå. Men man märker också en ökad oro bland människor när det gäller frågor runtomkring maten vi äter. Det handlar om allt från långa, oacceptabla djurtransporter, sjukdomar hos djuren och genmodifiering till frågan om märkning av livsmedel.

Därför vill jag börja med att säga att jag är mycket glad för att vi har enats kring en bra skrivning i detta betänkande rörande just märkningsfrågan. I enlighet med ett kristdemokratiskt yrkande säger vi nu att vi

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Livsmedelskontroll och
genteknik*

anser att regeringen ska utreda frågan om märkning även av annat köttslag än nöt. Detta tror jag är någonting som uppskattas av många konsumenter.

Jag tycker på det hela taget, fru talman, att detta är ett ganska bra betänkande. Men vi kristdemokrater har på grund av avvikande uppfattning i några frågor tre reservationer samt ett särskilt yttrande fogat till betänkandet. Jag tänker nu uppehålla mig runt några av dessa.

I reservation nr 9 tar vi upp frågan om småskalig livsmedelsproduktion. Det växande intresset från konsumenterna för att köpa lokalt producerade livsmedel ska enligt vår syn stödjas – inte minst av miljöhänsyn, eftersom transporterna av livsmedel då minskar. Därför anser vi att den småskaliga livsmedelsproduktionen och förädlingen måste få ökade möjligheter till forskning och utveckling genom en fond liknande den som trädgårdsnäringen efter propåer från Kristdemokraterna nu har fått. Den småskaliga livsmedelsproduktionen består liksom trädgårdsodlingen av en strukturellt småskalig företagarbransch med en begränsad produktionsandel som kanaliseras via egna utbudsorganisationer. Branschen möter därför samma svårigheter som trädgårdsodlingen när det gäller att på frivillig basis organisera resurser för tillämpad forsknings- och utvecklingsverksamhet. Jag vill, fru talman, härmed yrka bifall till reservation nr 9.

Reservation nr 7 handlar om lokaliseringen av EU:s nya livsmedelsmyndighet. Enligt vad jag har förstått så har Sverige nu gett upp hoppet om och viljan att driva frågan att lokaliseringen av myndigheten bör ske till Sverige. Sverige och Sveriges bönder har under lång tid investerat oerhört mycket i bra miljöbetingelser och riktig djurhållning för att kvalitetssäkra våra livsmedel. Jag tycker att det nu är hög tid att ta hem mer värdena av dessa investeringar. Med vår förhållandevis goda djurhälsa och goda livsmedelssäkerhet anser jag att Sverige lämpar sig väl som värdland för en livsmedelsmyndighet på gemensamhetsnivå. Jag anser att regeringen ska verka för detta inom EU.

Fru talman! I detta sammanhang skulle jag också vilja ta upp Livsmedelsverkets situation. Det kommer nu larmsignaler om akut brist på pengar för innevarande budgetår – så akuta att verket hittills har fått göra neddragningar på 14 miljoner kronor. Ändå saknas mellan 4 och 5 miljoner kronor! Denna brist på budgetmedel får naturligtvis oacceptabla konsekvenser, inte minst för konsumenterna, då vi nu bl.a. riskerar att få sämre kontroll av t.ex. bekämpningsmedel i mat. I dessa tider av mat-skandaler och djursjukdomar satsar man inom EU stora belopp på livsmedelssäkerhet.

Min fråga till Michael Hagberg blir: Hur kommer ni från majoritetens sida att hantera den nu uppstådda krisen inom Livsmedelsverket?

Fru talman! I ett av våra särskilda yttranden tar vi upp frågan om salmonella och bekämpandet av smittsamma husdjursjukdomar och zoonoser. Trots att vi i Sverige i dag har en ganska unik och god salmonellasituation, som har krävt enorma insatser från svenska bönder, så måste vi med all kraft fortsätta att hålla Sverige fritt från salmonella. Men det har visat sig vara lättare sagt än gjort. Ett kryphål i den svenska livsmedelslagstiftningen möjliggör att importerat kycklingkött som packas om någonstans och sprutas med en procentig saltlakelösning klassas som berett livsmedel, och det behöver därmed inte salmonellatestas in-

nan det förs in i Sverige. Risken att vi får in salmonellasmittat kött i våra livsmedelsdiskar är uppenbar då en stor del av importen kommer från länder som Thailand och Brasilien, där salmonellasmittan är mycket utbredd.

Jag har tidigare ställt en fråga till jordbruksministern angående detta, men svaret jag fick gav ingen lösning. Därför undrar jag nu om Michael Hagberg kanske kan svara på vad som händer i denna fråga.

En annan viktig fråga är de neddragna budgetmedel som redovisades i budgetpropositionen beträffande anslaget 42:5, Bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar. Under lång tid har den svenska staten investerat mycket i att förebygga, kontrollera och bekämpa inhemska djursjukdomar och zoonoser. I och med detta djurhälsoprogram har den direkta bekämpningen vid akuta sjukdomsutbrott på sikt kunnat hållas nere, och därmed också statens långsiktiga kostnader eftersom djurägarna har lagbunden rätt till ersättning vid sådana utbrott. Dessa uppbyggda kontroll- och bekämpningsprogram är grunden för den svenska modellen för god djurhållning och livsmedelssäkerhet. Under ordförandeskapet drev Sverige den förebyggande och proaktiva linjen. Här finns såväl djurskydds- som folkhälsoaspekter. I djurskyddslagstiftningen är djurhälsa en viktig del. Våra djur ska skyddas mot lidande och sjukdom. Ju högre smittryck i djurpopulationen, desto större användning av läkemedel, dvs. antibiotika. Då ökar resistensproblemen i alla led, både på djur, bland livsmedel och bland människor. Därför anser vi att det är oacceptabelt att majoriteten i riksdagen har beslutat om neddragning av resurser beträffande just detta anslag.

Varför kan vi inte i enlighet med Kristdemokraternas motion enas om att Jordbruksverket självt ska få göra en omprioritering inom sin budgetram för att säkerställa det viktiga arbete som är i gång, Michael Hagberg? Det kostar ju inte ens några pengar.

Anf. 49 ESKIL ERLANDSSON (c):

Fru talman! Det är viktigt att kontrollera de livsmedel som finns på marknaden. Det är viktigt att vi konsumenter vet vad vi får i oss – för vi är ju alla konsumenter.

Därtill är det viktigt att vi hjälper till, genom den kontroll som är nödvändig, att skapa förtroende för produktionen och alla dess olika led. Sverige har haft, och har fortsatt, en god tradition när det gäller kontroll av livsmedel. Den salmonellapolitik som vi har bedrivit i vårt land – för att ta ett exempel – har varit effektiv och framgångsrik.

I de tider vi lever nu, då livsmedelsmarknaden blir alltmer internationell, är det viktigt att Sverige också hjälper till att driva på andra länder. Sverige ska driva på andra länder så att också de länderna sköter sin livsmedelskontroll på ett bra sätt. Ty de brister som vi ibland hör talas om drabbar inte bara konsumenter i de länder som jag här talar om, utan de kan ju numera också drabba människor i vårt land eftersom vi i dag handlar med livsmedel på ett sätt som vi inte gjorde i gångna tider.

EU är en gemensam marknad. På en gemensam marknad måste man ha gemensamma regler, gemensamma kontroller och om regler inte följs måste man ju ha ett gemensamt sanktionssystem. Så är det inte på det här området. Detta måste man ha för att säkerställa konsumentskyddet och

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Livsmedelskontroll och
genteknik*

värna likvärdiga konkurrensvillkor, vilket för övrigt producenter lider av i andra sammanhang också.

Enligt min uppfattning, och mot den bakgrund jag har nämnt, kan livsmedelskontrollen inte skötas på nationell nivå. Vi i Centerpartiet har drivit kravet på en gemensam livsmedelsmyndighet på EU-nivå. En sådan myndighet växer nu fram, men denna myndighet kommer inte att få ta ansvar för den helhet som vi i Centerpartiet har efterlyst. Den föreslagna myndigheten lever helt enkelt inte upp till de behov som finns för att säkerställa konsumenternas såväl som producenternas intressen när det gäller att ta fram säkra livsmedel.

Olika livsmedelsskandaler har visat att vissa länder missköter detta med livsmedelskontroller. Det är allvarligt både för de boende i de här länderna och för oss övriga inom EU eftersom även marknaden på livsmedel nu är gemensam. Det behövs en gemensam myndighet på EU-nivå med befogenhet att ingripa mot de länder som inte sköter sin egen kontroll.

Michael Hagberg, är det så att vi på det här området inte lever med en gemensam marknad? Eller varför emotsätter ni er det krav som vi gång på gång har framfört om att vi ska få en myndighet med tänder, en myndighet som kan bita ifrån sig när sådana saker som inte får uppstå ändå uppstår inte en gång utan gång efter annan?

Som framgår av en reservation vill Centerpartiet gå längre än det uppdrag som den nya EU-myndigheten avses få enligt det som nu föreslås. Samtidigt måste man konstatera att det kommer en myndighet. Vi får väl göra det bästa möjliga av situationen med den myndighet som arbetats fram. Då tycker jag att vi ska hjälpas åt att driva på så att den myndighet som kommer får i uppdrag att i nära samarbete med t.ex. veterinärbyrån inom EU och kommissionen göra det bästa möjliga så att rådgivning, riskbedömning, riskhantering och sanktioner kan hanteras tillsammans och under något slags gemensam överrock inom vårt gemensamma område, den europeiska unionen.

Fru talman! Jag ska inte yrka bifall till eller ens debattera några andra av de reservationer som grundar sig på ett antal motionsyrkanden som vi har i det här betänkanden, utan jag nöjer mig med att yrka bifall till min reservation nr 5.

Anf. 50 HARALD NORDLUND (fp):

Fru talman! Mat betyder mycket för oss. Det är inte bara så att mat gör att vi kan överleva. Mat är mycket mer. Mat är religion, kultur och mycket annat. Men mat har också blivit mer och mer politik. Vad handlar då politiken om?

För mig som socialliberal är det viktigt att bevaka öppenheten, spårbarheten, redligheten och renligheten. Vi tycker, och har rätt att tycka, att all mat ska vara ofarlig. Trots detta självklara behöver vi ha ett kontrollsystem. Ett system för att skapa säkerhet måste vara lika för alla producenter i alla led i livsmedelskedjan i hela unionen. För varje typ av produktion och för varje plats menar vi att det ska finnas en egen kontroll. Det är den kontrollerande myndigheten som ska tala om hur egenkontrollen och rapporteringen ska utföras. Ansvar för den nationella kontrollen ska den myndighet ha som har ansvaret för livsmedelssäkerheten i landet. Produktkontrollen är viktig i alla led. Om man har dåliga varor tidigt i

produktionen skapar det problem i hela produktionskedjan. Därför räcker det inte med att kontrollera slutprodukten.

Redligheten handlar om livsmedelsproducentens rätt att själv beskriva vad en produkt är, hur den framställts osv. Men, och det är viktigt, det som sägs måste gå att bevisa. De nationella myndigheterna ska arbeta nära den europeiska livsmedelsbyrån och också vara en länk mellan landets forskning och erfarenhet och den europeiska nivån. Det tredje ledet, Europainivå, måste se till att det finns gemensamma regler, och detta eftersom jordbrukspolitiken är gemensam.

Det allra viktigaste när det gäller den europeiska kontrollmyndigheten är dock att den kan knyta till sig de bästa experterna. Det är faktiskt viktigare att man kan finna de allra bästa experterna än var man geografiskt placerar myndigheten. Ett exempel på hur unionen kan ta till sig erfarenheter är ju de svenska begränsningarna av antibiotikaanvändningen i fodermedel.

För att kunna garantera att den nationella kontrollen lever upp till kraven behövs det en kontroll av kontrollanternas, dvs. den europeiska myndigheten måste kunna kontrollera hur den nationella myndigheten sköter sina åligganden – ett matens FBI om man så vill.

På ingen annat område ges en myndighet så stor makt som detta innebär, men livsmedelsfrågorna har ju den stora betydelsen. Det handlar om en ordning för säkrare och sundare livsmedel i EU. Organisationen för den nationella livsmedelskontrollen kommer vi att ha anledning att debattera här i kammaren inom några månader.

I den gemensamma politiken i Europa måste enligt Amsterdamfördraget hänsyn tas till konsumenternas önskemål. För närvarande gäller tyvärr att producentintresset väger tyngre än konsumentintresset, speciellt inom jordbrukspolitiken. Vi i Sverige bör alltså verka för att konsumentintresset ges en ökad vikt.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservation nr 18.

Anf. 51 PER LAGER (mp):

Fru talman! Jag vill först yrka bifall till reservation 21 som handlar om ett femårigt moratorium för all kommersiell utsättning av genetiskt modifierade organismer. I övrigt ställer jag mig bakom de reservationer där Miljöpartiet finns med. Jag vill gå in på några av dem för att visa hur viktiga de kan vara.

Livsmedel bör vara livsmedel och ingenting annat. I användningen av begreppet livsmedel bör ligga ett krav på kvalitet. Frågan är om man kan kalla strömming med dioxinhalt som inte är bra för människan livsmedel. Nej, det kan man givetvis inte.

Den fisk som vi äter får inte innehålla sådant som gör oss sjuka, och dioxin tillhör de absolut giftigaste ämnen som vi känner till. Även om vi vet att fisk allmänt sett är väldigt nyttig får inte nyttigheten anses väga upp fiskens giftighet. Detta gäller just beträffande dioxinhalt i strömming.

Kostrekommendationer i all ära – man måste veta varifrån den fisk som man har på sitt fat kommer. Jag menar att vi alltid måste se till de känsligaste grupperna när vi talar om livsmedel, precis som vi gör när vi t.ex. talar om luften. Man får inte säga att vissa människor inte får gå ut vissa dagar eller får flytta någon annanstans därför att luften är dålig.

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Livsmedelskontroll och
genteknik*

Man utfärdar kostrekommendationer vad gäller fisk och säger att fer-tila kvinnor inte ska äta fisk mer än en gång i månaden medan vi äldre, men inte barn, får äta fisk en gång i veckan osv. Sådant får vi aldrig ac-ceptera utan vi måste få ned gränsvärdena. Det må kosta vad det kostar i form av bekymmer för yrkesfiskarna för att de inte får lov att ta upp sådan fisk. Det är faktiskt viktigare med hälsan.

Jag skulle också vilja ta upp problemet med omärkta genmanipule-rade produkter. Vi menar att regeringen nu måste snabbtreda bristerna i kontrollen av märkningen av genmanipulerade livsmedel. Det finns flera indikationer på att omärkta livsmedelsprodukter faktiskt innehåller gen-manipulerade beståndsdelar. Det är därför väldigt viktigt att märkningen görs obligatorisk och kopplas till spårbarhetskriterier.

En viktig reservation handlar om djurskyddstillsyn vid slakterier, men den har redan tagits upp av Jonas Ringqvist.

Vad avser livsmedelstillsynen skulle jag vilja nämna min lilla hem-kommun Sotenäs som exempel på att de lagstadgade kraven blir för dyra för kommunerna. Kommunen har inte råd att uppfylla Livsmedelsverkets krav på förbättringar. Man kan inte som vid annan tillsyn höja avgifterna. Det får man inte göra när det gäller livsmedel. Dessa avgifter har legat stilla sedan 1994. Ska man genomföra en förbättring av tillsynen tvingas man ta av kommunens pengar. Den får inte något extra bidrag eller möj-lighet att höja avgiften, vilket borde vara en självklarhet.

För att tillsynen ska komma upp på den nivå som vi skulle önska måste det finnas en möjlighet att höja avgifterna. Förorenaren ska helt enkelt betala. Det är viktigt att tillsynen kan finansieras på det sättet.

När det gäller ekologiska livsmedel anser vi att regeringen öppet ska redovisa sin ståndpunkt vad avser tillsatser. Det har för åren 2002–2004 anvisats 10 miljoner extra per år till konsumentområdet, och Miljöpartiet menar att 3 miljoner av dessa medel bör sättas av för kriterieutveckling inom miljömärkning och etisk märkning. Det har nämligen framkommit uppgifter om att Livsmedelsverket i internationella sammanhang driver en linje som kanske inte är så bra för den svenska ekologiska branschen och för Kravmärkningen.

Vad gäller genteknik vill vi att ett riskforskningsprogram ska initieras av Vinnova och Formas. Vi i Miljöpartiet är oerhört intresserade av stamcellsforskningen och menar att man kan bejaka den. Denna forsk-ning är fristående vad gäller risker och biverkningar. Genmanipulation av djur inom livsmedelsproduktionens sfär ska dock givetvis inte vara tillå-ten. Genmanipulation av djur ska endast i undantagsfall tillåtas för medi-cinsk forskning.

Anf. 52 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! Per Lager tog upp den mycket viktiga frågan om den för-giftade fisken i våra vatten. Han tog som exempel giftet dioxin. Som bekant har Sverige önskat och fått undantag från förbudet mot att an-vända dioxinförgiftad strömming som föda.

Jag har saknat Miljöpartiets engagemang i den frågan. Jag hör att Per Lager säger att det här är ett problem, men jag menar att Miljöpartiet i samband med att Sverige sökte och fick detta undantag var förvånansvärt passivt. Vad gjorde Miljöpartiet för att påverka den svenska regeringen att följa det förbud som man gemensamt beslöt om i EU?

Anf. 53 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Det var lustigt att höra att Miljöpartiet skulle ha varit passivt. Harald Nordlund! Jag kan bara påminna mig oerhört kraftiga reaktioner från Miljöpartiets sida i form av ett flertal pressmeddelanden, deltagande i debatter osv. Vi gjorde allt vad vi kunde göra i den situationen.

Jag vill inte säga att jag efterlyser Folkpartiets engagemang, för jag var själv helt upptagen med vårt eget engagemang. Vi ser det helt enkelt som oacceptabelt att Sverige skulle ha ett undantag i den här frågan.

Anf. 54 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är viktigt att vi här i kammaren från många håll gör den typ av markeringar som Per Lager nu gör. Det är oacceptabelt att vi när man på den europeiska nivån finner ett födoämne vara kraftigt förgiftat här ska göra undantag från ett förbud mot dess användning som föda.

Anf. 55 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Vi är helt överens. Livsmedel ska vara livsmedel och ingenting annat. Den förgiftade strömmingen är med de halter av dioxin som den har inte ett livsmedel.

Anf. 56 MICHAEL HAGBERG (s):

Fru talman! Ledamöter! Vi diskuterar nu Sveriges, EU:s och kanske hela världens livsmedelspolitik och livsmedelsförsörjning. Det är en fråga som har engagerat och engagerar världens konsumenter. Det är oerhört viktigt, fru talman, att den här typen av frågor diskuteras i miljö- och jordbruksutskottet, där vi tar ett samlat grepp över miljöpolitiken. Vi driver från vårt lands sida miljöpolitik i EU, och vi använder EU som en spjutspets internationellt för att få en miljö som är bra för oss i dag och för framtiden. Vi sätter bra kvalitet på vatten, luft och livsmedel och livsmedelstrygghet främst på dagordningen.

Vi gillar den debatten. Den är viktig. Vi har märkt att debatten har varit framåtstytande och har fått ett väldigt gehör i samhället. Vi har sett att konsumenter i Sverige och Europa har varit oroliga för de livsmedel som de har ätit och äter. Det tycker vi är bra. Vi vill sätta konsumentintresset främst när det gäller miljöpolitiken på livsmedelsområdet. Vi vill sätta medborgarnas intresse främst när det gäller miljöpolitiken generellt i Sverige och resten av Europa. Det är viktigt. Vi ska ta de enskilda individernas oro på allvar.

Jag vill också titta vidare och se hur debatten har gått i den här kammaren sedan jag kom hit. 1995/96, fru talman, stod vi och diskuterade de här frågorna engagerat, intresserat och kritiskt granskande. Det är ganska spännande att höra Ingvar Eriksson från moderaterna säga att vi har kommit så långt i livsmedelspolitiken att vi kan vara riktigt nöjda – men sedan har vi flera saker som också ska verkställas. Så kommer det att bli, och så ska det förbli.

Utvecklingen på det här området får inte stanna till. Utvecklingen ska fortsätta. Vi är inte nöjda med en livsmedelspolitik där folk är oroliga, utan vi måste få till åtgärder, både i primärproduktionen, Eskil Erlandsson, och i förädlingen när det gäller livsmedelsindustrin. Har vi ett samlat

grepp där får vi också en möjlighet till att fortsätta att utveckla de här produkterna med miljötänkande som ett gott försäljningsargument till konsumenterna i Europa.

På sikt vill vi naturligtvis se från majoritetens sida att det inte bara är de höginkomsttagande konsumenterna i Europa som ska kunna ta till sig de här kvaliteterna i produkterna. Därför är det viktigt att vi tillsammans med de övriga länderna i EU jobbar för att vi ska få samma program som vi har i vårt land planerat i de andra ländernas lagstiftning, i de andra primärproducenternas fingrar och verktyg och i livsmedelsindustrins miljötänkande, både hos dem som jobbar på golvet, dem som forskar och dem som planerar produktionen. Vi är en god bit på väg. Våra produkter är starkt efterfrågade, naturligtvis både i vårt land och i andra länder. Försäljningsargumentet är ett gott miljötänkande.

Man kan också fundera på – det är en del av oss som har motionerat om det, både i det ärende som diskuteras här och nu och när det gäller det betänkande som vi kommer att diskutera och besluta om efter det här ärendet – forskningen i framtiden. Där har vi sett att livsmedelsforskningen har gett flera olika ben för livsmedelsindustrin att stå på. 1995/96 diskuterade vi intensivt hur vi skulle kunna få försäljning av *functional food*-produkter och tala om de hälsobringande effekter som de ger för människor, t.ex. hur man kan få en bättre mage av Proviva, knäckebröd och annat. Vi har haft en bred och fin diskussion om det. Och nu har det gjorts att vissa producenter har fått ytterligare ett ben att stå på, så att det inte bara blir mejeriprodukter, vilket kommer att betyda att vi kommer att kunna se en livskraftig produktion av flera olika produktsorter som har fått ett bra genomslag ute.

Fru talman! Jag vill också kommentera några av de saker som har diskuterats av mina kamrater i utskottet där vi inte har riktigt samma uppfattning om allting.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Ingvar Eriksson. Vi har ett stöd i dag till ekologisk produktion. Då satsar vi på att vi ska ha ett övergångsstöd. Jag förstår inte riktigt motionen där ni diskuterar den småskaliga produktionen. Det låter nästan som om ni vill införa någon form av produktionsstöd, alltså att vi ska lämna idéerna om att ha ett övergångsstöd till förmån för produktionsstöd. Det skulle jag vilja ha ett svar på.

Från kd:s sida, och också lite från moderaternas sida, tar man upp det här om att man ska kunna gynna småskalig produktion genom de s.k. § 16-tillstånden, alltså att man ska kunna ta ett beslut i kommunen om att något är schyst framtaget enligt de lagstiftningar och regler som finns. Om man tar det beslutet i en kommun ska det kunna gälla i alla kommuner i vårt land. Ett sådant förslag kommer, och det är bra, för den delen.

Men den viktigaste frågan, och det vet ju vi som sitter i utskottet, för dem som producerar livsmedel lokalt är ju de höga avgifterna och skillnaderna mellan de avgifter som de små producenterna får betala och de avgifter som de större får betala. Det avgiftssystemet kommer att förändras och ses över. Förslag kommer.

Vi hade en avslutande debatt om fisket, som också Jonas Ringqvist från Vänstern har tagit upp, där vi har bett om att vi ska få ett undantag för strömmingen i Östersjön. För vi en sådan debatt som vi gjorde här nyss underklassar vi ju all strömming i Östersjön. All strömming i Östersjön är inte drabbad av för höga halter av dioxin. För vi den här debatten

diskvalificerar vi all den fisken som människoföda. Det är en av effekterna, och den effekten är vi oroliga för. Den andra effekten är att det kustnära fiskets möjlighet till utveckling kommer att minska, och man kanske t.o.m. tyvärr är tvungen att lägga ned verksamheten. Därför måste vi ha en övergångslösning för den här övergången när det gäller den delen som vi nu har.

Sedan pratade vi om genmodifierade produkter. Vänstern och Miljöpartiet vill ha ett moratorium. Som vi ser det finns det en risk att forskningen avstannar på det här området. Samtidigt vill man ha en ännu tydligare märkning av genmodifierade produkter än vad vi har i dag. Jag tror snarare tvärtom, att de förslagen kommer att hindra att vi i framtiden ska kunna få en utveckling av märkningssystemet när det gäller genmodifierade produkter.

Caroline Hagström frågade mig om Gotlandsmodellen, dvs. § 16, och det har jag alldeles nyss svarat på i samband med att jag pratade om moderaterna. Caroline Hagström har också djup insyn i hur Livsmedelsverkets ekonomi ser ut. Det har inte jag. Däremot vet jag att Livsmedelsverket gör ett bra jobb och diskuterar, informerar och utbildar om de nationella programmen. Jag vet också att Livsmedelsverket har en del egna initiativ, som inte vi eller regeringen har beställt, som jag misstänker kan kosta en och annan krona. T.ex. har man varit väldigt aktiv i debatten om hur vi ska organisera livsmedelskontrollen i framtiden.

Eskil Erlandsson pratar om att vi ska ha en livsmedelslag i Sverige som är aktiv och utåtriktad. Vi vill också ha en liknande verksamhet i resten av Europa. Jordbruksrådets möte i Bryssel har beslutat om en myndighet för livsmedelssäkerhet som ska skapa en allmän europeisk livsmedelslag. Det regelverk som livsmedelsföretagen kommer att få kommer också att ge dem ansvar för producenterna. Primärproducenterna och livsmedelsproducenterna kommer att bli ansvariga för de produkter som man kommer att saluföra. Vi tror och hoppas att myndigheten också ska kunna vara av en prisdämpande karaktär som kan ge lägre priser och säkrare livsmedel i framtiden. Myndigheten ska också bistå det vetenskapliga rådet, och då kommer hela livsmedelskedjan att omfattas, alltså även foder och djurskyddsfrågor. Det är ett första steg mot ett samlat grepp när det gäller livsmedelspolitiken i Europa, och beslut om den här myndigheten togs för ungefär tio–tolv dagar sedan. Jag är mycket spänd inför om myndigheten kommer att bli det verktyg som vi i Sveriges riksdag hoppas på. Jag hoppas att också Eskil Erlandsson är det. Vi kommer att driva på för det.

Vi kan se tillbaka på den debatt vi hade 1995 och 1996. Nu, år 2002, kan vi se Moderaterna, Kristdemokraterna och andra partier säga att vi är på rätt väg. Vi är inte framme än, utan vi ska längre. Jag tror att myndigheten kommer att vara ett betydelsefullt verktyg för utvecklingen inom livsmedelssäkerhet och för konsumenterna i Europa.

Anf. 57 ESKIL ERLANDSSON (c) replik:

Fru talman! Michael Hagberg och jag är överens om att alla människor, inte bara höginkomsttagare, ska ha tillgång till högkvalitativa, säkra livsmedel. Vi är också överens om att vi ska försöka inplantera samma kontroll och omsorg om djur och livsmedel som vi har i Sverige i andra delar av den gemenskap vi jobbar under.

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Livsmedelskontroll och
genteknik*

Det förvånar mig att Michael Hagberg tar så lätt på den myndighetsfråga jag tog upp i mitt anförande. Den myndighet som nu har inrättats kommer inte att få de befogenheter jag efterlyste, att ingripa mot det land som inte lever upp till den höga nivå som vi vill ha inom gemenskapen på detta område. Vi vill ju alla ha säkra och sunda livsmedel.

Varför kan inte Michael Hagberg och Socialdemokraterna hjälpa oss i våra ansträngningar att få den myndighet som vi efterlyser, en myndighet med tänder? Vi vill ha en myndighet som gör att vi förhoppningsvis kan undvika t.ex. foderskandaler, som vi har haft alltför många av i Europa under senare tid.

Anf. 58 MICHAEL HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Eskil Erlandsson och övriga intresserade deltagare! Myndigheten inrättades för ett antal dagar sedan. Den kommer att jobba utifrån de regler och statuter som den har fått i den inledande fasen. Här handlar det om hur vi ska utveckla myndigheten och på vilken nivå vi ska lägga kraven för kontroller och gemensamma regler när det gäller t.ex. foderstatus.

Sverige har ett antal undantag i dag som vi vill att även de andra länderna ska kunna ta till sig. Harald Nordlund tog upp frågan om antibiotika i foder. Vi har pratat om undantagen när det gäller import av köttrester som är smittade av salmonella.

Vi ska ta en bit i taget. Det finns redan i dag regler som förbjuder användande av köttmjöl i foder. Naturligtvis ska vi utveckla den delen. Där ska vi använda myndigheten som verktyg.

Verktyget finns nu i vår hand. Det gjorde det inte när motionen skrevs.

Anf. 59 ESKIL ERLANDSSON (c) replik:

Fru talman! Finns ambitionen hos Michael Hagberg och socialdemokratin att jobba i den riktning som jag anför, nämligen för att denna myndighet ska få en status som övermyndighet? Då kan den gripa in mot nationella myndigheter som inte sköter sig och säga att de måste göra något så att det blir en förbättring på området.

Anf. 60 MICHAEL HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Vi tycker att det sätt vi jobbar på med frågor om livsmedelskontroll och djurtillsyn i Sverige i dag är riktigt bra. Livsmedelsverket och Jordbruksverket sköter de nationella programmen och ser till att kommunerna sköter verksamheten ute. Verken ska kontrollera om den delen sköts av kommunerna. Vi gillar den organisationen och tycker att den vore bra också i Europasamarbetet.

Ambitionen finns att vi ska använda myndigheten för att även kontrollera nationer. Vi sätter konsumenten och livsmedelssäkerheten i förgrunden. Då behöver vi ha verktyg, så att inte kortsiktiga vinstintressen får livsmedelssäkerheten och produktionen på fall.

Anf. 61 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Menar verkligen Michael Hagberg att vi ska sätta kustfiskarnas situation framför människors hälsa, framför allt hälsan hos

unga kvinnor och barn, när det gäller dioxinförgiftad strömming? Michael Hagberg nämnde att all strömming inte är dioxinförgiftad i den graden. Det är alldeles riktigt. Men hur ska vi skilja den förgiftade från den mindre förgiftade? Det är stört omöjligt.

Vad menar Michael Hagberg? Ska undantaget gälla på grund av kustfiskarnas arbetsmöjligheter? Ska inte hälsan alltid ställas först? Ska inte försiktighetsprincipen alltid ställas först? Vi kan hjälpa till med bidrag för att kunna genomföra ett stopp av strömmingsupptaget och ge yrkesfiskarna möjlighet till annat under tiden. Det viktigaste är väl hälsan, är det inte så?

Anf. 62 MICHAEL HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Per Lager skulle kunna måla in mig i ett hörn om jag inte var uppmärksam. Det är glasklart att hälsan ska sättas först. Det är därför som vi har jobbat länge och krävt undantag från regeln långt innan den tillfälliga höjningen av dioxinhalterna i vissa fiskar i Östersjön har dykt upp. Det är därför vi vill ha en vetenskaplig grund och veta hur utvecklingen går till. Det är därför vi jobbar aktivt med miljöpolitiska åtgärder på andra sidan Östersjön.

Det är därför vi undersöker fiskarter. Vi har bara klarat av 25 % av de kontroller som ska genomföras. Det hoppas jag att Per Lager känner till. Vi har alltså 75 % kvar att göra. Vi kommer att kunna följa utvecklingen. Under tiden är det oerhört viktigt att se till att folk inte slutar att äta fisk. Det är en hälsofråga. Att äta fisk är viktigt för att man ska leva ett hälsosamt liv. Det är därför Konsumentverket gör en ordentlig informations-satsning som gäller intaget av fisk. Vi är oroliga för att folk ska sluta äta strömming på grund av att en andel av strömmingen i Östersjön har för höga dioxinhalter. Därför är det viktigt med breda informationssatsningar.

Hälsan ska naturligtvis sättas främst.

Anf. 63 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Förgiftad strömming – dioxinströmming – är inte livsmedel. Det hoppas jag att vi är överens om.

Kostråd kan aldrig ge klara signaler. De går aldrig hem överallt. Därmed utsätter vi framför allt unga kvinnor och barn för detta. Det har vi inte rätt att göra. Försiktighetsprincipen borde sätta stopp för det tidigt.

Jag vill ta upp den andra frågan som Michael Hagberg nämnde i sitt inlägg, nämligen moratoriet för kommersiell utsättning av GMO. Han menar att det skulle hindra utvecklingen. Men ett moratorium kan rädda oss från de oanade effekter som vi är rädda för. Med ett moratorium kan man ge utrymme för en undersökning av vad det handlar om i stället för att riskera att GMO hamnar i vår natur så att vi inte klarar av det sedan.

Anf. 64 MICHAEL HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Den kontroll som vi har i vårt land av forskningen om genmodifierade produkter är god. Jag är glad över att vi i vårt lilla land i norra Europa satsar så stora resurser på forskning på det området. Skulle vi inte göra det var vi snart i händerna på de länder som inte alls har samma etik och moral för forskningen på området.

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Livsmedelskontroll och
genteknik*

Jag tror att Per Lager och jag är ganska överens om att vi då definitivt inte skulle kunna sätta tryck på producenterna att inte använda delar av den typen av produkter i livsmedel i framtiden. Vi har sett exempel på vad den multinationella livsmedelsindustrin har gjort för att modifiera produkter åt andra håll, på andra sätt och med andra inriktningar och vad det t.ex. har betytt i tredje världen.

Därför tycker inte jag att det är rätt av oss i Sveriges riksdag att stanna utvecklingen av forskningen om genmodifierade produkter. Jag tror att den skulle göra det om vi skulle stödja förslaget. Miljöpartiet är stark motståndare till forskning på vissa områden men inte på andra.

Anf. 65 CAROLINE HAGSTRÖM (kd) replik:

Fru talman! Jag ställde tidigare ett antal frågor till Michael Hagberg som jag tyvärr inte fick några svar på i hans anförande. I mitt anförande redogjorde jag bl.a. för det kryphål som finns i svensk livsmedelslagstiftning som möjliggör att vi kan få in salmonellasmittat kött i Sverige. Michael Hagberg sade i sitt anförande att han sätter konsumenternas säkerhet främst. Jag tycker därför att det är viktigt med ett klagande av vad som händer på den punkten i denna fråga. Vi måste täppa till det hål som finns i lagstiftningen så att vi inte riskerar att få in dessa kycklingprodukter i vårt land.

Jag fick inte heller något svar på frågan om de neddragna budgetmedlen för bekämpningsprogrammet mot smittsamma husdjursjukdomar. Vi har tidigare i utskottet talat om detta. Jag vet att vi är eniga om att det var olyckligt. Jag vet också att Michael Hagberg tycker att det inte var någon bra lösning att pengarna försvann.

Därför skulle jag vilja ha ett svar på varför Michael Hagberg och majoriteten inte går vårt förslag till mötes. Det kostar dessutom inte några pengar. Det handlar om att Jordbruksverket självt vill omfördela sina medel så att det kan fortsätta att bedriva dessa program som är så viktiga. De är inte minst viktiga för konsumenterna, Michael Hagberg.

När det gäller Livsmedelsverkets ekonomiska situation säger Michael Hagberg att han inte har någon insyn i dess ekonomi. Det borde Michael Hagberg ha. I de budgetunderlag som Livsmedelsverket under många år har skickat in till Jordbruksdepartementet har man visat på att medlen inte räcker. Michael Hagberg skyller det på att Livsmedelsverket tar egna initiativ. Det är väl bra. Litar inte Michael Hagberg på att Livsmedelsverket är expert på sitt område och vet vad det bör syssla med och vad som krävs just för att ge konsumenterna den säkerhet som Michael Hagberg talar om?

Jag vill därför höra hur man kan tänkt att lösa den ekonomiska situationen för Livsmedelsverket, eftersom den är akut.

Anf. 66 MICHAEL HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Det var väldigt vad Caroline Hagström i dag tar i när det gäller att värna om Livsmedelsverkets ekonomi. Det är klart att jag följer utvecklingen i Livsmedelsverket.

Jag har stort förtroende för det arbete som Livsmedelsverket gör med att ordna internationella program och ge utbildning och information om livsmedelssäkerhet till medborgare och konsumenter. Men jag har när det gäller både Jordbruksverket och Livsmedelsverket ingen inblandning i

hur de internt diskuterar och hur de internt prioriterar för att nå de mål som vi från regeringen och riksdag ger verken.

Jag tycker också att det är tråkigt att Jordbruksverket inte prioriterar den del som har med smådjurens hälsa att göra. Vi kan naturligtvis ta en diskussion med Jordbruksverket om det. Är det så att det inte kostar några pengar för Jordbruksverket är det ännu lättare att ta en diskussion och höra vilken inriktning vi ska ha.

Vi kommer att få diskutera djurskydd, djurtillsyn, försöksdjur och annat redan under våren. Det kommer att finnas en möjlighet att ha en hearing med Jordbruksverket för att höra vilken utveckling vi har på området. Det är möjligt att vi även ska göra det med Livsmedelsverket.

Jag ser framför mig flera myndigheter inom andra utskottsområden som ofta diskuterar att de vill omprioritera. De har fått för lite anslag och är tvungna att ta till krafttag för att effektivisera verksamhet, osv. Det måste vi också ha med i bilden när vi diskuterar den offentliga kontrollapparaten och ser till att den ska vara så effektiv som möjligt.

Vi måste hela tiden följa upp den delen. Jag t.ex. själv suttit med i skattemyndighetens styrelse i Sörmland. Vi har fått göra stora omställningar och annat för att effektivisera. Det kommer vi att få göra i fler myndigheter, och det ska vi göra.

Anf. 67 CAROLINE HAGSTRÖM (kd) replik:

Fru talman! Det har nu uppstått en akut situation för Livsmedelsverket, Michael Hagberg. Från regeringens sida säger man att livsmedelssäkerhet är en prioriterad fråga. Vi talar om budgetmedel. Eftersom verket självt har gjort en hel del saneringar i sin ekonomi om 4–5 miljoner borde det väl inte vara helt omöjligt att det skulle kunna få medel.

Tycker Michael Hagberg att det är acceptabelt att vi ska få en sämre kontroll av t.ex. bekämpningsmedel i mat på grund av att Livsmedelsverket saknar pengar? Dess budgetmedel blir allt oftare öronmärkta till saker som beställs från oss i riksdagen. Det gäller inte minst speciella uppdrag när det gäller GMO och sjukdomar.

Jag blir faktiskt lite upprörd när jag hör Michael Hagberg säga att Jordbruksverket inte prioriterar bekämpningen av sjukdomarna. Så är det naturligtvis inte. Det är ni från majoriteten som i ert budgetförslag, som nu är accepterat av majoriteten i riksdagen, som inte prioriterar detta. Det har inte med Jordbruksverkets prioriteringar att göra. Ni har dragit undan den möjlighet som det tidigare har haft att utföra det arbetet.

Jag fick heller inget svar på frågan om salmonellakyklingen. Det skulle jag vilja ha.

Anf. 68 MICHAEL HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Det var tre frågor. Jag ska fortsätta att svara.

Jag sade inte att jag inte har förtroende för Jordbruksverket. Vi får lyssna och läsa protokoll. Jag sade att vi kanske kan ta en diskussion med Jordbruksverket och höra vad det har för möjligheter att göra omprioriteringar för detta. Det är klart att vi ska kontrollera bekämpningsmedelsrester i smådjur. Vi ska också kontrollera bekämpningsmedelsrester i våra grundvatten. Det har med säkerhet att göra.

Jag skulle också vilja ha en diskussion med Livsmedelsverket. Caroline Hagström och Kristdemokraterna säger att det har effektiviserat sin

verksamhet. Så långt in i Livsmedelsverkets verkställande ledning är jag inte att jag kan säga så. Jag vet inte hur långt det har gått i effektiviseringarna. Det vet Caroline och Kristdemokraterna. Då får vi möjlighet att lyssna på vad Livsmedelsverket har gjort och möjligen höra om det finns något mer att göra för att kunna ändra sig efter tidens gång.

Vi har ett undantag för att hindra import av salmonellasmittade kycklingar. Ändock har vi fått en och annan kyckling över gränsen som har varit salmonellasmittad. Det är en brottslig handling av importören. Det kommer att fortsätta så länge vi har ett undantag.

Jag hoppas att det inte ska räcka med ett undantag. Den livsmedelsmyndighet som ska inrättas ska jobba mot veterinärrådet. Den kanske kan jobba för att nå det mål som vi har så att vi får salmonellafrött kött i hela Europa. Då behöver inte heller Caroline Hagström få ont i magen när hon är på semester på Teneriffa. Den målsättningen har vi med livsmedelsmyndigheten.

Jag tror att vi är på rätt väg. Vi vet hur vi har gjort i Sverige och kan plantera idéerna i resten av Europa.

Anf. 69 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Michael Hagberg ser positivt på det gemensamma arbetet i EU på miljö- och livsmedelsområdet. Han talar t.o.m. om en spjutspets, och det låter ju bra.

Om jag uppfattade det rätt hade Michael Hagberg en fråga till mig om resonemanget kring ekoproduktionen. Vill vi moderater lämna systemet med övergångsstöd till förmån för produktionsstöd? Produktionsstöd finns redan utöver ekostödet som utgår till ekoproduktionen. Med nuvarande inriktning av ekostödet tycks regeringen vara inställd på att binda sig fast vid ett långsiktigt produktionsstöd – inte vi moderater.

Då det gäller Livsmedelsverkets ekonomi delar jag helt och fullt Caroline Hagströms uppfattning att det är allvarligt med de aviserade neddragningarna vad gäller kontroll av kemikalierester i livsmedel. Jag tycker inte att beskedet från Michael Hagbergs sida har varit över sig.

Dessvärre är det inte en och annan kyckling som har kommit hit med salmonella. Det kan vara fråga om hela sändningar. Det vill jag ha en utförligare förklaring till.

Anf. 70 MICHAEL HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Visst har det funnits hela stora partier som har varit smittade. Det är fråga om en olaglig handling. Det är brottsligt. Det blir åtal.

Jag är jätteorolig för detta. Salmonella är en av de värre, svåra mag-sjukdomarna vi kan få i vårt land. Den vill vi inte ha i Sverige och i Europa. Vi måste forska för att få bort smittan helt.

Jag har inte, som tydligen Moderaterna och kd, den insikten i hur Livsmedelsverket organiserar sin ekonomi och verksamhet. Men jag är intresserad av – ännu mer intresserad när jag märker att Moderaterna har den insikten – att få träffa företrädare för verket och diskutera utvecklingen och hur vi ska slipa verktygen för att jobba för en starkare livsmedelssäkerhet.

Anf. 71 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Michael Hagberg har tydligen inte följt mediernas rapporter om den senaste tidens aviserade neddragningar förutsatt att Livsmedelsverket inte får mer medel för den nämnda kontrollen.

Michael Hagberg tog till sig att det är mer regeringen än vi moderater som vill binda sig vid ett långsiktigt produktionsstöd.

Jag gläder mig åt att vi har samma uppfattning i fråga om att det är oerhört viktigt att salmonellakontrollen skärps.

Anf. 72 MICHAEL HAGBERG (s) replik:

Fru talman! När jag läser motionen, Ingvar Eriksson, ser jag inte riktigt klart och tydligt åt vilket håll Moderaterna vill dra. Nu vet jag det. Nu ska vi diskutera vilken framtid vi ska ha när det gäller stöd för ekoverksamhet, miljöstöd och jordbrukspolitik och annan politik på lång sikt. Det arbetet sätter nu i gång. Det är bra att i inledningsskedet veta var de övriga partierna som kommer att vara med i arbetet finns.

Visst har jag följt med i medierna om Livsmedelsverkets organisation och ekonomi. Det kan alla göra. Men jag har inte fått någon ingående djup föredragning direkt från källan av han eller hon som har möjlighet att informera. Det ser jag fram emot att få, så att jag inte bara får medie-debatten till livs utan att jag får helheten till livs. Det är helheten som behövs för att kunna driva frågorna vidare. Det känns tryggare än att bara läsa, höra på radio eller se på TV.

Anf. 73 JONAS RINGQVIST (v) replik:

Fru talman! Jag hade inte tänkt att begära replik på Michael Hagbergs anförande, men jag kunde inte låta bli. Han lyckades reta upp mig lite grann.

Jag vill framför allt kommentera frågan om genmanipulerade grödor. Michael Hagberg accepterar en kommersiell storskalig odling av genmanipulerade grödor trots att det tillståndssystem som vi kommer att ha är bristfälligt. Tiden för att godkänna en ny gröda för kommersiell odling kommer att räknas i månader. Den borde räknas i år.

Jag undrar om Michael Hagberg kan garantera att vi som ett resultat av odling av genmanipulerade grödor inte får en oavsiktlig spridning av gener som vi inte vill ha ut i naturen. Kan Michael Hagberg garantera att genmanipulerade grödor inte har negativa effekter på hälsan, vilket forskning har visat att de kan ha? Kan Michael Hagberg garantera den tillståndsprövning som vi nu kommer att ha för kommersiell odling är tillräcklig? Det är rimligt att kunna kräva en sådan garanti, Michael Hagberg, med tanke på det ställningstagande hans parti och ett flertal andra partier här i kammaren kommer att göra i dag.

Anf. 74 MICHAEL HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Vänsterpartiet och Miljöpartiet är väldigt skeptiska till utveckling av och forskning om dessa produkter. Ni kallar dem för genmanipulerade. Andra kallar dem för genmodifierade. Jag tror inte att de två partierna har sett att det har kommit fram positiva delar i den tekniska branschen och i forskningen som har varit positiv för utvecklingen i världen. Det har vi sett. Det har jag sett. Det står jag för som min personliga uppfattning. De frågorna vill jag fortsätta att driva.

Det finns saker inom den forskningen som har betytt oerhört mycket för miljöutvecklingen, som har gjort att vi kan använda mindre bekämpningsmedel och färre gifter i jordbruket. Forskningen har lett till bättre och effektivare livsmedel, till nytta för människor som bor i vårt land och i andra länder.

Vi har kommit långt i uppföljningen, och vi har kommit långt i forskningen. Men vi är inte ända framme. Men Jonas Ringqvist och Miljöpartiet är kanske ända framme. Då måste det bli svårt att t.ex. om fem år diskutera dessa frågor. Jag vet att utvecklingen inom detta område och oerhört många andra områden inom forskningen kommer då att ha gått framåt. Det gäller att vi från myndigheternas sida har en kontroll för konsumenternas och medborgarnas trygghet.

Anf. 75 JONAS RINGQVIST (v) replik:

Fru talman! Vår avsikt är inte att stoppa utvecklingen. Vi är inte kritiska mot odling för forskning utan vi kritiserar och vill ha ett moratorium för kommersiell storskalig odling.

Det finns säkert möjlighet att utveckla tekniken inom olika områden. Jag är tveksam när det gäller jordbruket.

Michael Hagberg pratar om utveckling, men i vems intresse? Är det industrins intresse, Monsantos intresse eller konsumenternas intresse? Jag tror knappast att det är i konsumenternas intresse, för de efterfrågar inte de produkterna.

Michael Hagberg pratar om att vi kan använda GMO för att minska världssvälten. Jag vet inte på vilket sätt genmanipulerade grödor minskar världssvälten när resultatet är att tusentals rissorter, lokalt anpassade efter lokala förutsättningar, slås ut. Vi kan se att transnationella företag med hjälp av patentmöjligheter och denna teknik skapar sig en total kontroll över jordbruket genom att ha kontroll över utsädet, på insatsvarorna och på hanteringen av produkterna. Jag vet inte på vilket sätt transnationella företags makt över jordbruket gynnar den miljard människor som lever i svält eller under hotet av svält. Det skulle vara intressant om Michael Hagberg kunde förklara detta.

Anf. 76 MICHAEL HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Det går att plocka fram avskyvärda exempel där vissa multinationella företag har missbrukat jord, grödor och människor och bara har jobbat för vinstintresset. Jag ville inte nämna någon speciell produkt, men jag försökte diskutera utifrån min ideologiska utgångspunkt med Per Lager.

Ska då dessa verktyg ges till de stora länderna med de stora resurserna, och ska vi och vårt förhållandevis lilla land lägga oss platt? Vi forskar och utvecklar produkter i vårt land som kan användas i andra länder i framtiden. Ska vi lägga av med den forskningen? Jag är orolig att förslagen i motionen skulle innebära detta. Det är det förslaget jag vill lyfta upp.

Vi är några från utskottet som har besökt Svalöf Weibull. Jag har varit där två gånger; först med hela utskottet under förra mandatperioden och sedan ytterligare en gång tillsammans med några intresserade. När jag senast var där hade man kommit en bra bit på väg när det gäller forskning om modifiering av raps så att rapsbaggen inte ska tycka att det

är mysigt att ge sig på rapsen. När man är färdig med den forskningen tror man att det ska vara möjligt att få bort praktiskt taget allt gift som sprutas på rapsfälten mot rapsbaggen. Det ser jag som en bra genmodifierad produkt. Vi behöver färre gifter i jordbruket på grund av att resterna av bekämpningsmedel ökar i grundvattnet.

Kan den forskningen ge resultatet att det blir mindre gifter i grundvattnet tycker jag att det är ett bra resultat.

Vi ska inte stoppa utvecklingen utan kontrollera den, följa upp den och ställa krav på den både nationellt och internationellt. Det tror jag är framtidens melodi.

Jag skulle också vilja yrka bifall till förslaget i betänkandet och avslag på de motioner som inte har fått tillräcklig majoritet.

Anf. 77 LARS LINDBLAD (m):

Fru talman! Alla människor behöver mat, oavsett om de är köttätare, vegetarianer, veganer, fruktianer, glutenallergiker eller, som det heter på skånska, bara är små i maten. Konsumenterna blir mer och mer intresserade av vad de stoppar i sig. Kraven ökar på säker mat. Kraven ökar på god djurhållning. Kraven ökar på konsumentvänliga produkter. Fler och fler intresserar sig för hur maten framställs och för var maten framställs.

Behovet av att livsmedelsproducenter och förädlingsindustri följer konsumenternas krav och behov är stort, inte minst på en alltmer fri världsmarknad. Den som inte klarar av att svara mot efterfrågan eller garantera kvalitet överlever inte i den hårda konkurrensen.

Vinnaren i denna kamp är framför allt konsumenten. Producenter och butiker måste anpassa sig efter konsumenternas krav och pressa priser – annars vänder sig konsumenterna till en annan producent eller en annan butik. Förvisso finns det mycket att ta tag i när det gäller konkurrensen inom dagligvaruhandeln, men producentledet är i högsta grad konkurrensutsatt.

Svensk livsmedelsindustri är av mycket hög kvalitet internationellt sett. Den är också en mycket viktig del av det svenska näringslivet och sysselsätter ett stort antal människor. I Skåne, som är Sveriges livsmedelscentrum, finns 45 % av landets livsmedelsproducenter. I Skåne-regionen har sektorn en stor betydelse. Enligt SCB – Statistiska centralbyrån – är så stor del som 12 % av arbetskraften sysselsatt inom livsmedelssektorn. Räknar man vidare får man fram siffror som visar att uppåt 18–20 % av skåningarna är direkt eller indirekt sysselsatta i livsmedelssektorn. Den har alltså en mycket stor betydelse.

Fru talman! Livsmedelsnäringen genomgår för närvarande stora förändringar. Det gäller såväl nationellt som internationellt. I Sverige har förändringsprocessen snabbats på av medlemskapet i EU. Medlemskapet förändrade den svenska livsmedelsmarknaden från att vara en nationellt skyddad marknad till att vara en marknad där näringens företag befinner sig i internationell konkurrens.

Detta ställer krav på företagen att utveckla särpräglade produkter med höga förädlingsvärden. Detta kan åstadkommas dels genom att produktutvecklingen formas av konsumenternas krav, dels genom utvecklingen av ny teknik, design och marknadsföring, så att de nya produkterna lockar fram vissa specifika kundgruppers behov. Dessutom krävs mer utveckling av ny teknik och informationsöverföring.

I utredningen SOU 1997:167, *En livsmedelsstrategi för Sverige*, beskriver det jag har sagt om livsmedelssektorns omställning och expansion i ett europeiskt perspektiv. Utredningen formulerar förslag till ett samlat nationellt forsknings- och utvecklingsprogram. Ett antal insatsområden lyfts fram. Kärnan i förslaget är ett program med industriella samverkansprojekt som behandlar frågeställningar från hela livsmedelskedjan.

För att täcka otillräckligt bearbetade områden föreslås i utredningen tre kunskapshöjande program gällande konsument- och marknadskunskap, process- och produktionsteknik samt kunskaper för framtagande av innovativa produkter.

Den del som berör process- och produktionsteknik har redan lett till investeringen i "Framtidens livsmedelsfabrik" i Göteborg. Dock kvarstår behovet av program på två andra områden.

Under allmänna motionstiden motionerade jag tillsammans med mina skånska moderata kolleger här i riksdagen om en ökad satsning inom livsmedelsforskningen, i enlighet med det jag tidigare sagt. Det var därför mycket glädjande att vårt parti, Moderaterna, ställde sig bakom vår motion i utskottet. Man ställer sig även bakom motionen här i kammaren, som Ingvar Eriksson redan har nämnt. Men det är lika tråkigt att socialdemokraterna och riksdagsmajoriteten inte inser behovet av detta. Man väljer att avslå vår motion.

Fru talman! Skåne befinner sig mitt i fokus för tillskapandet av Öresundsregionen och utgör tillsammans med Danmark ett av de mest spännande och expansiva livsmedelsklustren i Europa. Skåne är, som tidigare nämnts, centrum för svensk livsmedelsindustri. 45 % av landets livsmedelsproducenter är baserade i regionen. Danmark är i relativa termer den största livsmedelsexportören i världen.

Regionens historiska position som livsmedelscentrum för två länder förklarar närvaron av företag inom nästan alla led i livsmedelskedjan och dess stödjande funktioner vad gäller förpackning, lagring, distribution och maskinutveckling. Inom vissa områden har företagen utvecklats från ledande nationella företag inom respektive verksamhetsområden i Sverige och Danmark till stora ledande internationella företag.

Att det bildats livsmedelskluster i regionen kan förklaras med nödvändigheten av att utveckla speciell kompetens inom jordbruksforskning, industriell forskning och utveckling för att företagen ska bli ledande inom sina områden på den internationella marknaden. Det gäller såväl förädlingsindustrin som förpackning och lagring samt distribution.

I Skåne finns stora nationella och internationella företag inom livsmedelssektorn, med starka enheter för forskning och utveckling. Med lokalisering av universitet och högskolor med särskild inriktning på och intressen inom livsmedelsområdet, och med ett upptagningsområde på mer än tre miljoner människor i Öresundsregionen, borde Skåne vara den bästa lokaliseringen för ökade satsningar inom livsmedelsforskningen. Genom närheten till stora industrier representerande hela kedjan inom livsmedelsnäringen, från odling till marknadsföring och försäljning, är förutsättningen att uppfylla de kriterier som angavs i utredningen SOU 1997:167 gynnsamma.

Fru talman! Behovet av mera livsmedelsforskning är tydligt. Den nämnda utredningen pekar ut behovet av ökad forskning inom konsument- och marknadskunskap och kunskaper för framtagande av innova-

tiva produkter. Skåne borde vara den bästa lokaliseringen av en sådan satsning.

Prot. 2001/02:64
6 februari

Anf. 78 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! För en stund sedan ägde det här rum ett viktigt meningsutbyte mellan Per Lager, Miljöpartiet, och Socialdemokraternas Michael Hagberg kring den viktiga födan strömming. Lars Lindblad kom inte in på de frågorna. Jag skulle vilja veta, fru talman, om Lars Lindblad delar socialdemokraternas uppfattning att vi får finna oss i att äta dioxinförgiftad fisk av hänsyn till yrkesfiskarna och av det skälet att vi också kan komma åt icke förgiftad fisk.

*Livsmedelskontroll och
genteknik*

Anf. 79 LARS LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! I vanliga fall brukar man begära replik med anledning av något som sagts i anförandet. Det känns som att denna fråga ligger att par tusen mil ifrån mitt anförande. Men jag ska passa på, när Harald Nordlund ändå har ställt frågan till mig, att svara.

Jag tror att det finns en stor konsensus mellan oss och socialdemokraterna – det gäller egentligen hela riksdagsmajoriteten – i denna fråga, med tanke på hur vi har agerat i t.ex. EU-nämnd. Jag håller inte med om den tolkning som Harald Nordlund gjorde av Michael Hagbergs redovisning av var han står i dioxinfrågan.

Jag tror att vi ska iaktta försiktighet. Livsmedelsverkets rekommendationer innebär att kvinnor i fertil ålder ska hålla nere sin konsumtion av Östersjöfisk. Man har även vissa restriktioner som gäller människor i övrigt.

Jag delar helt och fullt den hållning som Statens livsmedelsverk står för och den hållning som Sverige har haft i EU.

Anf. 80 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! Jag ställde frågan mot bakgrund av att den i högsta grad är aktuell. Vi hade en hearing i går då vi hade anledning att beröra den här typen av frågor. Detta har också berörts vid flera tillfällen här i dag, så jag menar att det var viktigt att få veta var Moderaterna står i frågan.

I det anförande som jag hänvisar till sades det att man från svensk sida inte har velat gå med på förbudet av det skälet att det skulle drabba yrkesfiskarna. Dessutom hör det till saken att det finns strömming som inte är förgiftad. Det var ganska exakt vad som sades i anförandet.

Men, fru talman, jag har fått svar på frågan om Moderaternas syn på förgiftad strömming och huruvida den kan användas som föda.

Anf. 81 LARS LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! På något vis känns det som att jag är tvungen att bemöta det som Harald Nordlund sade även denna gång.

I grunden, Harald Nordlund, är det farligt att leva. Allting vi gör och allting vi äter och stoppar i oss är mer eller mindre farligt. Allting är giftigt. Det handlar bara om vilken dos man utsätts för och vilken koncentration det är. Därför är det viktigt att man ser skalan i detta.

Det är klart att man skulle kunna diskutera om alla farliga saker som man kan tänkas göra skulle förbjudas. I så fall borde man med hänsyn till

cancerrisken och annat förbjuda rökning i det här sammanhanget, men det har vi valt att inte göra. Så någonstans tycker jag att vi som är liberalt sinnade borde se vad som är människors ansvar och vad som är statens ansvar att förbjuda. Vissa saker är farliga att äta i större mängder. Andra saker är mindre farliga att äta i större mängder.

Det här är komplicerade frågor, och det är oerhört viktigt att vi följer dem väldigt noggrant. I nuläget känner inte vi moderater att det finns någon anledning att ändra den svenska hållningen i den här frågan, men det kanske kommer forskningsrön som förändrar den hållningen.

Anf. 82 ANDERS KARLSSON (s):

Fru talman! För närvarande genomgår livsmedelsindustrin stora förändringar. Det gäller såväl nationellt som internationellt. I Sverige har förändringsprocessen accentuerats av medlemskapet i EU, som förändrat den svenska livsmedelsmarknaden från en nationellt skyddad marknad till en marknad där näringens företag befinner sig i en internationell konkurrens.

Detta ställer stora krav på företagen att utveckla särpräglade produkter med höga förädlingsvärden. Det kan också åstadkommas genom produktutveckling och utveckling av ny teknik, design och marknadsföring så att de nya produkterna tillgodoser specifika kundgruppers behov.

Förutom en marknadsorientering av produkterna krävs att företagen på ett bättre sätt än hittills kan nyttja teknologi för marknadsföring och informationsutbyte samt ta till vara de teknologiska möjligheter som är under stark utveckling vad gäller marknadskommunikation, förpackningar och logistik.

Fru talman! Skåne som befinner sig mitt i fokus för skapandet av en Öresundsregion utgör tillsammans med Danmark en av de mest expansiva och spännande livsmedelsklustren i Europa. Med ett upptagningsområde om mer än tre miljoner människor i Öresundsregionen är Skåne utan tvekan den bästa lokaliseringen för ett livsmedelsforskningsinstitut – ett institut som kan vara av såväl regionalt som nationellt och internationellt intresse.

Den ökade internationaliseringen innebär att svenska livsmedelsföretag i ökad omfattning kommer att arbeta på många olika marknader. Det gör det angeläget att studera hur olika konsumentgrupper utomlands upplever och använder mat, livsmedlens och måltidernas sociala och kulturella roll. Detta understryks också i SOU 1997:167 *En livsmedelsstrategi för Sverige*.

Fru talman! I svaret i Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2001/02:MJU5 hänvisas till de lokala tillväxtavtalen. Jag vill därför kort nämna att Skåne får drygt 9 miljoner kronor från staten i regionala utvecklingsmedel. Samtidigt satsar regionen 22 miljoner. Totalt finns det alltså 31 miljoner per år för att genomföra tillväxtavtalet.

De 9 miljonerna räcker alltså inte långt när det krävs i storleksordningen 50 miljoner kronor under institutets första år. Det finns alltså inga förutsättningar för att genomföra projektet om inte staten bidrar med finansiering utöver det som finns i det regionala utvecklingsanslaget för Skåne.

Fru talman! Till sist vill jag och min medmotionär Ronny Olander göra riksdagen uppmärksam på att det regionala tillväxtavtalet för Skåne

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 10 §.)

7 § Vissa forskningsfrågor m.m.

*Vissa forskningsfrågor
m.m.*

Föredrogs
miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2001/02:MJU9
Vissa forskningsfrågor m.m.

Anf. 83 PER-SAMUEL NISSER (m):

Fru talman! I det här betänkandet behandlas ett antal motioner som gäller forskning och utbildning, kanske främst inom miljöområdet men även inom lantbruket. I några motioner togs även det marina området upp.

Miljösituationen i Sverige har i takt med teknikutvecklingen och en högre kunskapsnivå faktiskt radikalt förbättrats på många områden. Luftkvaliteten i städerna har stadigt blivit bättre, och många sjöar och vattendrag som bara för några decennier sedan betraktades som döda har nu kunnat restaureras. Det finns anledning att vara positiv, eftersom fakta visar att miljön på många ställen är på rätt väg.

Men trots den positiva utvecklingen återstår mycket att uträtta, och det kommer även fortsättningsvis att krävas kraftfulla insatser för att lösa många miljöproblem. Utsläppen av svaveldioxid, kväveoxid, tungmetall m.m. överstiger fortfarande de nivåer som naturen långsiktigt tål, och halterna av växthusgaser ökar i atmosfären.

Miljöarbetet ska i första hand utgå från den enskilda människans ansvar. Många människor känner som individer ett stort ansvar för vår gemensamma miljö och är engagerade och pådrivande i miljöarbetet. Det individuella ansvarstagandet och engagemanget är en viktig utgångspunkt för en effektiv miljöpolitik.

Staten ska ta sitt ansvar för de uppgifter som den enskilda människan eller marknaden inte kan eller ska utföra. Effektiv lagstiftning och olika typer av ekonomiska styrmedel är viktiga verktyg i det här arbetet.

Marknadsekonomi måste användas för att man på ett dynamiskt sätt ska kunna driva miljöarbetet framåt. Handel med utsläppsrätter bör t.ex. införas på flera utsläppsområden för att öka måluppfyllelsen och kostnadseffektiviteten i miljöarbetet. Men för att man ska få den här utvecklingen att fortsätta åt rätt håll vad gäller effektivt miljöarbete krävs det hela tiden ny kunskap och forskning. I den reservation som vi från Moderaterna har tas de delarna upp, dvs. att miljöforskning och miljöövervakningen är något som måste prioriteras framgent.

Bägge verksamheterna är viktiga för att våra kunskaper på miljöområdet ska öka. Med en bra övervakning och kunskap kan det som är miljöförstöring särskiljas från det som t.ex. är naturliga variationer. Genom forskningen kan också kunskap vinnas om vilka effekter olika slags utsläpp har på organismer. Dessa kunskaper är i grunden avgörande för att

det ska vara möjligt att bedriva en effektiv miljöpolitik med riktiga avvägningar och prioriteringar.

Stora problem och kunskapsluckor återstår vad gäller olika ämnens miljöeffekter, och Sverige har varit en framstående forskarnation på miljöområdet men har väl under senare år förlorat en del viktig kompetens och även tappat tempo. Det är viktigt att den svenska miljöforskningen behåller sin kompetens och kan återupprätta Sveriges internationella position på området. Därför är det viktigt att trygga försörjningen av ny forskarkompetens genom att universiteten ges tillräckliga resurser för utbildning av studenter som då kan gå vidare till miljöforskning. Det är det som tas upp i vår reservation.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservation 1.

Anf. 84 KJELL-ERIK KARLSSON (v):

Fru talman! Jag kommer att hålla mig till de genetiska forskningsresultaten, hästutbildningen och marin forskning.

Utvecklingen av nya sorters grödor genom genmanipulation och även konventionell växtförädling har, i kombination med möjligheten att ta patent på levande organismer, satt frågan om alla människors rätt till vårt genetiska arv på sin spets. De stora kemikalie- och utsädesbolagen skräddarsyr nya växtsorter för att passa deras egna bekämpningsmedel och deras konstgödsel. Dessa bolag kan göra "sina" sorter sterila så att jordbrukarna inte har någon möjlighet att odla eget utsäde.

Parallellt med att makten över växtförädlingen koncentreras till ett fåtal företag utarmas kunskapen om alternativa metoder för växtförädling, och äldre växtsorter tas ur bruk. På så sätt tillskansar sig de stora transnationella företagen makten över hela produktionskedjan från sådd till skörd.

I tredje världen, där beroendet av de transnationella bolagen kan få betydligt större konsekvenser än i Sverige, är det ännu viktigare med bevarandet av de traditionella sorterna och förädlingsmetoderna för att jordbrukare inte ska bli helt utlämnade till de transnationella kemikalieindustrierna. Detta tar vi upp i vår reservation nr 3.

Fru talman! Antalet hästar i Sverige är närmare 230 000. Hästar måste skos var sjätte till åttonde vecka. En korrekt skoning är nödvändig för att hästen ska klara de påfrestningar som den utsätts för. Det är därför risk att djuret kan fara illa om inte skoningen sköts av folk med kunskaper och utbildning för just detta. Det behövs alltså auktoriserade hovslagare.

Det har även riksdagen tidigare ansett. För cirka åtta år sedan beslöt nämligen riksdagen att införa ett system för godkännande av hovslagare. Som skäl för det beslutet anförde man att det är betydelsefullt att hovslageriverksamheten bedrivs på ett djurskyddsmässigt godtagbart sätt. Men trots detta beslut har det ännu inte utformats några gällande föreskrifter för förordningen. Därför bör regeringen få i uppdrag att snarast verkställa beslutet från 1993 så att hovslagare kan bli auktoriserade. Detta framför vi i vår reservation nr 4.

Efter den fiskeutfrågning som vi hade här i Riksdagshuset i går framgår det ganska klart att det behövs en förstärkt satsning på den marina forskningen. Vi har i dag större kunskaper om landsmiljöerna än om våra vattenmiljöer. Det råder delade meningar om vad som påverkar fisket

och fiskbestånden. En viss förlamning verkar råda. Kunskapen om de marina ekosystemen hos olika aktörer behöver förbättras för att förståelse för sambanden i de marina ekosystemen ska få genomslag samt för att rätt beslut ska kunna tas när det gäller åtgärder.

Forskning på området behövs eftersom marina livsmiljöer länge har påverkats negativt av bl.a. övergödning, exploatering och fiske. Förändringar av algbälten och ålgräsängar försämrar förutsättningarna för fiskreproduktion på grunda bottenar. Det är synnerligen viktigt att dessa livsmiljöer skyddas och tillåts återhämta sig för att bevara den biologiska mångfalden.

Kunskapsbristen är påtaglig när det gäller biologisk mångfald i haven. Även om Östersjön är ett av världens mest studerade havsområden, vilket vi fick veta i går på utfrågningen, finns det behov av en förstärkt havsforskning. Vi behöver även bättre forskning och uppföljning av utvecklingen av selektiva redskap.

Fritidsfisket i våra sjöar, vattendrag och kustområden står i dag för ca 70 % av det totala konsumtionsfisket. Detta kan i sig utgöra ett hot mot den biologiska mångfalden på vissa ställen. En speciell form av fritidsfiske i våra marina miljöer är det lokala omfattande nätfisket på grunda områden. Dessa områden är reproduktionslokaler för ett antal fiskarter. Detta fritidsfiske kan utgöra ett hot mot vissa arter. Det behövs, som jag nämnt tidigare, mer akvatisk forskning och kunskap för att få fram en fullständig bild av fiskets situation. Detta påtalar vi i reservation nr 7.

I det här betänkandet behandlar vi även en motion om basanslag till Stiftelsen Biodynamiska forskningsinstitutet. Vid behandlingen av budgetpropositionen föreslog vi att riksdagen skulle ge stiftelsen ett basanslag för dess verksamhet. Vi avlämnar nu i det här betänkandet ett särskilt yttrande i vilket vi förutsätter att den möjlighet som finns att ge stiftelsen ett basanslag inom ramen för de nuvarande forskningsanslagen kommer att användas.

Fru talman! Vi står bakom samtliga våra reservationer, men för tidsvinning yrkar jag bifall bara till reservation nr 7.

Anf. 85 CAROLINE HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Till detta betänkande, som behandlar motioner från allmänna motionstiden om forskning och utbildning, har vi kristdemokrater på grund av avvikande mening fogat tre reservationer samt ett särskilt yttrande. Jag tänker i mitt anförande uppehålla mig vid reservation 6, Forsknings- och utvecklingsfond för potatisodlingen, som jag, fru talman, också vill yrka bifall till.

Vi har från Kristdemokraternas sida tidigare uttryckt vår tillfredsställelse över att regeringen i budgetpropositionen för år 2001 visat lyhördhet för Kristdemokraternas begäran om ett förslag om en forsknings- och utvecklingsfond för trädgårdsnäringen. Det är därför, Inge Carlsson, med viss förvåning som vi har konstaterat att potatisodlingen, trots att sektorn riktat motsvarande begäran till regeringen, ställts utanför denna möjlighet att finansiera forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Potatisodlingen är liksom trädgårdsnäringen en strukturellt småskalig företagarsektor med en begränsad produktionsandel som kanaliseras via egna utbudsorganisationer. Branschen möter därför samma svårighet som trädgårdsodlingen när det gäller att på frivillig basis organisera resurser

för tillämpad forskning och utvecklingsverksamhet. Vi ser det därför som angeläget att potatisodlingen ges tillgång till budgetmedel i en omfattning motsvarande vad regeringen nu föreslagit för trädgårdsodlingen. Vi har därför i vårt budgetalternativ föreslagit ett ökat anslag med 5 miljoner kronor för detta ändamål. Härigenom skulle denna sektor ges samma möjligheter till nationellt stöd som erbjuds i ett flertal andra länder.

Jag vill fråga Inge Carlsson: Hur ser ni från majoritetens och Socialdemokraternas sida på denna fråga? Är ni beredda att ge potatisodlingen samma möjligheter som trädgårdsnäringen fått i just denna fråga?

Sedan, fru talman, vill jag säga en sak till eftersom det här betänkandet handlar en del om hästutbildning. Jag tycker att det är mycket glädjande att det i denna kammare debatteras hästar. Det är inte så vanligt. Vi har också i ett särskilt yttrande tillsammans med Centerpartiet tagit upp att det krävs ett ökat antal platser till hovslagarutbildningarna. Anledningen till att vi inte har reserverat oss i just denna fråga är att vi förutsätter, precis som det står i betänkandet, att detta kommer att tas upp i den kommande hästpropositionen – även om jag här vill uttrycka min otillfredsställelse över att det visat sig att denna proposition har blivit kraftigt försenad.

Anf. 86 ÅKE SANDSTRÖM (c):

Fru talman! Jag vill börja med att samtycka i den argumentering som finns bakom reservation 3 och yrka bifall till den. Jag var övertygad om att någon före mig skulle göra det, men som sagt: bifall till reservation 3!

Jag begärde dock ordet i första hand för att yrka bifall till reservation 6, som handlar om biodlingen. Även om man kan tolka skrivningarna positivt finns det anledning att understryka behovet av att någonting sker på området.

Biodlingen är bra för den biologiska mångfalden. Det är vi säkert överens om. Den halvering av verksamheten som har skett under de senaste 15 åren är faktiskt mycket oroande. Vi har i motionen pekat på ett antal åtgärder som krävs för att få en utveckling till stånd på området. Det finns också beskrivet i betänkandet.

Det är för det första att bisjukdomarna tillförs epizootilagen. Det är för det andra att man bör betrakta upp till 15 bisamhällen som hobbyodling och befria från skatteredovisningsskyldigheten. Det gäller för det tredje forskningsfrågorna, att den forskning som syftar till att finna en metod som helt befriar bin från kvalster premieras. Enligt vad jag fått mig till del finns det forskningsuppslag, men det ges ingen kostnadstäckning för vetenskaplig utprovning. För det fjärde gäller det att återbesätta den SLU-anknutna genetiktjänsten för just arbetet med bin.

Jag finner jämväl att det är en hygglig skrivning men vill ändå yrka bifall till vår reservation, nr 6, på denna punkt.

Anf. 87 PER LAGER (mp):

Fru talman! Vi har i samarbetet med regeringen och Vänsterpartiet satsat oerhörda summor på miljöforskningen i förhållande till hur det har varit tidigare. Men det räcker inte. Det behövs mycket mer. Jag skulle vilja ta upp den marina forskningen som ligger mig särskilt varmt om hjärtat.

Vi vet att våra kusthav, som nämnts tidigare, Östersjön, Kattegatt och Skagerrak är förgiftade, övergödda och utfiskade när det gäller flera viktiga arter. Framför allt har vi på senare tid uppmärksammat torskens försvinnande. Jag vet att vi sedan flera år tillbaka från min sida av Sverige, Bohuslän, märkte att den s.k. kusttorsken – det finns många arter av den – försvann. Man tog upp havstorsk i mindre storlek och trodde att det var kusttorsk. Man såg inte den fara som var på väg, nämligen försvinnandet av kusttorsken. Nu är faktum där. Vi har egentligen inte något bestånd av torsk att tala om längre. Den är utfiskad.

Det här är ju en katastrof. Jag och Miljöpartiet de gröna menar att det inte är hållbart. Nu måste det göras stora satsningar på restauration av havet för att hindra arternas och ekosystemets kollaps. Det innebär att man starkt måste begränsa fisket. Det kan man göra genom utfasning av foderfisket som också är en märklig utveckling. Som ni vet själva var för bara ett decennium sedan kanske 70 % av allt fiske konsumtionsfisk. Nu är det 80 % som används som foderfisk. Det är ofattbart. Det är inte hållbart.

I och med detta har vi också andra effekter. Vi slänger stora kvantiteter bifångst över bord. Det gäller t.ex. både kolja och vitling.

Det som behövs är alltså en utfasning av foderfisket, men det behövs också en utökad marin forskning. Det jag vill peka på är någonting som jag tog upp för många år sedan och därefter har drivit varje år, nämligen det s.k. Västerhavsprojektet. På västkusten drev man ett projekt som Naturvårdsverkets forskningsnämnd finansierade. Det handlade om de stora processerna i havet. Man gjorde en uppföljning under fem år och sedan var pengarna slut. En rapport som var oerhört viktig kom 1996. Åren 1997 och 1998 gjorde man en liten uppföljning av detta som visade att situationen var än värre.

Det jag menar nu är att vi måste ha ett nytt nordiskt eller hellre internationellt västerhavsprojekt. Varför inte utöka det till att också bli ett Östersjöprojekt. Varför? Jo, därför att forskningen är så viktig för att vi ska förstå tillståndet, för att vi ska förstå varför arterna försvinner. Det är inte bara torsk, som jag nämnde, utan det handlar om viktiga arter som gråsej, kummel och rödspätta. Också de starkt hotade arter.

Miljöpartiet har i olika sammanhang krävt att vi helt enkelt måste sammankalla en kriskommission. Det var ju en hearing här i går. Jag vet inte vad man kom fram till, för jag hade inte möjlighet att vara där själv. I en frågestund med Margareta Winberg för någon vecka sedan tog jag upp detta. Jag menade att det behövdes en nationell samling kring den här frågan, en kriskommission ungefär.

Jag menar att det här problemet är så viktigt och så allvarligt att vi faktiskt måste göra någonting nu. Det innebär bl.a. att vi kanske måste bestämma oss för ett stopp för torskfisket. Det får effekter som inte är bra för ekosystemet när man stoppar fisket av en art. Men vi har inte mycket att välja på just nu. Utanför Newfoundland gjorde man ett stopp på tio år. Beståndet har inte kommit tillbaka. Det behövs alltså så kraftfulla åtgärder.

Vi kan inte bara sitta här och tycka att det är tråkigt, synd och att vi ska försöka vara försiktiga. Det håller inte. Vi måste göra något radikalt för att det ska få en effekt över huvud taget.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 8 som just framhåller behovet av ett nytt västerhavsprojekt. Jag vill gärna, som jag sade tidigare, utöka det till att också omfatta Östersjön, eftersom våra kusthav hänger ihop. Det ena påverkar det andra. Det är ekosystem som vi har skyldighet att rädda.

Anf. 88 INGE CARLSSON (s):

Fru talman! I detta betänkande behandlas 26 motionsyrkanden om forskning och utbildning m.m. från den allmänna motionstiden 2000 och 2001.

Den svenska forskningspolitiken behandlas numera i intervaller om tre år. I proposition 2000/01:3 *Forskning och förnyelse*, presenterade regeringen sin forskningspolitik för åren 2001–2003.

Regeringen redogör däri bl.a. för vissa prioriterade områden inom miljöforskningen. Ett sådant område är forskning syftande till att utgöra underlag för miljökvalitetsmålen och klimatpolitiken och underlag för internationella förhandlingar. Regeringen lyfte vidare fram forskning om biologisk mångfald och forskning om produkter, processer och resurseffektivisering. Regeringen anser dessutom att forskning om kemikalier och strålskydd samt samhällsvetenskaplig och juridisk miljöforskning bör utgöra prioriterade områden.

Den beslutade ordningen för forskningspolitiken innebär att regeringen för riksdagen framlägger förslag om övergripande mål för forskningen och allmänna riktlinjer för politiken. Enligt de av riksdagen godkända riktlinjerna bör övergripande forskningspolitiska beslut fattas av statmakterna, medan organ med sakkunnighet inom berörda områden beslutar om verksamheten och den närmaste medelfördelningen. Den 1 januari 2001 inrättades fyra nya myndigheter för forskningsfinansiering, vilka ersatte de tidigare nio myndigheterna. Av de nya myndigheterna är det två som har bäring på miljö- och jordbruksutskottets arbetsområde. Det är Vetenskapsrådet, som ska stödja grundforskning av högsta vetenskapliga kvalitet, och det är områdesinriktade Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, Formas.

I reservation 1 om svensk miljöforskning framhåller Moderaterna att miljöforskningen och miljöövervakningen måste prioriteras. Det är ett sent uppvaknande från ett parti som i praktiken inte visat något stort intresse för miljöfrågorna. Sanningen är ju den att det aldrig har funnits så mycket medel för miljöforskning, och detsamma gäller för miljöövervakning där årets budgetanslag fick en kraftig ökning. Moderaterna föreslog 362 miljoner kronor mindre än regeringens anslag.

Jag vill också tillägga att stiftelsen MISTRA fördelar ca 250 miljoner kronor per år till miljöforskning. I början av år 2001 uppgick stiftelsens kapital till ca 4,7 miljarder kronor.

Vidare framhåller Moderaterna att Sverige tidigare var en framstående forskningsnation på miljöområdet, men att man under senare år har förlorat kompetens och tid.

Moderaternas uppfattning är fel och den strider mot den utvärdering som EU-kommissionen genomfört. Undersökningen visar att frekvensen av antalet svenska forskare som citerades i vetenskapliga tidskrifter i relation till folkmängden gav Sverige en tätposition. Skälet till att ni står

ensamma bakom denna reservation är helt enkelt att ni inte är trovärdiga på detta område, liksom på flera andra områden.

Flera talare har yrkat bifall till reservationen om gentekniska forskningsresultat.

Beträffande forskarnas tillgång till forskningsresultat publiceras som regel akademiska forskningsresultat som uppnåtts med finansiering från forskningsråd och andra offentliga finansiärer i vetenskapliga tidskrifter. Därmed blir resultaten offentligt tillgängliga.

Beträffande forskning som utförs av eller finansieras av företag kan publiceringen fördröjas eller resultaten bevaras som företagshemlighet. Detta förhållande gäller emellertid all forskning och är inget specifikt för genteknisk forskning. För alla företag som lägger ned stora resurser på att utveckla innovationer finns ett behov av att skydda sig mot piratkopiering från andra företags sida genom patent.

Enligt europeisk patentlagstiftning får patent endast meddelas uppfinning som inte tidigare varit känd. Därför måste forskning och resultat, där avsikten är att söka patent för en uppfinning, sekretessbeläggas till dess en patentansökan har lämnats in.

Det finns exempel på att företag utvecklat grödor med tolerans mot ett bekämpningsmedel som företaget självt tillverkar. Det kan öka användningen av just denna kemikalie i jordbruket. Samtidigt minskar emellertid användningen av andra bekämpningsmedel för samma ändamål.

Tillgänglig statistik och erfarenhet visar att den totala förbrukningen av ogräsbekämpningsmedel minskat i samband med odling av grödor som med hjälp av genteknik gjorts toleranta mot glyfosat, som är det bekämpningsmedel som det oftast är fråga om i dessa sammanhang.

När det gäller växter som med hjälp av genteknik gjorts resistent mot skadeinsekter leder detta enligt all tillgänglig information till en ofta dramatisk minskning av användningen av kemiska preparat för bekämpning av insekter. För kemibranschen som helhet torde således gentekniken snarare minska än öka försäljningen av kemiska preparat för ogräs- eller insektsbekämpning.

Beträffande böndernas möjlighet att själva få välja sitt utsäde är monopolsituationer lika oönskade inom utsädesområdet som inom andra områden, oberoende av om de dominerande sorterna utvecklas med genteknik eller med traditionella metoder.

Vi som besökte Astra vet ju att det företaget ligger långt framme. Man satsar 7–8 miljarder på olika forskningsinnovationer. Det är självklart att Astra måste få skydda sig innan någon annan får ta del av forskningsresultaten. Det är först efter att man har fått patent som resultatet blir fritt.

Jag yrkar avslag på denna reservation.

Som svar till Kjell-Erik Karlsson vill jag säga att när det gäller att utfärda forskrifter om godkännande av hovslagare har arbetet pågått sedan 1993. Jag trodde att frågan var bortglömd, men nu har Jordbruksverket återupptagit arbetet med förordningens innebörd. Jag utgår ifrån att frågan får en snar lösning.

Kristdemokraterna har väckt en motion om forskning och utvecklingsfond för potatis. Den frågan bereder man på Jordbruksverkets vegetabilieenhet. Det ligger redan nu en ansökan från potatisodlarnas organi-

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Vissa forskningsfrågor
m.m.*

sation. Jag utgår ifrån att frågan kan lösas med de gödselavgifter som ska återbetalas till näringen.

I regeringens förslag som behandlas i EU så har regeringen framhållit att vissa medel ska gå tillbaka till bl.a. forskning. Det innebär att även denna näring kan få forskningsstöd.

När det gäller biodling så har denna fråga diskuterats ett flertal gånger.

Under 2001 utkom Jordbruksverket med sin rapport *Biodlarnärings förutsättningar* (rapport 2001:2) i syfte att göra en genomgång av förutsättningarna för biodlarnäringen i Sverige. Under hösten 2001 gjordes en remissammanställning kring denna remissrunda bland berörda myndigheter och biodlarnärings organisationer som sändes ut i samband med rapporten. Ärendet är nu under beredning på Jordbruksdepartementet.

I reservationerna om marinforskning och forskning om fiskefångstmetoder är det mycket riktigt att man i går hade en utfrågning i miljö- och jordbruksutskottets regi där man hade landets experter och myndigheter samlade.

Det är klart att dessa människor presenterar olika bilder. Det finns också många intressenter i den här frågan, konsumenter, forskare, myndigheter och politiker. Jag tror att det är viktigt att man får till stånd någon form av samordning, inte minst när det gäller Östersjön och de baltiska länderna. På det sättet ska vi försöka att lösa problemen.

Regeringen har tidigare uppmärksammat t.ex. bekymret med torskbeståndet i våra angränsande hav. Man anslog också 20 miljoner kronor till Fiskeriverket redan förra året för att Fiskeriverket på olika sätt skulle försöka att åtgärda den kader av dagordningspunkter som finns.

Problemen är stora och jag tror att det fordras en samordning för att komma till rätta med dem. Man kan skylla på både den ena och andra, men regeringen har insett att problemen snabbt måste lösas, och därför satsar den mycket pengar på detta.

Fru talman! Jag vill också kommentera en motion från Lilian Virgin och Lennart Klockare där det föreslås att man ska inrätta en permanent svampforskning i landet.

Utskottet har erfårit att inom Sveriges lantbruksuniversitet bedrivs flera olika forskningsprojekt med anknytning till svampar och svampodling. Utskottet delar motionärernas uppfattning att denna typ av forskning och utbildning om matsvamp är viktig och tillhör framtiden. Svampodling i kommersiellt syfte är relativt ovanligt i Sverige, och huvuddelen av behovet av svamp importeras.

Ett "svamparnas hus" där man kunde samla kvalificerad forskning och utbildning är en idé man borde gå vidare med. Jag tror det är rätt att en sådan satsning bör ske i Uppsala av det skälet att SLU och Uppsala universitet har den sammantaget största potentialen och kompetensen inom fältet. Dessutom finns där flera eldsjälar, bl.a. forskaren Erik Danell. Jag tycker att det är viktigt att SLU och Uppsala universitet samlar sig i denna framtidsfråga, som kan bli en viktig näring.

Fru talman! Jag yrkar bifall till förslagen i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Fru talman! I det här betänkandet behandlas den motion som jag och Lennart Klockare har skrivit om svampforskning. Vi vill visa på behovet av en permanent svampforskning i Sverige. Anledningen till att Norrbotten och Gotland har gemensamma intressen i svampforskning är att det naturligt växer goliatmusseron i Norrbotten och bourgognetryffel på Gotland.

När vi skrev motionen hade jag genom en kvinnlig forskare fått information om det arbete som hon påbörjat och som visar att det finns bourgognetryffel i stora mängder på Gotland. Den finns naturligt, och vi har inte tidigare förstått vilka värden som vi kan tillgodogöra oss genom svampen. Forskningen sker i samarbete med Högskolan på Gotland, men är knuten till Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU. Handledare för forskningen finns hos SLU.

Det som vi har lärt oss av hittills vunna erfarenheter är att bourgognetryffeln finns naturligt på Gotland. Mer än 2000 ek- och hasselplantor har utplanterats för att kunna följa tryffelutvecklingen på trädrötterna, och resultatet ser mycket lovande ut. Markägare har kunnat sälja bourgognetryffel för upp till 4 000 kr kilot.

Även i Norrbotten sker forskning om svamp. Där är det goliatmusseronen som är av intresse och som har blivit en exportartikel. Export sker framför allt till Japan.

Vi vill visa på behovet av en permanent svampforskning i Sverige. Vi vill att vi ska använda oss av de erfarenheter vi har fått, ta till vara dem och göra något bra av dem.

Sverige ligger efter när det gäller svampforskning. I andra länder som England, Japan, Nederländerna och Ungern satsar man mycket på svampforskning och utbildning. Världsproduktionen av odlad svamp är cirka fem miljoner ton, och Sveriges andel är 0,05 %. Vi borde kunna göra mycket mer. Vi bör satsa på svampar och svampprodukter som andra länder saknar kunskaper om, såsom kantarell, tryffel och goliatmusseron.

Fru talman! Det vi skulle behöva i Sverige är ett forskningslaboratorium, ett svampcentrum eller ett svampens hus. Det är främst tre skäl till att vi behöver utveckla vår kunskap om svamp. Vi behöver grundforskning. Vi behöver ta till vara den industriella potentialen. Vi behöver tillgodose konsumenternas intresse av information och utbildning.

Just nu har Sverige spetskompetenser på området som rör kantarell, tryffel och goliatmusseron. Syftet med ett svampcentrum är att skapa permanenta forskningsledartjänster och ämnesöverbyggande forskning om mat- och medicinalsvampar för att dels förstå fundamentala biologiska processer, dels ta fram kunskaper som kan få betydelse för nya produkter, nya odlingsformer och ett uthålligt utnyttjande av svenska naturresurser.

När vi skrev motionen visste vi att en möjlig forskargrupp redan fanns och att förhandlingar fördes med Uppsala universitet. Kontakterna mellan Uppsala universitet, SLU och Livsmedelsverket har fortsatt, och det finns ett stort intresse för ett svampcentrum.

Fru talman! Miljö- och jordbruksutskottet har i sin behandling av motionen sagt att det som motionen tar upp inte bör behandlas i sak av riksdagen utan av de organ som har särskild sakkunskap på området.

Vi motionärer har konstaterat, och uppskattar utskottets skrivning, att utskottet delar vår uppfattning att denna typ av forskning är så viktig att SLU och Uppsala universitet borde samla kvalificerad forskning och utbildning om matsvamp. Utskottet konstaterar också att svampodling i kommersiellt syfte är relativt ovanligt i Sverige och att huvuddelen av behovet av svamp importeras. Det här är saker som också Inge Carlsson underströk i sitt anförande, och det är jag mycket glad för.

Jag vill tacka miljö- och jordbruksutskottet för den positiva skrivningen och den positiva behandlingen av motionen. Jag tycker att det här är ett mycket spännande område. Förhoppningen är nu att arbetet kan drivas vidare, att alla positiva tankar om ett svampcentrum kan utvecklas vidare och att ett svampcentrum kan bildas där vi får forskning, utbildning och en satsning på en ny uthållig näring som tar till vara våra svenska naturresurser.

Självklart är det vår mening och förhoppning att forskningen fortsätter på Gotland och i Norrbotten.

Anf. 90 HARALD NORDLUND (fp):

Fru talman! Vi socialliberaler tror på idén om den fria akademien. Det är en politik där studenter och forskare sätts i centrum. Den fria akademien bygger på tre grundsatser.

För det första: För kunskap som egenvärde och mot en nyttofixerad kunskapssyn.

För det andra: Frihet. Vi vill ta strid för den akademiska friheten och mot politisk centralstyrning.

För det tredje: Kvalitet. Vi socialliberaler är beredda att ta strid för den vetenskapliga kvaliteten och mot ensidigt kvantitetstänkande.

Forskarens frihet är i dag hotad på flera sätt. Såväl politiska pekpinnar som marknadstänkande naggar allvarligt forskarens makt i kanten. En gemensam nämnare i hoten är att kräva att forskningen som bedrivs ska vara nyttig och relevant.

Vi socialliberaler har en annan syn på forskning. Forskningens uppgift att söka ny kunskap ska utmana, den ska spränga gränser, den ska få utvecklas fritt och inte styras av vad som för tillfället anses politiskt opportunt eller av vad centrala beslutsfattare definierar som näringslivets kortsiktiga behov. Inte heller är det möjligt att på förhand avgöra om forskningen inom ett visst område kommer att medföra stor samhällsnytta eller inte. Det som i dag framstår som irrelevant kan i morgon äga största relevans. Historien om vetenskapens viktigaste landvinningar är ett bevis för detta.

Huvuddelen av anslagen ska alltså inte styras av oss politiker och fördelas i detalj till forskningsprojekt. Kvaliteten på den tillämpade forskningen blir högre med en politik för en fri forskning. Största delen av anslagen ska alltså användas på detta fria sätt.

Men ett exempel där riktade anslag är motiverade är forskningen om det ekologiska jordbruket. Det är därför som vi i det sammanhanget har agerat för anslag till Biodynamiska Forskningsinstitutet i Järna.

Den hearing som vi hade i går om fiskefrågorna är ett bra exempel på frågor där vi har lätt att hänvisa till forskning, trots att vi vet att konkreta åtgärder kan vidtas – åtgärder som kan ge effekt. Men när intressen kolliderar är det enklare att hänvisa till att vi behöver ny forskning.

Visst behövs forskning om de marina frågorna, om fiskefrågorna. Men vi vet också att det finns åtgärder som vi skulle behöva vidta men inte är beredda att vidta. Jag tänker t.ex. på sådana åtgärder som fiskekvoter, att vara beredd att gå in och diskutera begränsningar när det gäller fångstmetoder m.m.

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Vissa forskningsfrågor
m.m.*

Anf. 91 INGE CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Harald Nordlund talar om frihet och kvalitet. När han kommer in på kvalitet menar han att Folkpartiet stöder att Stiftelsen Biodynamiska Forskningsinstitutet i Järna ska få ett basanslag.

Situationen är sådan att Harald Nordlund framhåller att man kan stödja vissa projekt men att det ska vara en frihet för forskarna själva. Den svenska regeringen har ju riktat anslag till SLU för ekologisk forskning, forskning om ekologisk odling. Det är det här som ni menar att vi ska ge stiftelsen. Jag vill framhålla att det inte finns den kvaliteten på forskare i stiftelsen. Man har under det senaste året lämnat in fyra olika ansökningar om forskningsanslag till Formas, och man har fått avslag på alla dessa eftersom det inte finns den vetenskapliga kvaliteten, kompetensen, inom den här stiftelsen. Då är det i stället så att SLU, som har huvudansvaret för det här, kan ta till sig och har tagit till sig en eller några forskare från den här stiftelsen.

Ni vill inte vara med på den linje som vi har lagt upp här i riksdagen, att det inte är regeringen och riksdagen som ska ge pengar till de olika stiftelserna, vilket ni tycker. Vi tycker att det är bättre att de ska få fortsätta söka pengar från de fyra forskningsorgan som finns. Så jag motsätter mig mycket av det som Harald Nordlund har tagit upp här.

Det är ändå så att Kristdemokraterna tidigare har drivit den här frågan, men de har tagit bort den. Det är ni och Vänsterpartiet, som hade ett särskilt yttrande, kvar här. Jag tycker att det är väldigt märkligt att komma nu och vidhålla den åsikt som ni har. Den är helt fel.

Anf. 92 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! Det är ju inte just i dag som vi framför åsikten om ett specialdestinerat anslag. Den har vi framfört för längesedan. Det är inte principen om fördelningen av forskningsanslagen som vi ifrågasätter. Jag tror också, som Inge Carlsson säger, att den här samverkan mellan SLU och Biodynamiska Forskningsinstitutet är viktig, ja kanske nödvändig, för att få den erforderliga kvalitativa nivån på forskningen.

Jag tror ändå att alternativet när det gäller att föra de här frågorna framåt på forskningssidan är bra för alla. Det är inte så att anslagen till detta institut ska ersätta annan forskning utan det ska vara ett viktigt komplement, och den samverkan man har med SLU är viktig.

Det här med anslaget till Järna, som Inge Carlsson framför, betyder inte att vi på något sätt skulle rubba den övriga forskningspolitiken.

Anf. 93 INGE CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Harald Nordlund var ju med när vi justerade detta betänkande om vissa forskningsfrågor. Inte på något ställe i detta betänkande finns det en reservation från Folkpartiet. Det finns inget särskilt yttrande. Jag tycker att det är märkligt att komma nu i den här debatten och säga

att ni står ensamma kvar bland de politiska partierna och stöder de här 2 miljonerna.

Jag tycker att alla andra partier, som nu har ändrat åsikt, har en mycket rakare och bättre hållning när det gäller forskningsfrågorna. Man måste ha en viss ordning – och också ordning på statens ekonomi. Vi kan inte börja att ge anslag till olika stiftelser i landet på det sätt som Harald Nordlund förespråkar nu. Man måste koncentrera forskningen till de områden som är viktiga. Då är det i det här fallet SLU som under tre år har fått 35 miljoner kronor för att försöka forska i en mer uthållig situation när det gäller vårt jordbruk.

Då ska man inte börja smeta ut det här till forskare vilkas forskningsråd bedömer att de inte besitter den vetenskapliga kompetensen för att hålla på med sådant här. Jag menar att det inte får vara någon form av lekstuga. Det är faktiskt ganska viktigt att man satsar pengarna på rätt häst, och det gör inte Folkpartiet.

Anf. 94 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! När det gäller anslagen framförde vi detta i budgetsammanhanget. Vad jag har gjort nu, fru talman, är att hänvisa till den uppfattning som vi redan då uttalade. Det är inte heller fråga om, som jag sade tidigare, att smeta ut eller ersätta annan forskning. Det här är ett viktigt komplement för att föra de här frågorna framåt.

Anf. 95 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Åke Sandström konstaterade för en stund sedan här i kammaren att man kan tolka skrivningarna positivt när det gäller frågan om binäringen i betänkandet. Han markerade trots det för en reservation.

Fru talman! Jag har under de senaste 14 åren med stor oro och irritation följt utvecklingen av den svenska binäringen. Bisjukdomen varroa kom till Sverige i slutet av 80-talet och har sedan dess på grund av underlåtenhet att snabbt sätta in åtgärder spridit sig från Skåne upp över landet. I stort sett har en halvering av bihållningen skett under denna tid, vilket är allvarligt eftersom det blir sämre pollinering. Miljön drabbas osv.

Vi har vid åtskilliga tillfällen i motioner och interpellationer tagit upp frågan om binäringens utveckling. Det har gällt att bitillsynslagen inte har följts, att bitillsynen varit undermålig och att forskningen måste förbättras. Vi har också tagit upp behovet av stimulansåtgärder där små bigårdar åter, som tidigare, skulle få skattebefrielse.

Nu har emellertid en rapport avgivits av Jordbruksverket, och remissförfarandet har genomförts. Regeringskansliet bereder ärendet, i alla fall enligt uppgift. Att då i dag reservera oss har vi moderater sett som att slå in redan öppna dörrar. Vi kommer dock framöver att bevaka hur ärendet behandlas och kritiskt granska de förslag som läggs fram i syfte att stärka binäringen i Sverige. Men vi reserverar oss alltså inte i dag av det skälet att det redan är på gång. Vi har tagit hänsyn till det. Det är ju en vedertagen princip.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 10 §.)

Föredrogs
lagutskottets betänkande 2001/02:LU8
Äktenskap, partnerskap och samboende, m.m.

*Äktenskap, partnerskap
och samboende, m.m.*

Anf. 96 HENRIK S JÄRREL (m):

Fru talman! I årets upplaga av det motionsbetänkande från den allmänna motionsperioden som behandlar frågor om äktenskap, partnerskap och samboende m.m. har vi moderater nöjt oss med en reservation och två särskilda yttranden. I övrigt menar vi att det finns grundad anledning att avvakta pågående utredningar och/eller beredningsarbete samt att i vissa fall också hänvisa till redan befintlig lagstiftning.

Vår reservation berör lagen om sambors gemensamma bostad och bohag, populärt kallad sambolagen. Den tillkom för dryga tiotalet år sedan i akt och mening att erbjuda den ekonomiskt eller materiellt svagare parten ett visst skydd i ett för övrigt oformaliserat samlevnadsförhållande. Oftast rör det sig ju om kvinnor som kanske under många år skött hem och hushåll, den s.k. markservicen, och som inte skulle behöva riskera att stå mer eller mindre tomhänta i händelse av en separation.

Det här var ett sätt att t.ex. göra s.k. Stockholmsäktenskap, alltså samboende utan närmare juridisk formalisering, mer ekonomiskt jämställda. Bostad och bohag som har anskaffats för gemensam användning delas i princip lika vid en separation även om det också finns närmare preciserade möjligheter för undantag härifrån i lagen.

Lagen förutsätter att det rör sig om en ogift man och ogift kvinna som valt att bo tillsammans och leva i en kärleksrelation.

Däremot definieras inte närmare i vilket skede ett samboförhållande de facto uppstår, t.ex. efter hur lång tid förhållandet varat. Vid sidan av gemensamt hushåll, gemensam ekonomi och sexuellt samliv har dock Högsta domstolen i några vägledande domar tolkat lagen så att även om det krävs äktenskapsliknande samlevnad betyder det inte att relationen måste påminna om ett idealäktenskap.

Gemensamma barn i boet eller – om paret saknar sådana – att samborna är folkbokförda under samma adress anses tala för att ett samboförhållande råder. Om mannen och kvinnan är skrivna på olika adresser däremot krävs normalt att de ska ha bott tillsammans minst sex månader för att de ska bedömas som sambor.

Lagen ger dock t.ex. inte något skydd för en ogift kvinna som lever eller levt samman med en separerad men icke i juridisk mening från annan kvinna frånskild man. Sambolagens giltighet kan avtalas bort av en ekonomiskt starkare part, och tillgångar som inte berör den gemensamma bostaden eller det gemensamma bohaget kan hållas utom räckhåll för sambolagen.

Sambolagen ger inte, tvärt emot vad många föreställer sig, motsvarande juridiska skydd som t.ex. äktenskapet eller partnerskapet ger. Många som bara flyttar ihop tror därför att de inte mera aktivt behöver tänka över hur deras egendom och samlevnad bör regleras. Alltför många känner inte ens till lagens existens, vilket i sig röjer ett stort informationsbehov. Inte minst en reglerad bostadsmarknad har mer eller mindre framtingat nya samlevnadsformer bland vilka sambolagen i vissa fall

kan bli tillämplig utan att de samboende riktigt tänkt sig det eller vetat om det. Tvistigheter kan därvid uppstå, liksom svårigheter i bevisföringen.

Vi moderater föreslår därför i reservation 8, som jag, fru talman, för övrigt ber att få yrka bifall till, att i stället för att som i dag behöva avtala bort sambolagen för att den inte ska gälla borde den omvända ordningen gälla, dvs. att man genom ett avtal, en registrering eller på annat sätt markerar sin ömsesidiga avsikt om att man vill att lagen ska tillämpas på det egna samboendeförhållandet.

Nu pekar utskottet i sitt svar på att Samboendekommittén i sitt betänkande 1999 föreslog en tydligare bestämmelse än den nu gällande enligt vilken sambor skulle kunna avtala om att bodelning över huvud taget inte ska ske liksom att viss egendom ska undantas vid eventuell bodelning samt att samborna genom ett nytt avtal ska kunna ändra vad de tidigare har överenskommit om.

Men regeringen har ännu inte kommit till skott, och vi menar att det är klart otillfredsställande att lagens verkan i dag är att den efterhand smyger sig på de sammanboende om inga åtgärder i övrigt vidtas. Vi tycker att det finns, inte minst i sammanhang som dessa, starka skäl att uppmuntra enskilda individer att själva ta ett medvetet och aktivt ansvar för sina livsval, med andra ord även för samlevnadens både juridiska och ekonomiska former.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 8.

Anf. 97 TASSO STAFILIDIS (v):

Fru talman! Det betänkande som vi nu behandlar i kammaren är lagutskottets betänkande om äktenskap, partnerskap och samboende. Det är en hel rad olika frågor som tas upp i detta betänkande. Jag kommer att beröra några av dem.

Jag tänkte inleda med att läsa upp en av de texter som lagutskottet fick när vi hade en uppvaktning av RFSL i lagutskottet under ärendets behandling.

”Jag heter Erica Zander, är 49 år och man-till-kvinna transsexuell. Jag har hållit ihop med samma kvinna sedan våren 72 och vi har två drygt 20-åriga söner.

Vi var gifta mellan juni 1975 och juli 2000, då staten tvingade oss till skilsmässa för att jag skulle få den medicinska behandling jag behövde för ett fullvärdigt liv.

För min fru var den påtvingade skilsmässan mycket svårare att klara av än det faktum att hennes man i själ och hjärta alltid varit kvinna, och nu måste få bli det även fysiskt; Smärtan i att tvingas ’ansöka’ om det vi minst av allt ville, vanmakten över att inte själva få bestämma hur vi skulle leva tillsammans.

Inte blev situationen heller lättare att hantera p g a de praktiska frågor som:

- Den plötsliga rättsosäkerhet som tvingade oss att skriva ett inbördes testamente för att inte den enas död skulle slå sönder allt det vi byggt upp tillsammans. Trots testamentet har barnen vid en förälders död nu rätt att begära en större andel av vår egendom än om vi fortfarande varit gifta.

- Det vakuum mellan ansökan och registrering av skilsmässan, under vilket vi juridiskt räknades som varken gifta eller sambor; Hade en av oss avlidit under den tiden skulle våra livförsäkringar odelade tillfallit våra söner, och den överlevande tvingats sälja lägenhet och fritidshus.
- Administrativa kostnader för vår skilsmässa, ändrad lagfart på fritids- huset, registrering av mitt nya namn hos PRV, nytt pass och byte av körkort – sammanlagt minst 2500:-. Testamentet tillkommer med yt- terligare 1000:-.

Vår erfarenhet är att så länge Äktenskapsbalken och Lagen om fast- ställande av könstillhörighet i vissa fall ser ut som de gör, minskar myck- et påtagligt möjligheterna för par i vår situation att verkligen ta sig ige- nom processen tillsammans...

...och vårt förhållande har uppenbart överlevt mitt könsbyte trots gäl- lande lagar, inte tack vare dem.”

Fru talman! Det som Erica Zander lyfter fram i sitt brev och vid be- söket i lagutskottet är frågor som lyfts fram i motionerna som bl.a. jag har stått bakom och som även riksdagens HBT-grupp har stått bakom. Det är frågor som tas upp i reservation 2.

Men detta betänkande är utformat på det sättet att det är flera olika frågor som tas upp i detta avsnitt. Det är alltså reservation 2 som jag syftar på.

Jag vill redan nu, fru talman, yrka bifall till reservation 2. I den tas tre olika delar upp. Bl.a. tas den del upp som jag talade om, att transsexuella genom äktenskapsbalkens uppbyggnad tvingas skilja sig. Det finns alltså en lucka i lagstiftningen i dag, vilket innebär att äktenskapsbalken enbart reglerar de fall där en man och en kvinna ska ingå äktenskap. Har en man och en kvinna redan ingått äktenskap finns det alltså ingenting i lagstift- ningen i dag som ger grund för att ett par inte ska tvingas skilja sig. Det blir ju inte mycket bättre av att den lagstiftning som finns under socialut- skottets beredningsområde, med lagen om fastställande av könstillhörig- het i vissa fall, med syftning på äktenskapsbalken har ett krav i sin tredje paragraf att man måste vara ogift för att få genomföra ett könsidentitets- byte.

Vi från Vänsterpartiet tycker att detta är ohållbart. Och efter ut- skottsmötet den dagen upplevde även vi från Vänsterpartiet att utskottet i dess helhet ställde sig väldigt frågande till att det verkligen skulle behöva vara så.

Det är dock ingenting som framkommit vare sig i reservationer eller i särskilda yttranden, så jag vill passa på att fråga ledamöterna i lagutskot- tet, representanterna för de olika partierna, vad man egentligen tycker i frågan om att gifta transsexuella personer tvingas till skilsmässa. Är det så att utskottet faktiskt tycker att den ordning vi har är tillfredsställande?

En annan fråga som tas upp i det här sammanhanget är det som tas upp i reservation 2. Det gäller s.k. civiläktenskap – en förändring som vi i Vänsterpartiet vill genomföra. Civiläktenskapet innebär att vi en gång för alla skiljer på det som är religion och det som är lagstiftning. Vi tyck- er att det är väldigt bra att vi kommit dit vi kom vid årsskiftet 1999/2000

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Äktenskap, partnerskap
och samboende, m.m.*

då kyrkan skildes från staten. Men fortfarande finns en väldigt viktig del kvar under kyrkan, nämligen äktenskapet.

Äktenskapet, fru talman, är ett viktigt område som innebär väldigt mycket för många människor. Därför tycker vi inte att detta ska ligga till grund för religiösa värderingar. I stället ska lagstiftningen vara tydlig och gälla lika för alla.

Här kommer jag in på den andra delen i den aktuella motionen, som också berör frågan om civiläktenskap. Vi tycker att civiläktenskapet ska gälla lika för alla, oavsett kön och oavsett sexuell läggning – ett civiläktenskap som inte diskriminerar.

Det finns en hel del motioner från olika partier som vi i Vänsterpartiet ställer oss bakom och där frågan om det könsneutrala äktenskapet, den könsneutrala äktenskapsbalken, tas upp. Vi menar att till dess att vi får ett könsneutralt civiläktenskap är alternativet med ett könsneutralt äktenskap, alltså en könsneutral äktenskapsbalk, ett väldigt bra alternativ. Därför anser vi att ett äktenskap som inte är knutet till att enbart en man och en kvinna ska kunna ingå det är ett äktenskap som tar till vara alla medborgares rättigheter och som trycker på det vi alla talar så varmt om: alla människors lika värde.

Detta skulle självklart få konsekvenser. Det skulle t.ex. få konsekvensen att vi en gång för alla avskaffade partnerskapslagen, att vi avskaffade den lag som i dag i sig faktiskt är diskriminerande genom att den finns.

Historiskt är partnerskapslagen något väldigt viktigt som hände i Sverige år 1995 då lagen började gälla. Men sett till framtiden och jämfört med äktenskapsbalken kan man inte komma fram till något annat än att partnerskapslagen faktiskt är diskriminerande.

Fru talman! Vidare tar vi upp en hel del olika frågor om vad vi ska göra med partnerskapslagen under den tid den faktiskt existerar. Det är en hel del förändringar som måste till. Bl.a. handlar det om att förändra terminologin i lagen om registrerat partnerskap. Det handlar om att inte använda "registrerat", utan man ska använda den benämning som även används i äktenskapsbalken. Både äktenskapet och partnerskapet är ju rent formellt en registrering, sett i skattemyndighetens perspektiv och sett till folkbokföringen. Men när det gäller att så tydligt peka på att partnerskapet i sig är en registrering tycker vi att den terminologin inte hör hemma i partnerskapslagen. Vi föreslår att den ska förändras i likhet med äktenskapsbalken.

Där yrkar jag bifall till reservation 7.

Partnerskapslagen har ju också en utformning som är annorlunda. Man ställer anknytningsvillkor. För att ingå äktenskap i Sverige ställs alltså inte samma krav som när det gäller att ingå partnerskap. Vid partnerskap måste minst en av parterna vara bofast i Sverige sedan minst två år tillbaka.

För några år sedan tog vi bort kravet på att man ska vara svensk medborgare, men det är också ett problem. Svenska medborgare som t.ex. är bofasta i England och vill ingå partnerskap får inte lov till det enligt den lagstiftning som vi har. Detta tycker vi är problematiskt.

När jag ändå så att säga är utomlands vill jag peka på en annan reservation där det lyfts fram att man också bör kunna ingå partnerskap på svenska ambassader. Jag ska ta ett exempel från vårt nära grannland Norge.

Den 4 januari i år ingick den konservativa finansministern Per-Kristian Foss partnerskap med sin man Jan Erik Knarbakk. Det gjorde paret på norska ambassaden här i Sverige. Om vi i Sverige hade en homosexuell finansminister som ville ingå partnerskap på svenska ambassaden i Norge skulle det vara omöjligt. Men om en heterosexuell finansminister skulle vilja ingå äktenskap på svenska ambassaden i Norge skulle det vara helt i sin ordning.

Detta, fru talman, tycker vi inte är i sin ordning. Förvisso handlar det inte om ett formellt hinder i lagstiftningen utan om att regeringen faktiskt inte har fixat ett sådant förordnande, att regeringen inte har förordnat våra svenska ambassader att även förrätta partnerskap. Detta tycker vi är ett problem. Lagutskottet borde, menar vi, tala om för regeringen att en sådan skillnad inte kan accepteras.

Fru talman! En rad andra olika frågor tas upp i detta betänkande. Givetvis står vi i Vänsterpartiet bakom alla reservationer som vi har skrivit. Men för tids vinnande har jag yrkat bifall till endast två av reservationerna. Jag vill ändå beröra några av de andra reservationerna i betänkandet.

Reservation 1 bygger på kristdemokratiska motioner där man tar upp äktenskapets ställning. Kristdemokraterna menar att äktenskapet ska vara det som står högt över alla andra samlevnadsformer. Det kan vi i Vänsterpartiet inte acceptera. Vi kan inte se hur en lagstiftning ska bygga på att man faktiskt talar om för människor hur de ska välja sin samlevnadsform. Här kan jag bara vara glad över att majoriteten i lagutskottet har samma mening som vi i Vänsterpartiet, nämligen att samhället inte ska lägga värderingar på människors val av samlevnadsform.

I reservation 4 tar man upp frågan om förordnanden som vigsel- och registreringsförrättare. Som vi alla här i kammaren minns gjorde vi för en tid sedan ett tillkännagivande till regeringen där vi uppmanade regeringen att återkomma till riksdagen med ett förslag om att uppdraget som partnerskapsförrättare och uppdraget som vigselförrättare slås samman till *ett* uppdrag. Det är just detta som Kristdemokraterna är emot.

Kristdemokraterna menar att det måste vara upp till den enskilde förrättaren att själv få avgöra om vederbörande vill förrätta en vigsel eller ett partnerskap. Vänsterpartiet och också utskottets majoritet – vi har ju gjort ett tillkännagivande – menar att det inte är upp till den enskilde förrättaren att bestämma hur det här uppdraget ska förvaltas. Detta förtroendeuppdrag innebär att man faktiskt är förrättare av något som är stiftat i svensk lag – alltså något som enligt svensk lagstiftning är tillåtet. Det är ju tillåtet med äktenskap och partnerskap. Därför ser vi ingen anledning till att förrättarna själva ska få välja.

Det val som förrättarna har, fru talman, innebär att välja om de aningen vill vara förrättare eller ej – det skulle jag vilja säga till Kristdemokraterna.

Med detta, fru talman, yrkar jag åter bifall till de reservationer som jag redan har yrkat bifall till. Jag står bakom våra övriga reservationer och i övrigt står jag bakom det betänkande där de frågor tas upp som även vi från Vänsterpartiet ställer oss bakom.

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Äktenskap, partnerskap
och samboende, m.m.*

Anf. 98 KJELL ELDEN SJÖ (kd):

Fru talman! Först vill jag yrka bifall till reservation nr 1. Jag står givetvis också bakom de övriga kristdemokratiska reservationerna, men jag nöjer mig med detta enda yrkande.

Jag börjar med att ägna tiden lite grann åt förslaget om en allmän värde- och etikdiskussion i samhället. År efter år har kristdemokrater väckt motioner som fokuserar på det angelägna i att få i gång en etik- och värdediskussion i samhället, såväl allmänt i de breda folklagren som i föreningslivet, organisationer, institutioner, skolor och på andra mötesplatser. Syftet har varit att initiera en kontinuerligt pågående, livsbefrämjande dialog på samhällets olika arenor för att finna vägen till ett välfärdssamhälle i ordets totala och rätta bemärkelse.

I debatten har tanken i sak mött viss förståelse hos andra partier, men man har ändå avfärdat motionen med dess intentioner, vilket jag beklagar. Detta har man gjort trots att hela saken handlar just om diskussionen och dialogen om värden, etik och värderingar på samhällets alla plan och alla arenor. Så kan vi få en etisk gemensam grund att bygga samhället vidare på som är allmänt accepterad.

Fru talman! Jag vill nu något beröra den kristdemokratiska motion som handlar om att inte påtvinga borgerliga vigselförrättare att också vara partnerskapsförrättare. Lagutskottets majoritet har liksom en majoritet i riksdagen tidigare fattat beslut om att förordnandet som borgerlig vigselförrättare i framtiden ska kunna innebära tvång att också vara partnerskapsförrättare. Jag tycker att det är väldigt svårt att förstå varför detta ska vara nödvändigt. Redan i dag finns det gott om partnerskapsförrättare i förhållande till det antal partnerskap mellan homosexuella som ingås per år.

Varför ska borgerliga vigselförrättare inte få vara bara detta om de nu vill det? Jag tycker att den här utvecklingen innebär en intolerans mot dem som anser att äktenskap är en sak och partnerskap en annan. Om detta drivs igenom fullt ut diskrimineras de människor som gärna vill men då inte får vara enbart vigselförrättare. Det handlar om intolerans!

Fru talman! I betänkandet behandlas också tre motionsyrkanden som alla syftar till att den nuvarande sambolagen avskaffas. I det kristdemokratiska yrkandet begär vi en utredning om sambolagens avskaffande. Sambolagen är en lag som de samboende parterna kollektivt ansluts till antingen de vill eller ej, men den omfattar t.ex. inte två syskon eller två andra släktingar som bor ihop. Den har inte heller någon klar definition av hur länge de samboende ska ha bott ihop för att lagen ska gälla vid en eventuell separation. Sambolagen ger ekonomiska konsekvenser först om samboendet upphör, vilket det ofta gör. Många blir säkert inte förrän då medvetna om att den ekonomiska tryggheten inte alls är lika omfattande som i ett äktenskap.

Kristdemokraterna anser att sambolagen därför inte behövs. Vi menar att det vore bättre att de som vill bo ihop ingår frivilliga civilrättsliga avtal. Sådana avtal skulle också kunna gälla två vänner som bor ihop utan att för den skull ha någon sexuell relation till varandra. För övrigt skulle dessutom någon lämplig statlig myndighet kunna bidra med att tillhandahålla lämpliga standardformulär för ändamålet. Om sambolagen avskaffas kommer med all sannolikhet antalet äktenskap att öka och äktenskapets status att höjas, vilket måste ses som positivt.

Det är i sammanhanget värt att nämna att man i Danmark efter utredning avstod från att införa en sambolagstiftning. Den danska utredningen som förde diskussioner om lagreglering av sambor kom nämligen fram till att äktenskapet är den bästa rättsliga ramen för att säkra en känslomässig och ekonomisk trygghet för familjen. Det ansågs därför viktigt att göra äktenskapet till en attraktiv samlevnadsform för att minska antalet ogifta samboende. Danmark har också i dag hög giftermålsfrekvens och lägre skilsmässofrekvens. Det är ett exempel för Sverige att följa.

Tillsammans med andra insatser med fokus på äktenskapet skulle familjestabiliteten förbättras. Detta skulle i sin tur medföra mycket positivt för samhället i stort och för många barn i synnerhet. Vi vill därför att sambolagens avskaffande ska utredas, och uttrycker detta i en reservation.

Fru talman! Jag ska nu ägna en rätt stor del av mitt anförande åt det som jag anser vara bland det viktigaste för en god samhällsutveckling, nämligen familjestabilitet.

För cirka ett halvår sedan läste jag en ledare med underrubriken Vi behöver en ny välfärd och utveckling. Rubriken hänsyftade till slutsatser som man kan dra av betänkandet *Barns och ungdomars välfärd*, SOU 2001:55, som då nyligen hade lämnats till regeringen. Både av detta betänkande, av andra studier och av forskningsrapporter och inte minst av vår vardags bistra verklighet – som vi alla kan uppleva och se – kan vi förstå och dra slutsatsen att ekonomisk eller materiell välfärd inte är detsamma som välfärd i total mening.

I all välmening och inte utan skäl har efterkrigstidens politik i vårt land, och för den delen i hela västvärlden i övrigt, i mycket hög grad fokuserat på att öka den ekonomiska och materiella välfärden för alla och envar. Det är naturligtvis vällovligt att försöka ge rättvisare ekonomisk fördelning i samhället. Men om den trygghet i materiellt hänseende som då nås medför att livskvaliteten och tryggheten i andra hänseenden drastiskt försämras är det en politisk och medmänsklig skyldighet att utvärdera varför det har blivit så. Det är en skyldighet att utreda, analysera och föreslå åtgärder som innebär att välfärden i vid mening slutar att försämrars och i stället börjar öka och att livskvaliteten förbättras.

Vi är i den situationen nu. Sedan länge har vi passerat den tidpunkt då vi borde ha påbörjat arbetet med att återupprätta välfärdssamhällets alla dimensioner.

Fru talman! Jag ska åter knyta an till betänkandet *Barns och ungdomars välfärd*. Av betänkandet kan man dra slutsatsen att för barnen innebär skilsmässa eller separation inte alltid någon välfärd i total mening. För vuxna är skilsmässan en avslutning av ett kapitel, men för barnen är den början på en ny osäkerhet.

I en tidningsartikel av Elisabeth Braw Riccini hänvisar hon till före detta psykologidocenten på Berkeleyuniversitetet, Judith Wallerstein, som i sitt arbete har fått belägg för bl.a. följande slutsats: Skilsmässor gör inte bara samhället instabilt. De som blir mest instabila är de barn som hamnar i kläm.

Artikelförfattaren skriver vidare: På 1970-talet, det tjugonde århundradets upplysningstid, var barnens långfristiga känslomässiga utveckling inte det man främst tänkte på. Stackars föräldrar! Ska de behöva leva i ett olyckligt äktenskap bara för att det är bättre för staten eller kyrkan eller

någon annan överhet? Det är väl bättre för dem, och för barnen också förresten, om de skiljs och lever i harmoni på skilda ställen. Icke! utropar Wallerstein i en ny bok.

I boken redovisar Judith Wallerstein sina resultat från mångåriga verksamheter och erfarenheter av offer för skilsmässor. Resultaten är inte sådana som den upplyste 1970-talsmannen skulle ha önskat sig, säger denna doktor i klinisk psykologi. Hon hävdar att det vore bättre för barnens psykiska utveckling om de omgavs av stabilitet i hemmet, hur disharmonisk den än må vara.

Föräldrar! Resultaten pekar åt samma håll. Håll ihop er förhållanden, om så bara för barnens skull! uppmanar Wallerstein.

Fru talman! Man kan naturligtvis ha åsikter om det som jag refererar till och har talat om. Faktum kvarstår dock. Jakten på materiell välfärd, mer pengar, individbaserat satsa-på-dig-själv-tänkande och liknande strömningar gör att utrymmet för familjegemenskap och tid med barnen minskar. Skilsmässor och separationer blir ofta också följderna – och alltid är det barnen som kommer i kläm.

Även om man inte kan generalisera har följderna av det senaste halvseklens politik visserligen gett i princip alla en bättre materiell standard men också gett många själsliga bekymmer och försämringar på de icke-materiella områdena. I dag måste t.ex. ett mycket stort antal barn inta depressionshämmande mediciner. Många har svårt att klara av skolan och få godkända betyg i basämnena. Droganvändningen ökar och tränger allt längre ned i åldrarna liksom våld och annan brottslighet. Antalet självmordsförsök och självmord bland barn och ungdomar är oacceptabelt. Sammantaget har vi fått en accelererande nedåtgående utveckling.

Fru talman! Kristdemokraterna anser att det är viktigt att familjestabiliteten ges möjlighet att öka. Vi menar att det inte är någon tvekan om att barn generellt sett mår bättre och har större utsikter till utveckling och också att få ett bättre vuxenliv om de får växa upp under stabila familjeförhållanden. Vi anser det oerhört angeläget att få ned antalet skilsmässor och separationer och därmed vända den negativa trenden. Tyvärr ökar fortfarande antalet skilsmässor, och det är därför hög tid att göra någonting åt det hela.

Kristdemokraterna menar att incitamenten för att gifta sig och hålla ihop måste bli fler, och äktenskapet bör vara den familjebildning som ska vara föremål för politisk aktivitet i syfte att förbättra familjestabiliteten. Vi har lagt fram en motion, *Familjestabilitetens betydelse för ett gott samhälle*. Det första yrkandet i motionen gäller förslag om en utredning om stärkt familjestabilitet med fokus på äktenskapet som samlevnadsform. Lagutskottets majoritet har dessvärre avstyrkt yrkandena. Vi kristdemokrater har givetvis reserverat oss. Jag har redan i inledningen av mitt anförande yrkat bifall till reservation 1.

Fru talman! Därmed är jag klar med mitt anförande.

Anf. 99 TASSO STAFILIDIS (v) replik:

Fru talman! Jag har två frågor att ställa till Kjell Eldensjö. Egentligen har jag nog fler, men jag hinner inte med fler än två.

Den första frågan handlar om de borgerliga vigselförrättarna. Tycker Kjell Eldensjö även att vigselförrättare ska kunna välja vilka av dem som vill ingå äktenskap som de viger? Det tycker jag är en väldigt viktig

fråga. Kjell Eldensjö tycker att förrättarna ska kunna välja om de ska viga homosexuella par. Då undrar jag om Kjell Eldensjö även tycker att förrättare ska få lov att välja att de inte vill viga svarta, invandrare osv.

Sedan har jag en fråga kring familjestabiliteten som Kjell Eldensjö tar upp. I ett avseende kan jag instämma i det Kjell Eldensjö säger, och det är att familjen är viktig. Familjen är viktig, men det är också viktigt att se familjen ur olika aspekter. Familjerna ser olika ut. I Kjell Eldensjös anförande hörde jag bara att det var en sorts familj som lyftes fram hela tiden.

Kjell Eldensjö talar om fler incitament för att gifta sig. Vad innebär det egentligen? Kjell Eldensjö tog upp några citat. Jag undrar om det egentligen är Kristdemokraternas mening att det, i en framtid där Kristdemokraterna skulle få bestämma själva, skulle vara helt omöjligt att skilja sig.

Anf. 100 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik:

Fru talman! Låt mig börja med det sista. Det är klart att det inte ska vara omöjligt att skilja sig. Vi är inte omedvetna om att det finns ett antal fall där man faktiskt måste göra detta, men vi tycker ju att det är för många skilsmässor i dag. Vi tror att det finns möjligheter för folk att hålla ihop om man kan hjälpa dem på olika sätt. Man kan ha olika incitament för detta, och det var just det som en utredning skulle handla om. Det kan vara t.ex. bättre familjerådgivning och föräldrautbildning. Det är sådana saker som behövs när man ska bilda bo, gifta sig och skaffa barn. Då ska man veta vad som händer, och man ska få det stöd och den hjälp som man behöver.

Jag tycker att det är fantastiskt att Tasso Stafilidis tycker att familjen är bra. Ni brukar ju annars ha utropet: Död åt familjen! Medan vi säger: Stöd åt familjen! Det finns en väsentlig skillnad där.

Det är en provocerande fråga om partnerskapsförrättare som Tasso Stafilidis ställer. Det är inte alls fråga om detta när det gäller att viga folk. Om man är borgerlig vigselförrättare ska man naturligtvis ställa upp för alla som viger sig. Med vigsel menar vi att det är en man och en kvinna. Äktenskapen handlar per definition om man och kvinna. Jag talade med en borgerlig vigselförrättare för några dagar sedan som också var kyrklig vigselförrättare. Ibland vill man ha en borgerlig vigsel, men i framtiden skulle han inte kunna förrätta sådana utan att också vara partnerskapsförrättare. Jag ser partnerskapsförrättare och vigselförrättare som två skilda saker.

Sedan kan man undra hur många partnerskapsförrättare det ska behövas.

Anf. 101 TASSO STAFILIDIS (v) replik:

Fru talman! Jag tänker inleda där Kjell Eldensjö slutade. Det Kjell Eldensjö tar upp är intressant. I mitt perspektiv blir det väldigt genomskinligt. Låt mig hjälpa Kjell Eldensjö lite och säga så här: Om vi hade haft det som jag har pratat mig så varm för, nämligen en könsneutral äktenskapsbalk där det inte finns något partnerskap, utan där en enda lagstiftning gäller för homosexuella och heterosexuella, dvs. för både samkönande och olikkönade par, skulle Kjell Eldensjö ha samma åsikt även då? Det är egentligen det som jag är ute efter. Om man tycker att man kan välja på ett plan accepterar man också att vigselförrättare skulle

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Äktenskap, partnerskap
och samboende, m.m.*

kunna göra andra val, vilket jag tycker står helt i strid med den lagstiftning som ger människor rättigheter till vissa saker.

Sedan har vi frågan om familjen. Den är mycket intressant. Jag skulle mycket gärna vilja ha en längre familjepolitisk diskussion här i kammaren. Jag kan bara beklaga att det utspel som min partiledare gjorde har blivit så otroligt misstolkat. Jag kan också tycka att det var en väldigt korkad rubrik att kalla det för Död åt familjen! Det är ju inte detta det egentligen handlar om. Det handlar om att familjerna ser olika ut och att normerna som kärnfamiljen bygger på är normer som exkluderar väldigt många familjer. På det planet tycker vi inte att man kan utropa en enda sorts familj.

Anf. 102 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik:

Fru talman! Det var en hypotetisk fråga som Tasso Stafilidis tog upp här. Nu har vi äktenskapsbalken, och den gäller för äktenskap, och vi har partnerskapet. Jag hoppas att det kommer att bli därvid. Per definition är det man och kvinna som gifter sig och ingår äktenskap. Jag kan inte i detalj svara på hur man ställer sig i det fallet. Men det har framgått av motioner här att man bara vill ha civila äktenskap och att de kyrkliga förrättningarna skulle försvinna. Jag tror att det skulle bli väldigt komplicerat. Jag hoppas verkligen att det inte blir på det sättet.

Jag kan inte låta bli att ställa en fråga till Tasso Stafilidis här när det gäller detta att man skulle värna om äktenskapet som den stabila samlevnadsformen. Tycker Tasso Stafilidis att det ser bra ut nu? Förra veckan behandlade vi ett betänkande som klart uttalade hur många barn som på något sätt far illa. Annars hade vi inte behövt ha diskussionen om umgängesvägran och sådant som vi diskuterade då. Tycker Tasso Stafilidis att det är bra? Finns det något annat sätt att få tillbaka stabila familjerektioner, vilket ju de flesta tror är väldigt bra för samhället?

Jag återkommer till en fråga som jag tidigare inte hann med och som gäller partnerskapsförrättare. Det finns såvitt jag vet ungefär 750 sådana i dag, cirka tre per partnerskap som ingås. Är det inte tillräckligt?

Anf. 103 VIVIANN GERDIN (c):

Fru talman! Jag ska i mitt anförande ta upp äktenskap, anknytningsvillkor, bodelning och något om pensionsrättigheter. Det har hänt en hel del positivt under de senaste decennierna inom det familjerättsliga området. Kvinnorna har fått en starkare ställning, och den utvecklingen bejakar vi inom Centerpartiet. Ett led i jämställdhetsarbetet är att män och kvinnor ska betraktas som likvärdiga såväl inom äktenskapet som vid äktenskapets upplösning. Att öka den ekonomiska rättvisan vid bodelning av makars tillgångar är i högsta grad en jämställdhetsfråga.

Även de som valt att inte gifta sig, utan att leva i samboförhållanden omfattas av vissa regler, utfärdade i syfte att stärka den svagare partnern om samboförhållandet upphör. Vi i Centerpartiet anser det vara skäligt att en fördelning sker även mellan sambor, men då är de gemensamma ägodelar som berörs införskaffade under sambotiden och för gemensamt bruk. Vår strävan har inte varit att likställa sambolagen med äktenskapsbalken. Det är människorna själva som ska avgöra under vilka former de vill leva tillsammans. Centerpartiet anser inte att det finns skäl att stärka

äktenskapets ställning i förhållande till sambolagstiftningen. Genom att det finns skillnader finns det också frihet att välja samlevnadsform.

I den fortsatta beredningen av Samboendekommitténs betänkande finns förslag om att det ska bli möjligt att avtala bort bodelning. Det kan vara ett alternativ för att tillgodose dem som så önskar. Vi får ta ställning till det förslaget när det presenteras i sin helhet.

Centerpartiet stöder även utskottsmajoritetens förslag om att bibehålla reglerna för äktenskap mellan en man och en kvinna. För två personer av samma kön som vill legalisera sitt förhållande anser vi att registrerat partnerskap ska behållas. Att ersätta vigsel och partnerskap med civiläktenskap som enda juridiskt bindande form avstyrker vi.

Då det gäller partnerskapslagens anknytningsvillkor har Centerpartiet också tidigare år föreslagit att nuvarande villkor borde avskaffas. Vi anser att det saknas hållbara skäl för att bibehålla kravet på att en av parterna ska ha hemvist här i landet. Att ställa krav på geografisk tillhörighet anser vi vara felaktigt. Vi instämmer med övriga reservanter i att det finns behov av en internationell privaträttslig konvention om partnerskap. Jag yrkar därför bifall till reservation 5.

Fru talman! Jag vill också ta upp frågan om ideellt skadestånd i samband med bodelning. I äktenskapsbalken finns regler om fördelning av tillgångar och skulder vid bodelning om inte särskilt avtal om enskild egendom finns registrerat. I äktenskapsbalken ingår tyvärr även regler som är etiskt stötande. Ett exempel som påverkar rättskänslan negativt är att ideellt skadestånd utfärdas på den ena parten tas in vid bodelning.

Detta drabbar den oskyldiga parten, som måste bära hälften av gärningsmannens skadeståndersättning vid exempelvis en äktenskapsskillnad. I vårt land ställer vi krav på att alla medborgare ska vara självförsörjande. Vi har en skattelagstiftning som på flera områden, tyvärr inte alla, beskattar individen.

Det måste ha skett ett misstag när lagen utformades. Vi i Sverige ska väl inte ha lagar som straffar andra än gärningsmannen. Jag tycker att det är farligt för rättssamhället att det råder oklarheter om vem som har ansvaret för ideellt skadestånd. Vi måste väl ändå leva efter att var och en måste ta ansvar för sina gärningar. Nuvarande lag får mycket märkliga konsekvenser, särskilt för brottsoffer som har en relation till gärningsmannen.

Det finns flera motioner, däribland en kommittémotion från Centerpartiet om dagens orättvisor angående ideellt skadestånd. Vid behandlingen av ärendet i utskottet hade jag för avsikt att reservera mig, men jag avstod med hänvisning till att frågan är föremål för överprövning i högre instans. För närvarande nöjer vi oss med utskottets skrivning om "att noga följa fallet". För oss är det dock självklart att personligt ansvar ska gälla för ideellt skadestånd. Det innebär att ideellt skadestånd inte ska ingå i bodelning.

Jag vill också lite grann ta upp frågan om pensionsrättigheter. Sedan snart tio år tillbaka är det möjligt att låta privata pensionsförsäkringar ingå i bodelning efter äktenskap. Däremot kan inte andra pensionsrättigheter fördelas utan avtal. Men det finns ändå möjligheter för den part som har ett dåligt pensionsskydd vid äktenskapets upphörande att få underhållsbidrag av den andra maken, även för en längre tid.

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Äktenskap, partnerskap
och samboende, m.m.*

Jag undrar hur många som vet om att den här möjligheten finns. Jag har under åren som ordförande för Centerkvinnorna blivit kontaktad av personer som över huvud taget aldrig har hört talas om detta.

För kvinnor som under decennier stått tillbaka i karriären för att mannen skulle ha bra möjligheter att satsa på sin karriär är detta en viktig ekonomisk fråga vid en skilsmässa. För många lågavlönade kvinnor som varit gifta under en längre tid med män med höga inkomster har det blivit ekonomisk katastrof efter skilsmässan.

Flera av dessa kvinnor har också svårt att kompensera sig ekonomiskt genom att arbeta mer, eftersom de i många fall passerat 50 och tiden fram till pensionen är ganska kort. Att avtala om fördelning av ena makens pension vid en eventuell skilsmässa kräver enighet. Utgångsläget för upprättande av avtal under skilsmässoförhandlingarna är mycket dåligt. Jag tycker att vi allesammans på den här punkten ska hjälpas åt med att informera om de regler som gäller i dag. Det mesta brukar dessutom efter hand gå att förbättra.

Jag vill avslutningsvis ta upp ett särskilt yttrande som jag har avgivit. Det berör motion L347 om åklagares skyldighet att föra talan om äktenskapsskillnad vid tve- eller månggifte, då någon av makarna är bosatt i Sverige – det är viktigt att understryka. Tidigare fanns detta inskrivet i lagen. Jag har genom mitt särskilda yttrande velat göra en markering i stället för att reservera mig.

Jag tycker att det är mycket märkligt att vi i Sverige, som inte förespråkar månggifte, ska acceptera det när det genomförs utomlands av människor som har sin hemvist i vårt land. Frågan är också vilket av äktenskapen som ska anses gälla, det första eller det andra. Jag har fått uppgift om att det råder oklarhet om detta, även om utskottet gör den bedömningen att det är det första som ska anses upplöst.

I övrigt instämmer jag i lagutskottets ställningstaganden.

Anf. 104 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Fru talman! I dag diskuterar vi återigen äktenskap, partnerskap och samboende, med i stort identiska motioner som föregående år under mandatperioden. Skillnaden är den att vi denna gång har lyft ut behandlingen av åldersgräns för äktenskap till ett särskilt betänkande för att understryka den frågans vikt.

Till betänkandet finns nio reservationer. Jag börjar med den första, från kd, om hur man ska stärka äktenskapets ställning. Där föreslås en utredning med uppgift att lämna förslag till hur familjestabiliteten generellt sett ska stärkas. Jag tycker att det är oroande att kd utgår från att det är s.k. skilsmässobarn som står för de problem som barn har i dagens samhälle.

Alf Svensson påstod följande i en debattartikel om Göteborgskravalerna: För mig är det uppenbart att det handlar om till största delen personer som inte fått grundläggande värderingar med sig från början. Dessa ungdomar har växt upp under årtionden då familjen avhånats eller mer eller mindre upplösts.

Hur ska vi kunna komma fram till en gemensam värdegrund och diskutera så viktiga frågor om vi har så vitt skilda värderingar från början? Vilken nytta kan en värdekommission då ha?

Kjell Eldensjö pratar om någon som heter Wallerstein. Jag har aldrig läst något av den författaren. Man kan hitta en avhandling, en artikel eller en bok som kan styrka ens åsikter vilka de än är.

Vad är egentligen stabila familjeförhållanden? Det är klart att vi tycker att familjen är viktig. Det är allvarligt med alla barn som mår dåligt. Men man kan inte dra slutsatsen att det beror på skilsmässor och att de beror på att vi inte värderar familjen. Vem är det som inte värderar familjen? Det tror jag att vi allihop här inne gör. Men vi har olika syn på vad en familj kan vara. Vem som helst kan vara en familj, höll jag på att säga. Det är viktigt att alla barn har bra vuxenkontakter och vuxenförebilder. Det kan förhindra att det går illa för barnen.

Jag yrkar självklart avslag på reservation 1.

I reservation nr 2 tar man upp äktenskap för personer av samma kön och s.k. civiläktenskap. Vi har diskuterat de frågorna förut. Jag säger som då, det finns inget tryck från svenska folket på att vi ska införa civiläktenskap. När det gäller heterosexuellas och homosexuellas möjligheter till äktenskap pågår gradvis en stor förändring i vår omvärld och i lagstiftningen som utjämnar skillnaden. Jag ska inte säga att Socialdemokraterna har bestämt sig för att äktenskapslagstiftningen ska gälla alla, men jag kommer i alla fall att kämpa för det. När vi kommer så långt, vilket kanske inte tar så lång tid, behöver vi inte diskutera detaljerna, om man ska kalla det registrerat partnerskap eller inte. Då löser det sig självt.

Jag yrkar avslag på reservation 2.

Reservation 4 från kd handlar om förordnande av vigsel- och registreringsförrättare. Den frågan hade vi uppe förra året också. Vi står fast vid vår åsikt. Utskottet uttalar enigt att man ser fram emot att regeringen kommer tillbaka och redovisar det uppdrag som riksdagen gav. Det innebär att uppdragen hänger ihop. Är man borgerlig vigselförrättare ska man också vara partnerskapsförrättare. Självklart ska man inte tvinga någon att bli partnerskapsförrättare. Det är bara att avstå. Det är frivilligt.

Jag yrkar avslag på reservation 4.

Reservationerna 5 och 6 tar upp partnerskapslagens anknätningsvillkor och partnerskapsregistrering utomlands. Den reservationen har vi också haft med tidigare. Där står majoriteten fast vid sitt ställningstagande.

Tasso Stafilidis var inne på terminologin. Det har jag redan kommenterat. Det finns ingen anledning att behandla den frågan nu. Vi följer andra länders lagstiftning. Det kan inte vara en stor fråga om man kallar det för registrerat partnerskap eller partnerskap. Det finns viktigare saker. Jag yrkar avslag på reservation 7.

De två sista reservationerna, 8 och 9, kommer från Moderaterna och Kristdemokraterna. Reservanterna vill ta bort sambolagen eller att mäniskor ska avtala själva om den ska gälla. Kd tycker dessutom att lagen bygger på en form av kollektivanslutning. Då har man missat poängen med sambolagen.

Varför skaffade vi en sambolag? Jo, för att skydda den svagare parten. Tyvärr är fortfarande ofta kvinnan den svagare parten. Även om det skulle vara mannen kom lagen till för att skydda den svagare parten i förhållandet.

När man går in i ett förhållande tänker man inte på att det kan ta slut hastigt och lustigt. Det vet vi alla som sitter här. Man tror att det ska vara

för evigt och tänker inte på att man bör skriva papper med en gång, vare sig man är överens eller inte. Tiden går. Då är sambolagen en trygghet. Det är som en försäkras som samhället ordnar. Men den går att avtala bort. Det kan inte vara några problem.

Vi står inför en förändring av sambolagen. Den har vi inte framme ännu. Den frågan återkommer vi till nästa mandatperiod, de som får möjlighet att diskutera den då.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i betänkandet i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 105 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik:

Fru talman! Jag vill börja med att tala om familjestabilitet. Tycker Marianne Carlström att det är bra som det är nu och att det bara ska rulla på, med fler skilsmässor? Det blir svåra förhållanden mellan parterna, där barnen är en del i det som pågår mellan föräldrarna. Är det bra att det bara fortsätter? Eller har Socialdemokraterna något annat medel för att stärka familjerna i framtiden så att det blir färre skilsmässor och färre barn som kommer i kläm?

Jag talade om en forskningsrapport. Det handlar om forskning som pågått från det att barnen var små tills de växt upp. Denna forskare har följt personer i 30 år. Man har kunnat konstatera stora skillnader i hur det har gått för barnen när de var unga och när de blir äldre. Det finns ett samband. Jag tror att det är riktigt.

Marianne Carlström säger att det bara är att avstå om man inte vill bli partnerskapsförrättare. Men det är också en typ av diskriminering av dem som tycker att de vill vara borgerliga vigselförrättare.

Om sambolagen inte fanns över huvud taget skulle människorna vara mer benägna att se till att reglera sina förhållanden med en gång. Vi har också sett exempel på det. Vi tror att äktenskapet skulle stärkas också. Det ser vi som den mest stabila samlevnadsformen. Det är därför vi vill satsa på den ytterligare.

Anf. 106 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Självklart tycker vi inte att det är bra att barn mår dåligt. Vi ser det, och vi försöker göra någonting åt det. Vi tror också på t.ex. familjeutbildning. Men jag tror inte att någon forskning visar entydigt att barn från skilsmäsofamiljer skulle vara mer kriminella, ställa till mera bråk och vara mer stökiga. Bevisa det för mig! Det är omöjligt att bevisa. Det går inte att bevisa ens med vetenskap. Att utse de barnen till syndabockar är förfärligt. Självklart ska vi göra något åt det. Att tvinga föräldrarna att vara kvar i ett äktenskap som inte fungerar kan knappast gynna barnen heller.

Jag kan inte heller förstå att det skulle vara diskriminerande för mig om jag bara vill vara borgerlig vigselförrättare och inte får det om jag inte också ställer upp som partnerskapsförrättare. Hur skulle det vara diskriminerande? I så fall måste man välja vem som ska bli diskriminerad. Då väljer jag faktiskt att det ska vara ett och samma uppdrag och att de homosexuella inte ska bli diskriminerade.

Sedan har jag svårt att förstå det som sägs om sambolagen. Först får jag höra att de flesta inte vet att den finns och att det därför vore bättre om vi inte hade någon. Om vi inte hade någon skulle man tänka på det,

och då skulle man skriva avtal. För mig hänger inte det ihop. För mig är sambolagen en trygghet. Det finns säkert anledning att förändra den. Det återkommer vi till.

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Äktenskap, partnerskap
och samboende, m.m.*

Anf. 107 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik:

Fru talman! Det är naturligtvis inte så att det går dåligt för alla skilsmässobarn eller att alla strular. Men nog har man många gånger i rätts-sammanhang hört att människor haft en strulig uppväxt och kanske med flera skilsmässor. Det finns kanske ett större antal bland dessa som får problem i livet.

Vi tycker att man får ta tag i frågorna. Man får åtminstone göra en utredning om hur man kan hantera det för att få en bättre stabilitet, färre skilsmässor och få människor att hålla ihop. Det är precis som Marianne Carlström sade. Det är oerhört viktigt med utbildning, familjerådgivning och föräldrautbildning.

Alltihop detta är naturligtvis väldigt viktigt så att människor inser vad de går in i och finner vägar att klara av de problem som uppstår. Där tror jag att vi i varje fall har en gemensam ståndpunkt.

Vad gäller frågan om partnerskapsförrättare har det såvitt jag förstår hitintills gått ganska bra att rekrytera enbart partnerskapsförrättare. Vad är det som gör det så nödvändigt med att det ska vara tvingande att man har både vigselförrättning och partnerskapsförrättning?

Anf. 108 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Vi kommer väl inte varandra närmare i frågan om stabila familjeförhållanden. Visst finns det skilsmässobarn som strular. Men det finns också barn som bor med båda föräldrarna som strular. Vi har säkert många i bekantskapskretsen som vi skulle kunna använda som exempel för båda fallen. Men vi kan inte ta det till intäkt för att säga att om barn växer upp i en skilsmässofamilj finns en större risk för att det blir problem i framtiden. Det finns ingen forskning som bevisar det. Det är viktigt att stärka familjen. Men det gäller alla familjebildningar. Det är viktigt för oss socialdemokrater.

Jag vet inte om det finns tillräckligt med partnerskapsförrättare eller inte. Jag vet att det har varit problem på några ställen där de borgerliga vigselförrättarna inte har ställt upp för att registrera partnerskap. Vi tycker inte att de då ska vara vigselförrättare. Vi vill ha det som ett uppdrag. Där har vi uppenbarligen olika åsikter. En majoritet anser detta, och jag hoppas att det blir som vi tycker och att det händer någonting. Länsstyrelserna kommer alldeles snart att redovisa sina resultat.

Sambolagen är en stor trygghet. Den kommer säkerligen att förändras i sina delar.

Anf. 109 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Fru talman! Jag studsade också till lite när jag lyssnade till Marianne Carlström. Hon ställde den lätt retoriska frågan: Vad är en stabil familjesituation? Det råder väl ingen tvekan om att ett av kriterierna för en stabil familjesituation är att i den mån det förekommer barn ska tryggheten för dem vara garanterad och ordnad. De ska ha ett hem och några vuxenkontakter som bryr sig, som Marianne Carlström var inne på.

Vare sig man är gift, sambo eller ensamstående förälder är det a och o att det uppväxande släktet får en trygg och god uppväxt med vuxna människor som bryr sig om deras dag, deras natt och hur deras liv förs. Det torde vara utom varje tvivel att många vetenskapliga undersökningar har visat att en otrygg barndom skapar problem för många senare i livet. Det visar även kriminologisk forskning.

Får jag när det gäller Sambokommittén säga att den precis har lagt fram ett förslag om förtydligande av regelverket i sambolagen, som jag sade i mitt huvudanförande. Här är regeringen senfärdig, Marianne Carlström. Marianne Carlström borde använda sitt inflytande i den socialdemokratiska hegemonin för att trycka på regeringen och säga: Lägg nu fram förslaget så får vi när det ligger på riksdagens bord se om det är värt att anta.

Det verkligt försåtliga med sambolagen är att den smyger sig på. Många är ovetande om att den finns. De kan försättas i situationer där det kanske blir svårt att göra upp, eller i varje fall tvistigheter om huruvida det förelegat ett samboförhållande och hur i så fall det gemensamma bohaget och bostaden ska fördelas mellan dem. Här får Marianne Carlström lämpligen elda på sin egen regering.

Anf. 110 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Vi är helt eniga i den första frågan, Henrik. Det var just den diskussionen jag ville ha om stabila familjeförhållanden. Inte heller för mig är det bara kärnfamiljen, utan det är ett tryggt hem med en, två eller flera föräldrar. De kan också vara av samma kön. Huvudsaken är att barnen växer upp i ett tryggt hem och att de har goda vuxna förebilder. Där är vi tydligen helt eniga.

När det gäller sambolagen försöker jag att använda mitt inflytande. Men vi har ganska många utredningar på vårt område. Nu under våren har vi, om jag minns rätt, 13 propositioner att behandla. Mer hinner vi nog inte med under den här våren. Men det kommer fler mandatperioder.

Jag är övertygad om att de som sitter i denna kammare då kommer att få diskutera förändringar i sambolagen. Jag skulle inte ha något emot att själv delta.

Anf. 111 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Fru talman! Vi har inte sett alla de 13 propositionerna ännu. Tyvärr säger erfarenheten att det har aviserats många propositioner som sedan aldrig landat på riksdagens bord med den här regeringen. Var därför lite försiktig och aktsam med påståendet om de 13 propositionerna. Vi får se hur många det blir till slut.

Anf. 112 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Där har jag uppenbarligen större tilltro till den sittande regeringen. Det kommer 13 propositioner. Det är jag övertygad om.

Anf. 113 ANA MARIA NARTI (fp):

Fru talman! Det var olyckligt att vi från Folkpartiet blev förhindrade att delta, åtminstone under en tid, i justeringen av detta betänkande. Det skulle kunna ge intrycket att vi nonchalerar frågorna om familjerätt,

äktenskap och samlevnad eller att vi har ändrat uppfattning i de frågorna. Det är inte så.

Därför vill jag börja med att yrka bifall till reservationerna 5 och 6. Vi står självklart bakom de ståndpunkter som Folkpartiet sedan länge har försökt att föra fram.

Egentligen borde detta påpekande räcka. I dag i början av år 2002 borde det vara en självklarhet att den svenska politiken och den svenska juridiken inte strävar efter att markera skillnader mellan människor med olika sexuell läggning. Men det är inte så. Då måste vi fortsätta att tala för en tolerant politik.

Det är också väldigt viktigt att avskaffa en hel del bestämmelser och lagar som rutinmässigt överlever. Det är då väldigt bra att motioner återkommer år efter år. Till slut kommer också förändringen.

Vi liberaler bygger hela vårt tänkande och våra handlingar på respekt för varandras frihet. Denna respekt har bara en gräns. Det är när en människas frihet kan börja att skada en annan människa och när en grupp:s frihet kan skapa svårigheter för en annan grupp.

Den här balansen är ibland svår att definiera. Jag tror att en hel del av vår diskussion i dag speglar svårigheten att hitta den rätta balansen.

Det finns folk som tror på äktenskapet. Det finns folk som tror på familjen i traditionell mening. Det finns folk i Sverige som tror på religiös bekräftelse av samlevnaden. Att respektera andra uppfattningar betyder inte att tränga undan de här uppfattningarna. Det är just det som är så svårt att hantera.

Vi har de senaste veckorna fått uppleva en stor tragedi. Vi kommer säkert att tala mycket om detta i samband med att vi ska diskutera åldersgränser för äktenskap. Jag tror att en del av den tragedi vi har fått beskåda ligger i en isolering i vissa grupper gentemot ett samhälle som de upplever att de inte har förtroende för.

Jag vet genom mina kontakter med sociologer och forskare att det finns i invandrarbefolkningen grupper som hyser en djup misstänksamhet mot det svenska samhället just när det gäller äktenskap och attityder gentemot religiös tro. Om vi försöker att tränga undan allt som har att göra med den traditionella familjen fördjupar vi isoleringen och ensamheten hos dessa grupper. Vi förstärker deras vilja att vända ryggen mot det svenska samhället. Vi har sett vilka följder den viljan kan få.

Det är mycket bra att vi fortsätter att arbeta med dessa frågor i en anda av djup tolerans. Det ska inte enbart vara tolerans gentemot det nya, utan det finns mycket i traditionen som förtjänar att leva vidare. Det finns mycket i kulturarvet, inklusive det religiösa, som förtjänar respekt och erkännande.

Om vi tror att vi stöder det nya genom att tränga undan det gamla på hela fronten, bidrar vi till tragedier som Fadimes död.

Anf. 114 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Miljöpartiet har ingen ledamot i lagutskottet, men Miljöpartiet stöder samtliga reservationer som stöder HBT-gruppens motioner – dvs. gruppen för homosexuellas, bisexuellas och transsexuellas ställning. Vi kommer också att yrka bifall till samtliga motioner i dag. I och med att det redan har yrkats bifall till de flesta reservationerna yrkar vi bifall till reservation 3, men vi stöder samtliga motioner.

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Äktenskap, partnerskap
och samboende, m.m.*

Homosexuella, bisexuella och transsexuella i dagens samhälle möter många fördomar. Det är inte bara fördomar där vissa anser och uttrycker att något är äckligt, inte är normalt eller är sjukligt. Dessa människor möter också våld och olika hatbrott i samhället därför att de är homosexuella, bisexuella eller transsexuella.

Vår inställning i Miljöpartiet är att alla människor är lika mycket värda. All kärlek är också lika mycket värd. Så ser det dock inte ut i lagstiftningen. Lagstiftningen diskriminerar både homosexuella, bisexuella och transsexuella. Det är oacceptabelt. Lagstiftningen ger faktiskt en grund för dem som har fördomar eller som ger uttryck för dem i våldshandlingar. Lagstiftningen skiljer på människor.

Vi ser hela lagstiftningen om äktenskap som föråldrad. Äktenskap ska kunna ingås oavsett om en kvinna älskar en kvinna, en man älskar en man eller en kvinna och en man älskar varandra. Det är så lagstiftningen borde se ut. Det borde inte finnas någon form av diskriminering över huvud taget.

Titta i dag på de svenska ambassaderna. De svenska ambassaderna är representanter för det svenska samhället, men de tycker att det är för jobbigt att ha en blankett så att folk kan ingå partnerskap utomlands. Jag kan åka till Italien och låta viga mig om jag vill, men jag kan inte åka till Italien och ingå partnerskap med en kvinna. Det är inte rätt. Jag undrar om det inom UD:s väggar finns homofobi och om det är en anledning till att det är så jobbigt att ha denna andra blankett. Bara detta tyder på att den lagstiftning som finns kan separera människors kärlek, skilja dem åt och säga att den ena inte är lika mycket värd som den andra, vilket tar sig uttryck i hur myndigheter agerar diskriminerande.

Vi stöder naturligtvis de reservationer som vill förbättra partnerskapslagens ställning på olika sätt, men det enda rätta är att alla ska kunna gifta sig och att lagstiftningen ska vara könsneutral.

Här är det positivt att Socialdemokraternas representant Marianne Carlström uttrycker att hon anser att det vore bra med en könsneutral lagstiftning. Men den är inte det, och den socialdemokratiska riksdagsgruppen stöder inte en förändring av lagen. Det här är en enkel förändring. Det är bara några ord som behöver ändras i lagstiftningen. Det krävs inga utredningar för att göra den förändringen. Det är sorgligt att Socialdemokraterna inte har vågat ta ställning för att värdera människors kärlek lika.

Jag måste ändå kommentera Kristdemokraterna i dag. Alla människor i samhället behöver kärlek. Kärlek är meningen med livet. Alla människor behöver för att må bra starka relationer till andra människor. Som barn behöver man starka relationer till andra vuxna. Det är en självklarhet.

Vi kan i dag i samhället se bra föräldrar som är gifta. Det finns bra föräldrar som är sambor, och det finns bra föräldrar som är särbor. Det finns bra föräldrar som är homosexuella, heterosexuella eller är bisexuella. Att vara förälder och ta ansvar som förälder, att ge ett barn kärlek och trygghet, att vårda relationer till andra människor och ge sitt barn en gemenskap, handlar inte om vilken samlevnadsform man väljer att leva under eller vilket kön man väljer att älska. Det handlar om hur man som människa tar ansvar för sig och sin omgivning. Om vi i samhället behöver ett stöd, är det inte fråga om ett stöd för att hålla fast vid att man

måste gifta sig och förbli gift livet ut för att stärka samhället, relationer och barns möjligheter, utan det är fråga om ett stöd till människan och individen. Om människan i en situation mår dåligt ska människan kunna få hjälp att ta ansvar. Det är stödet på människoplanet som samhället kan bidra till.

Samlevnadsformen avgör inte hur man är som förälder eller som medmänniska. Det är en otroligt föråldrad diskussion. Det är konstigt att den över huvud taget förs. Jag tycker att det är otroligt omdernt att här i riksdagen diskuterar om vi ska stärka äktenskapets ställning. Det är en diskussion som snarare hör hemma i medeltiden än i år 2002, anser jag.

Jag måste också kommentera vigsel- och registreringsförrättarna. Jag var med på den tid då man fortfarande kunde vara antingen–eller – antingen vigselförrättare eller registreringsförrättare – eller både–och. Jag var med i riksdagen när vi fattade beslut om att det skulle vara en och samma sak.

Jag tycker att det är nödvändigt att samhället markerar mot människor som vill diskriminera. Jag tycker att Tassos frågeställning från tidigare är väldigt relevant. Ska vi acceptera att man säger ”Ni tillhör medelklassen. Jag vill inte förrätta er vigsel”? Ska vi acceptera att man säger ”Ni tillhör arbetarklassen. Inte vill jag förrätta er vigsel, för ni jobbar på verkstads-golvet här på Volvo. Inte har jag någon lust att förrätta er vigsel eller registrera ert partnerskap”? Tasso kom själv med detta exempel: ”Du är ju svart. Inte vill jag förrätta din vigsel”.

Naturligtvis accepterar vi inte den formen av diskriminering. Det vore lika diskriminering att säga så här: ”Jag förrättar gärna vigslar mellan heterosexuella, men jag är inte registreringsförrättare för homosexuella”. Det är en diskriminering.

När samhället erbjuder en tjänst ska man inte kunna välja att diskriminera. Det är oerhört viktigt i vår kamp mot all form av diskriminering att vi har en lagstiftning som inte diskriminerar.

Här tycker jag att Kristdemokraterna visar sitt rätta ansikte. Man tycker nämligen att vissa människor får diskrimineras och att det får göras i samhällets namn.

Med de orden vill jag säga att jag i Miljöpartiets namn stöder samtliga reservationer till förman för HBT-motionen.

Anf. 115 KJELL ELDENSJÖ (kd):

Fru talman! Jag måste säga att det är bedrövt bara att höra antydning om att vi skulle vilja diskriminera olika typer av människor – vita, svarta osv. Det är faktiskt inte detta det är frågan om. Det handlar om två olika saker. Det handlar om partnerskap, och det handlar om äktenskap. Det finns de som vill vara förrättare av borgerliga vigslar, men som inte tycker att det sammanfaller med deras övertygelse att också vara registreringsförrättare.

Man skiljer inte på olika typer av människor. Det är två olika saker. Det kan väl inte vara så svårt att förstå. Det finns partnerskap i dag, och det finns registreringsförrättningar. Det finns vigsel i dag, och det finns en äktenskapsbalk.

Jag tycker att det är lite upprörande att man antyder sådant om oss.

Frågan var om vi är ålderdomliga eller inte. Ibland brukar man tala om ålder och visdom. Jag vet inte. Det finns en annan trend i samhället,

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Äktenskap, partnerskap
och samboende, m.m.*

men vi tycker att vi vill stå upp för familjen. Vi tror på den. Familjen är en bra samlevnadsform. Det är ändå den samlevnadsform som är starkast och mest förankrad i samhället. Detta vill vi stå upp för.

Det är inte fråga om annat än att alla människor behöver kärlek. Visst behöver de det. Det har vi inte förnekat. Vi ställer naturligtvis upp på det.

Jag skulle vilja fråga Yvonne Ruwaida vad hon tycker om alla dessa upplösta äktenskap och om alla skilsmässobarn som kanske får uppleva skilsmässa inte bara en utan två eller fler gånger. De vet knappast var de hör hemma. Är det bra att skilsmässorna ökar undan för undan? Ser Yvonne Ruwaida över huvud taget inga problem med detta?

Anf. 116 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! Kristdemokraterna vill diskriminera. De vill att man i samhällets namn ska kunna diskriminera. Man ska kunna säga "Jag viger gärna heterosexuella, men jag vill inte vara registreringsförrättare för homosexuella". Det är att diskriminera människor som är homosexuella – människor som älskar någon med samma kön. Det är en diskriminering.

Det jag och även Tasso försökte göra tidigare var en jämförelse. Vi ville visa att det aldrig hade accepterats om det hade varit en fråga om hudfärg, klass eller något annat. Att man alls kan diskutera om det ska accepteras eller inte visar att homosexuella i dag har problem och är diskriminerade. Det blir inte bättre av att vi har en lagstiftning som fortfarande diskriminerar.

När det gäller frågan om skilsmässobarn och att stå upp för familjen redogjorde jag ganska klart för vad jag tycker. Det viktiga är att människor tar ansvar för sig själva och sina medmänniskor, att människor har tid för relationer och att föräldrar har tid att vara föräldrar, ger sina barn kärlek och tar ansvar för sina barn. Det har ingenting att göra med om man som förälder är sambo, särbo, gift eller ogift. Egenskaperna och ansvarstagandet är grunden i samhället, men det har ingenting med dessa ord att göra.

Jag vill att samhället ska stödja människor så att de kan ta ansvar för sig själva och sin omgivning och ge och ta kärlek. Det stödet kan många människor behöva, men det har ingenting med civilrätten att göra.

Anf. 117 KJELL ELDENSJÖ (kd):

Fru talman! Jag kan bara konstatera att Yvonne Ruwaida över huvud taget inte ser det som något bekymmer att barnen gång efter annan byter föräldrar – det blir en typ av fosterföräldrar – när de kommer in i nya gemenskaper. Detta tycks inte vara något som helst problem.

Jag är övertygad om att det faktiskt är ett problem och att fler får problem i framtiden, i vuxenlivet, om de inte får växa upp på den stabila grund som denna samlevnadsform innebär.

Yvonne Ruwaida tycker inte att det är något som helst bekymmer. Det kan fortsätta och rulla på, och det kan bli ännu fler sådana barn.

Anf. 118 YVONNE RUWAIDA (mp):

Fru talman! På den tiden när äktenskapet hade en starkare ställning i civilrätten än vad det har i dag var inte alla föräldrar bra föräldrar. Det

innebar inte att barnen inte kunde fara illa av att föräldrarna inte kom överens.

Det som tidigare ofta höll ihop äktenskapet var ekonomin. Man var ekonomiskt beroende av varandra. Oftast var kvinnan beroende av mannen. Det innebar på inget sätt att barnen hade det bättre förr.

Om två människor väljer att leva tillsammans och skaffa barn, och om de har en dröm om ett gemensamt liv, är det naturligtvis bra om samhället kan stötta dessa människor. Men det gör vi inte genom civilrätten. De behöver inte vara gifta för att vara bra föräldrar och ha en bra relation. Vi stöttar människan så att hon orkar och kan ge och ta kärlek och orkar och kan ta ansvar både för sig själv och för sina medmänniskor. Vi kan från samhällets sida göra mer än i dag för att hjälpa människor när de inte orkar och kan.

Det har ingenting med samlevnadsformen – äktenskap, samboskap eller särboskap – att göra, och det har ingenting att göra med om man som förälder är homosexuell eller heterosexuell. Det har med individen och människan att göra. Det är i alla fall så jag ser på det.

Överläggningen var härmed avslutad
(Beslut fattades under 10 §.)

9 § Åldersgränser för äktenskap, m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande 2001/02:LU13
Åldersgränser för äktenskap, m.m.

Anf. 119 MARINA PETTERSSON (s):

Fru talman! Vi ska debattera lagutskottets betänkande LU13. Vi debatterar sex motioner från den allmänna motionstiden år 2001 som huvudsakligen gäller lagstiftningen om lägsta äktenskapsålder i förhållande till internationell anknytning.

Utskottet ser med tillfredsställelse på det arbete som pågår inom Justitiedepartementet – jag vill inleda med att säga det. Men enligt utskottets mening är det ytterst angeläget att lagstiftningsåtgärder omgående kommer till stånd i syfte att förhindra barnäktenskap och arrangerade äktenskap. Vad utskottet sålunda har anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L206, L284, L288, L302, L321 yrkande 1 och A229 yrkande 29, som sin mening ge regeringen till känna. Med detta yrkar jag bifall till förslaget i betänkandet.

Fru talman! I äktenskapsbalkens 2 kap. 1 § föreskrivs att den som är under 18 år inte får ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län där den underårige har sin hemvist. Åldersgränsen har motiverats med att den som är yngre än 18 år i allmänhet inte har nått den mognad som fordras för att självständigt ta ställning till de problem av personlig och ekonomisk art som uppkommer i ett stadigvarande samlevnadsförhållande. Ansökningar om dispens från 18-årsgränsen är sällsynta, och länsstyrelserna är restriktiva med att ge tillstånd till äktenskap för minderåriga under 15 år.

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Äktenskap, partnerskap
och samboende, m.m.*

*Åldersgränser för
äktenskap, m.m.*

När någon vill ingå äktenskap inför en svensk myndighet provas, enligt 1 kap. 1 § 1904 års lag, hans eller hennes rätt till detta som huvudregel enligt lagen i det land där hon eller han är medborgare. Enligt 1 kap. 2 § 1904 års lag har en svensk med hemvist i en främmande stat sedan två år möjligheten att få sin rätt att ingå äktenskap prövad enligt lagen i det främmande landet om den med vilken hon eller han avser att gifta sig med medger detta. Detsamma gäller för utländska medborgare med hemvist sedan mer än två år i Sverige eller i annat land än sitt medborgarland. Då har hon eller han i vissa fall rätten att få denna fråga prövad enligt svensk lag respektive det andra landets lag.

För en utländsk medborgare gäller således hemlandets lagar i fråga om rätten att ingå äktenskap och också beträffande lägsta äktenskapsålder. För utländska kvinnor gäller 1904 års lag, och de behöver ingen dispens om de har fyllt 15 år. Oavsett vilket lands lagar som provas får ingen som är under 15 år ingå äktenskap i Sverige utan tillstånd av länsstyrelsen. Men för utländska kvinnor gäller 1904 års lag, och de behöver ingen dispens, som sagt, om de har fyllt 15.

Äktenskap som har ingåtts utomlands enligt utländsk lag är giltigt i Sverige om det är giltigt i den stat där äktenskapet ingicks eller i de stater där mannen och kvinnan är medborgare. Dock följer det av 7 kap. 4 § 1904 års lag att beslut som meddelats av utländsk myndighet inte får tillämpas i Sverige om det strider mot den svenska rättsordningen, mot ordre public-reglerna. En bedömning görs i varje särskilt fall, i första hand av de rättstillämpande myndigheterna.

Fru talman! Vi har också FN:s äktenskapskonvention som Sverige tillträdde år 1964, som syftar till att bringa äktenskapsreglerna i samklang med FN:s stadga och den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. I artikel 16 i förklaringen uttalas att äktenskap må ingås endast med de blivande makarnas fria och fullständiga samtycke. Enligt konventionen ska äktenskapet inte anses i laga ordning ingånget utan båda partners samtycke. Detta ska anges av dem personligen efter vederbörlig kungörelse samt inför behörig myndighet och i vittnens närvaro, i enlighet med vad lag föreskriver.

Fru talman! Vi kan övergå till motionerna. Motionerna i dessa spörsmål inriktar sig på att förhindra barnäktenskap och tvångsäktenskap.

I motion L206 begärs det att regeringen ska lägga fram förslag till ändring i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap för att förhindra att mycket unga kvinnor ska kunna gifta sig utomlands och leva som gifta i Sverige för att sedan kunna gifta sig borgerligt i Sverige vid 18 års ålder.

I L284 efterlyser motionären stöd för unga invandrarkvinnor så att de slipper tvångsäktenskap. Motionären efterlyser också en utredning som föreslår åtgärder för att förhindra tvångsäktenskap.

I motion L302 krävs det en ogiltighetsförklaring av utländska äktenskap som mycket unga kvinnor har tvingats in i.

I motion L321 krävs det att regeringen ska göra en kraftsamling så att svenska lagar efterlevs och tillämpas oavsett etniskt ursprung. En patriarkalisk familjesyn ska inte kunna få stöd i svensk lagstiftning. Allas likhet inför lagen måste garanteras.

I motion A229 anföras bl.a. att sexuellt umgänge med barn i skydd av äktenskapet inte kan försvaras på något sätt.

Fru talman! Utskottets ställningstagande i dessa motionsspörsmål är följande: Enligt utskottet kan den nuvarande 15-årsgränsen ifrågasättas, och utskottet har stor förståelse för den omsorg och omtanke om unga kvinnor och flickor som ligger bakom dessa motionsyrkanden. Vidare måste man ifrågasätta om inte bestämmelserna i 7 kap. 4 § innebär otillräckliga möjligheter att i enskilda fall ogiltigförklara äktenskap som ingåtts utomlands av mycket unga personer under 18 år.

Utskottet anser att det är angeläget att dessa frågor liksom lagvalsreglerna i 1904 års lag snarast får en närmare genomlysning och efterlyser lagstiftningsåtgärder. Det pågår ett arbete inom departementet, och vi är många politiker som har engagerat oss i de här frågorna, speciellt efter den tragedi som återigen har drabbat en familj, där en familjemedlem dödade en annan för något som hör en svunnen tid till.

Fru talman! Just nu i Sverige lever unga kvinnor som känner sig hotade. Det är unga kvinnor som dödas för att de väljer kärleken och nekar att bli bortgifta. Detta måste förhindras.

Som svensk kvinna är jag född fri med en fri vilja och rätt att välja mitt liv. Ingen ska med något lands lag kunna ifrågasätta de mest elementära rättigheterna som vi har i vårt jämställda Sverige, vår fria vilja att bestämma vilken partner vi vill ha och dela livet med. Alltså ska ingen ideologi, ingen religion, ingen kultur och ingen tradition hindra någon människa från att välja sitt liv.

Fru talman! Utskottet efterlyser lagstiftningsåtgärder omgående. Ett enigt utskott anser att det är angeläget att regeringen snarast kommer med ett lagförslag så att riksdagen kan besluta om en lag som förhindrar barnäktenskap och arrangerade äktenskap.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till förslaget i betänkandet.

Anf. 120 BERIT ADOLFSSON (m):

Fru talman! Den morgon när vi skulle justera detta betänkande var vi fortfarande chockade över att ett mord på en ung kvinna hade skett i Uppsala. Denna unga kvinna hade blivit förbjuden att gifta sig med den hon älskade. Hon blev dödad av sin egen far.

Långt tidigare har bl.a. vi moderater känt att den kultur som människor som kommer hit till Sverige har är skrämmande när det gäller kvinnor och flickor. Hittills har det varit svårt att få Socialdemokraterna att inse att de personer som vistas i vårt land måste följa svensk lag. Helst borde man kunna skriva på en handling där man lovar detta första gången man trampar svensk mark.

Marina Pettersson har redogjort för gällande lag, men lagen följs ju inte. Den överträds.

Det har länge varit tyst i den allmänna debatten. En anledning har varit att man så fort man ifrågasätter invandrades beteende och kultur snabbt blir anklagad för att vara rasist. Det aktuella mordet har gjort att det nu är *comme-il-faut* att kritisera och fördöma. Nu vågar både journalister och privatpersoner skriva om detta.

Fru talman! Flickor har lidit onödigt länge av den flathet som regeringen har visat inför dessa svåra frågor. I dagens Aftonbladet vittnar Samira, Saleha, Beri, Sara, Gila, Heba, Fatima och Rania om sina lidanden. Underåriga flickor tvingas att åka till hemlandet och gifta sig med en man som familjen, dvs. fadern, har utsett. Ett sådant äktenskap ger

denne man hans livs högsta vinst: inträde till Sverige. Detta sker i hemlighet, och det finns säkert underåriga gifta flickor i Sverige som inte myndigheterna vet om. Dessa flickor förmenas rätten att leva i enlighet med svensk lag.

Vi moderater har länge kämpat för att invandrare och flyktingar så fort som möjligt ska integreras i det svenska samhället och erbjudas arbete. Då minimeras risken för att flickor tvingas att gifta sig eller, lika illa, hindras att gifta sig. Att sitta på en förläggning eller i isolerade öar i kommunerna där man bara träffar egna landsmän har till följd att man utan repressalier kan förtrycka familjens kvinnor och flickor och kanske inbilla män och pojkar att de har rätt att bestämma över sina fruar, systrar och mödrar här i Sverige.

Flera moderata motioner och andra aktiviteter här i riksdagen syftar till att få en förändring till stånd, att den som vill bo och leva i Sverige måste tillgodogöra sig de värderingar och lagar som gäller här. Att kunna svenska språket måste därför också bli en förutsättning för medborgarskap.

Fru talman! Vid justeringen av detta betänkande hade vi förberett oss på ett avslag, som tidigare, på motionerna och hade förberett en reservation. Vi blev mycket glatt överraskade när motionerna blev tillstyrkta och väntar nu med spänning på den departementspromemoria som ska komma i vår. Vi skulle bli väldigt besvikna om den, vilket händer ibland, blir försenad.

Jag yrkar bifall till det enda förslaget, nämligen utskottets. En av motionärerna från vårt parti, Catharina Elmsäter-Svärd, är anmäld till debatten, och jag avstår därför från att beröra denna motion.

Anf. 121 MARINA PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Berit Adolfsson reagerar på regeringens flathet, säger hon, och på att det har tagit så lång tid. Har inte Berit Adolfsson uppmärksammat att det här arbetet har pågått en tid i Justitiedepartementet? Har Berit Adolfsson blundat för det?

Anf. 122 BERIT ADOLFSSON (m) replik:

Fru talman! Jag har fått veta att det pågår. Men som vanligt pågår sådant så förskräckligt länge att alla dessa flickor som jag redovisade fortfarande lider under förutsättningarna att deras fäder och bröder kan behandla dem på ett sätt som vi inte accepterar här i Sverige. Men vi ser naturligtvis fram emot att det snabbt kommer en lösning.

Anf. 123 TASSO STAFILIDIS (v):

Fru talman! I dag kommer den här församlingen att fatta ett beslut som innebär ett ställningstagande för barnens rätt till sin barndom. Lagutskottets betänkande *Åldersgränser för äktenskap, m.m.* klargör att vi inte accepterar barnäktenskap och tvångsäktenskap. Lagen som tillåter barnäktenskap för barn som är utländska medborgare är ett svek mot barn, ett svek från oss här i riksdagen och ett svek från regeringen.

Detta visar onekligen på att vi alla har haft en överdriven rädsla för att göra etnocentriska övertramp, en rädsla för att framstå som intoleranta mot andra kulturer. Men, fru talman, att inte tillåta barnäktenskap och tvångsäktenskap är inte en fråga om intolerans.

Lagen har kritiserats av FN:s kommitté för barnens rättigheter eftersom den är diskriminerande och strider mot barnkonventionen. Vi har alltså i dag en lagstiftning som bara skyddar svenska barn, eller barn med enbart svenskt medborgarskap, från barnäktenskap. Det är ett otroligt svek mot alla barn med utländskt medborgarskap. Lagen, den juridiska ordningen i Sverige, är diskriminerande.

Det är ett enigt lagutskott, fru talman, som ifrågasätter denna ordning. Vi vill ta bort lagen som tillåter barnäktenskap för barn med utländsk bakgrund. Det är ett steg i rätt riktning.

I den officiella statistiken finns det bara 42 personer under 18 år, dvs. 42 barn under 18 år, i Sverige som är gifta. I verkligheten är dock barnäktenskapen fler. Mörkertalet är sannolikt stort. De mycket unga flickor som är gifta när de kommer hit anmäler inte alltid det till skattemyndigheterna. Inte heller anmäler de unga flickor som kanske har växt upp här och tvingats till giftermål i andra länder dessa giftermål till skattemyndigheterna när de kommer tillbaka till Sverige.

I dagens DN lyfts ett aktuellt fall upp av Torbjörn Malm, som är ämnessakkunnig på Justitiedepartementet. Han säger:

”När någon är väldigt ung kan det anses strida mot grunderna för den svenska rättsordningen och då registreras inte personen som gift här i Sverige. Nyligen kom en 14-årig flicka hit som Riksskatteverket vägrade acceptera som gift.”

Jag vill poängtera, fru talman, att även om lagen ändras kvarstår problemet med att unga flickor gifts bort. Att vi ändrar lagen och inte tillåter barnäktenskap är visserligen en ytterst viktig signal för att motverka dessa, men det behövs ytterligare åtgärder för att skydda de här flickorna – för att skydda de här barnen.

Jag vill peka på tre åtgärder som vi alla måste ta till oss.

För det första måste vi alla bli duktigare på att lyssna på de erfarenheter som många flickor i vår omgivning har – lyssna! Ja, feminismen och kvinnorörelser påminner oss hela tiden om att kvinnors mänskliga rättigheter aldrig får inskränkas, aldrig får kränkas. Kultur, traditioner och religionsfrihet ursäktar inte övergrepp mot kvinnors mänskliga rättigheter. Men det är inte kulturen i sig, utan det är just traditioner.

Jag vill lyfta fram att det i Sverige i dag finns flickor som i likhet med den mördade Fadime alltmer högljutt hävdar rätten till sitt liv och sin kropp. De ifrågasätter mäktiga uttolkare av traditioner, seder och bruk, och de behöver stöd och hjälp. Därför ska skola, socialtjänst och lagstiftning stå på deras sida, och det ska vi göra med tydlighet. Det finns värden som inte kan relativiseras bort.

Mitt studiebesök på Rosengårdsskolan i Malmö, fru talman, visade också att unga flickor faktiskt kan vara positiva till ett arrangerat äktenskap. Dessa flickor ser då äktenskapet som ett sätt att frigöra sig från ett hårt hållet liv, från en hårt hållen vardag styrd av föräldrarna. Detta, fru talman, är vårt problem. Jag menar att vi inte kan belasta eller fördöma de enskilda unga flickor i Sverige som ser ett äktenskap som en lösning eller enda utvägen ur ett liv i ofrihet. Men det är föräldrarnas och vårt ansvar, ja, det är hela samhällets ansvar, att erbjuda dem en barndom och ett liv som inte begränsas – ett liv utan ett påtvingat äktenskap.

För det andra, fru talman, vill jag lyfta fram integrationspolitiken. Vi måste få till stånd en bättre integrationspolitik. En bra integrationspolitik

handlar om att förändra och förbättra människors möjligheter, att skapa förutsättningar för människor att delta och medverka i samhället.

Integrering är inte detsamma som lobotomering. Integrationspolitik handlar om att i samhället skapa mekanismer som är processinriktade. Integrationspolitiken måste hela tiden pågå och kan därför aldrig betraktas som säkerställd. En central del av detta handlar om att kvinnor och män – oavsett hudfärg eller medborgarskap – ska ha rätt till bostad, rätt till arbete och ett liv som de är tillfreds med utan att samhället diskriminerar dem.

För det tredje, fru talman, anser jag att vi måste kunna ställa krav på de föräldrar som gifter bort sina flickor. Från Vänsterpartiets sida efterlyser vi således en liknande juridisk ordning som finns vid könsstympning. De föräldrar som gifter bort sina barn ska kunna ställas till svars för det.

På Justitiedepartementet pågår redan en översyn av de lagar som reglerar äktenskapsåldern för barn och ungdomar som inte är svenska medborgare. Justitieminister Thomas Bodström har tidigare utlovat att en proposition kommer redan i höst. Det tycker vi är bra. Men vi tycker även att man ska se på ansvaret i den här frågan. Skulden ska inte läggas på flickorna, på barnen. Föräldrarna måste ha ett ansvar för att inte gifta bort sina barn.

Jag vill yrka bifall till förslaget i betänkandet och förutsätter, precis som det står i betänkandet, att lagstiftningsåtgärderna omgående kommer till stånd i syfte att förhindra barnäktenskap och arrangerade äktenskap. Med arrangerade äktenskap menar vi från Vänsterpartiets sida tvångsäktenskap, alltså de äktenskap som arrangeras mot en persons vilja.

Fru talman! Jag vill även ställa en fråga till Berit Adolfsson med anledning av hennes anförande. Jag blev lite tveksam när Berit Adolfsson sade: Vi moderater har hela tiden tyckt att den kultur som människor kommer ifrån är skrämmande. Jag hoppas att Berit Adolfsson är överens med mig om det jag tog upp tidigare, att det inte är själva kulturen det handlar om utan att det är traditionerna, det är sederna. Jag undrar om det är så eller om det handlar om själva kulturen.

Berit Adolfsson tog även upp en annan viktig sak. Det här är ju diskussioner som kommer att pågå. Det är även sådana diskussioner som de främlingsfientliga krafterna i vårt samhälle kommer att föröka hitta spår av och ta ur för att visa: Se! Till och med i Sveriges riksdag gjorde de så här. Så får det aldrig bli, fru talman. Vi måste ta starkt avstånd från de främlingsfientliga krafterna och i tydlighet klargöra det vi menar.

Vilka värderingar är det som Berit Adolfsson syftar på? Vi har i debatten i dag om ett tidigare betänkande hört att vi tydligen har olika värderingar. Kristdemokraterna har en värdering i sin familjepolitik. Kanske instämmer Moderaterna i den. Vänsterpartiet har en annan, Socialdemokraterna har en annan osv. Men jag hoppas att Berit Adolfsson vill tydliggöra att det hon menar med värderingar är just alla människors lika värde och de mänskliga rättigheterna.

Anf. 124 BERIT ADOLFSSON (m) replik:

Fru talman! Det menade jag, Tasso Stafilidis. Jag syftade på en kultur som tillåter att tvång och våld får förekomma mot kvinnor och mot barn och att tvångsäktenskap ska föreligga. Det är det vi pratar om här i dag.

Det var det jag menade i mitt anförande. Om jag var otydlig ber jag om ursäkt.

Prot. 2001/02:64
6 februari

Anf. 125 TASSO STAFILIDIS (v) replik:

Fru talman! Jag vill bara tacka Berit Adolfsson och ytterst också tacka hela lagutskottet för att vi är så otroligt överens om det här. Vi kommer faktiskt mycket längre i frågor när vi är överens över våra parti-gränser.

*Åldersgränser för
äktenskap, m.m.*

Anf. 126 KJELL ELDENSJÖ (kd):

Fru talman! Det här är ett enigt betänkande, men de frågor som behandlas är ju av principiellt och medmänskligt väldigt stor betydelse för många flickor med invandrarbakgrund. Därför känner jag det angeläget att få säga några ord trots enigheten.

Det har sedan länge varit ett uppmärksammat problem att unga flickor med invandrarbakgrund gifts bort och ingått äktenskap, ofta i föräldrars tidigare hemland. Sedan har man återvänt till Sverige och levt här som gifta trots att i Sverige gällande äktenskapsålder inte uppnåtts. Det händer att de som på det här sättet ingått äktenskap är i mycket låg ålder, åldrar som vi i Sverige räknar som barn och där man långt ifrån har uppnått äktenskapsmogen ålder.

Varje år har det i riksdagen motionerats om att regeringen måste göra ändringar i lagar och bestämmelser så att dessa barnäktenskap inte i praktiken betraktas som giltiga i Sverige när paret återvänder hit, om man har gift sig i ett annat land med andra seder och traditioner som tillåter barnäktenskap.

Vi vet också att många av de här barnen och unga flickorna blir bortgifta tvångsmässigt. De kanske inte ens har sett eller träffat den tilltänkte mannen. Detta är, som jag ser det, ett i Sverige förlegat synsätt och ett ovärdigt sätt att bli gift. Att bli en annans maka bör ske av kärlek och av egen fri vilja och vid en ålder som kan betraktas som mogen för ett så allvarligt och framtidsavgörande steg som att gifta sig och bilda familj.

Fru talman! Jag vet att regeringen brottats med frågan om lagändringar och annat som behövs för att svensk lag inte bara ska gälla utan också efterföljas när det gäller åldersgränser för äktenskap, även i familjer med invandrarbakgrund.

Jag vet också att det inte är någon lätt fråga att handskas med eftersom det kan uppstå mycket konstiga situationer. Men frågan måste likväl få sin lösning. Vi kan inte längre godta olika åldrar för äktenskap beroende på varifrån man härstammar.

De senaste årens tragiska s.k. hedersmord på unga flickor accentuerar vikten av att Sverige inte längre accepterar förnedrande, tvångsmässiga och lagvidriga företeelser mot unga flickor. Inte heller ska unga flickor behöva gömma sig för att de vill leva fria från trycket av att kanske behöva gifta sig med någon de inte valt eller älskar.

Regeringen måste nu påskynda en lösning som gör att lagen inte är tandlös utan också i praktiken förhindrar tvång och barnäktenskap.

I det betänkande vi behandlar tillkännages för regeringen att det är angeläget att lagstiftningsåtgärder omgående kommer till stånd i syfte att förhindra barnäktenskap och arrangerade äktenskap. Lagutskottet tillstyrker de här motionerna, och jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet.

Anf. 127 VIVIANN GERDIN (c):

Herr talman! Alla har vi skakats av mordet på Fadime. Det är också oerhört svårt för oss att förstå att Fadime berövades livet på grund av att hon ville leva som andra unga kvinnor i vårt land. För alla de som levt i tron att människor från andra kulturer anpassat sig till våra regler i det svenska samhället har det skett ett uppvaknande. Verkligheten visar att det finns invandrargrupper som efter flera decennier i Sverige fortfarande inte har integrerats i det svenska samhället. Det är ett stort misslyckande i integrationsarbetet.

Det är djupt beklagligt att regering och riksdag inte insett hur utlämnade de unga invandrarflickorna varit i de familjer där män förtrycker kvinnor. Det är djupt beklagligt att ansvariga har sett mellan fingrarna, tillåtit sexuellt utnyttjande av minderåriga och godkänt utländska arrangerade äktenskap. De unga kvinnornas möjligheter att välja livsstil, utbildning och partner här i Sverige har inte stöttats av myndigheter och beslutsfattare. Därför har kvinnors fria val kunnat förtryckas av familjen och släkten.

Att vi i Sverige har särbehandlat unga kvinnor beroende på medborgarskap är diskriminering beroende på bakgrund. Att länsstyrelserna kan ge dispens till äktenskap för flickor under 15 år borde enligt min mening inte vara tillåtet. Alla under 18 är omyndiga, de under 15 år är också minderåriga. Skolplikt, som omfattar alla barn och ungdomar i Sverige, bör även omfatta invandrarflickor.

Det är oacceptabelt att utländska medborgare med hemvist i Sverige ska kunna ingå äktenskap utomlands med 12–13-åringar och sedan få det legaliserat i Sverige.

Rädda Barnen har i sitt bokslut för år 2000 också påpekat att flickor med utländsk bakgrund är särskilt utsatta här i Sverige. Deras hälsa har ett nära samband med deras livsförhållanden och föräldrarnas bestämmanderätt. De drabbas också i högre grad av psykisk ohälsa och löper större risk att lyckas sämre i skolan.

Jag tycker att det skulle vara mycket intressant att granska de rättstillämpande myndigheternas bedömningar när det gäller att förhindra barnäktenskap. Möjligheten finns ju redan i dag inskriven i lagen. I 1 kap. 7 § i 1904 års lag står att läsa att ett beslut som har meddelats av en utländsk myndighet inte får tillämpas i Sverige om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen. Är det verkligen förenligt med svensk lag att ge dispens för giftermål för minderåriga flickor? Mitt svar är nej.

Herr talman! Den tragiska händelsen i Uppsala och mordet på Fadime har fått många att reagera och agera. Opinionen mot hedersmord har tvingat majoriteten att byta fot och bifalla samtliga motionsyrkanden. Syftet är att förhindra barnäktenskap och arrangerade äktenskap. Vi i Centerpartiet välkomnar majoritetens bifall till motionerna och förväntar oss nu att lagstiftningsåtgärder snarast kommer till stånd.

Men jag är besviken efter att ha läst den text som kommit till efter lagutskottets behandling av ärendet. Där står att den nuvarande 15-årsgränsen i 1904 års lag *bör* ifrågasättas. Där står vidare att det *bör* diskuteras om 7 kap. 4 § är tillräckligt. I utskottets ställningstagande finns också följande mening: ”att principerna för när utländska äktenskap skall få giltighet i Sverige skall *överbägas*”.

Med nuvarande skrivning i betänkandet känns det som att majoritetens motivation har dämpats något angående åldersgräns för äktenskap – just detta att regeringen ska överväga.

För invandrarflickornas bästa och för regeringens trovärdighet i frågan måste regeringen nu agera tydligt så att lägsta äktenskapsålder blir 18 år, oavsett vilken bakgrund kvinnorna har. Regeringen måste också tydligt agera för att äktenskap som ingåtts utomlands med minderåriga ska ogiltigförklaras i Sverige.

Centerpartiet anser att det behövs en lagändring omgående.

Anf. 128 MARINA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Viviann Gerdin ifrågasätter om texterna i betänkandet är tillräckligt starka för att få den lösning som vi vill ha. Då måste jag informera Viviann Gerdin om att man i Justitiedepartementet just nu arbetar med en ändring som syftar till att få en 18-årsgräns för äktenskap. Där likställs utländska flickor och svenska ungdomar. Justitieminister Thomas Bodström har tidigare också utlovat att det kommer en proposition.

Viviann Gerdin har i en debattartikel i Värmlands Folkblad i förra veckan tyckt till om att det är dags att införa en obligatorisk information till alla invandrare. Det kanske Viviann Gerdin kan utveckla här i talarstolen.

Anf. 129 VIVIANN GERDIN (c) replik:

Herr talman! Först vill jag säga att när det gäller att Justitiedepartementet just nu arbetar med att förändra lagstiftningen är det så att redan vid fjolårets behandling av några motioner fick vi till svar att det pågår ett arbete inom Regeringskansliet. Därför skulle riksdagen avvakta och inte föregripa resultatet av det arbetet. Det sades också att frågan var uppmärksammas på nordisk nivå. Jag kan inte erinra mig att jag har hört någonting om vad som har skett vad gäller förändringar efter det att vi behandlade frågan om barnäktenskap förra året.

När det sedan gäller min debattartikel står jag fullständigt för att vi måste bli mycket bättre på att informera om vad det är för regler som gäller i Sverige. Det är självklart så att de som kommer hit till vårt land, även unga invandrarkvinnor, ska omfattas av svenska regler.

Det jag ifrågasätter är att regeringen, när bifallet till motionen är så klart och det i motionen är så klart och tydligt skrivet att det handlar om att vi ska ogiltigförklara barnäktenskapen, ändå säger att frågan ska övervägas. Det är det som gör mig väldigt orolig.

Anf. 130 MARINA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är faktiskt lite förkrossad. Har inte Viviann Gerdin läst hela betänkandet och motionerna? Vi har ju tillstyrkt motionerna och föreslagit ett tillkännagivande till regeringen.

Jag ska också informera Viviann Gerdin om att jag själv har varit i kontakt med Justitiedepartementet. Jag har talat med tjänstemän och haft överläggningar där.

Detta är alltså faktiskt på gång, och det är sanningen.

Anf. 131 VIVIANN GERDIN (c) replik:

Herr talman! Till Marina Pettersson vill jag svara så här: Det återstår att se vad som väger tyngst, texten i motionerna eller regeringens skrivelser, där det står att frågan bör övervägas. Det är ordet bör som jag reagerar på och som jag tycker inte är så klart och tydligt från regeringens sida.

Anf. 132 ANA MARIA NARTI (fp):

Herr talman! Det är ett enigt utskott som kräver 18 års åldersgräns för äktenskap. Detta är viktigt och mycket bra, men det räcker inte.

Vi vet från diskussionen om könsstympning att lagen förbjuder detta. Vi vet att straffet för kvinnlig könsstympning är mycket strängt i Sverige. Och vi vet att det finns människor i Sverige som inte respekterar denna lag. För att skydda barnen, flickorna och de unga kvinnorna behövs mycket mer.

Under de här dagarna efter mordet på Fadime har jag varit ute på många demonstrationer och träffat mycket modiga kvinnor som jobbar med den här frågan i vardagen. Ett av deras krav är att Sverige ska agera mycket mer bestämt på den internationella arenan.

De vill t.ex. att Turkiets inträde i EU ska villkoras av vissa förändringar i lagarna så att hedersmord inte längre ska betraktas som ett relativt lätt brott som bestraffas lindrigt.

Det finns också anledning att tänka på vad Sverige skulle kunna göra på FN:s arena för att de här utsatta flickornas och kvinnornas position skulle förbättras. Jag var i FN i november. Jag blev mycket imponerad av det fantastiska arbete som svenskarna gör där. Bara en sådan sak som det envisa agerandet mot barnsoldater från svensk sida bör uppmärksammas och berömmas.

Men samma arbete bör också pågå när det gäller kvinnornas rättigheter. Vi har en lång erfarenhet av framgångsrikt arbete för barnens rättigheter och för försvar av de mänskliga rättigheterna. Vi måste gå vidare.

Men också om vi gör det återstår väldigt mycket att göra här och nu. Fadimes grav är faktiskt de politiska illusionernas grav. När vi begraver den här stackars flickan bör vi också begrava tron på att bara vackra ord räcker. Bara för att vi ställer oss upp och talar vackert om generositet och solidaritet, om jämlikhet, valfrihet och samspel med invandrarna betyder det inte att detta inträffar. Inte heller pengarna räcker. Vi vet mycket väl att miljoner på miljoner har kastats i storstadssatsningen. Har detta på något sätt påverkat de isolerade gruppernas situation? Inte ett dugg.

Jag har framför mig en utredning som kom i samband med en annan hemsk händelse. Det var branden i Göteborg. Denna utredning säger klart och tydligt – det har alltså gått nästan tre år – att all information inte nådde ut till de etniska grupper som var särskilt drabbade av branden. Kommunala myndigheter och andra myndigheter saknade med något undantag tillräcklig kännedom om och kontaktvägar till representanter för de drabbade och deras föreningsliv och trossamfund. Det fanns inga kommunikationskanaler. Inte ens när barnen hade brunnit upp kunde de svenska myndigheterna nå dit.

På annat håll står det att segregation, diskriminering, negativ attityd hos stora delar av majoritetsbefolkningen och ouppfyllda förväntningar

har lett till en negativ inställning till det svenska samhället hos många. En grogrund för misstro finns.

Jag kan komma med ett direkt vittnesmål om detta. Jag har arbetat med arbetslösa under flera år. Jag vet att officiella papper åker rakt ned i papperskorgen. Jag vet att om jag vill nå dem, mina medmänniskor som jag vill jobba tillsammans med, som jag hoppas kunna bistå på något sätt med någon form av stöd, då skickar jag inte brev via socialförvaltningen. Då affischerar jag inte på socialkontoret eller på arbetsförmedlingen, för det läser de inte. Och om de läser det så tror de inte på vad som står där. Det bästa sättet att nå dem är faktiskt att annonsera i Metro. Metro läser de alla.

Det visar tydligt hur djupt avståndet är mellan oss och dem. Det är det som vi måste göra slut på. I anslutning till debatten om könsstympning skrev jag en artikel som publicerades i Upsala Nya Tidning. Jag skrev om en somalisk läkare, en kvinna, som inte fick bli läkare i Sverige. Arbetsförmedlaren tyckte att det var jättebra om den där tjejen så fort som möjligt kunde bli sjukvårdsbiträde. Att hon ville studera sjukvårds-svenska och bli läkare var för långsökt. Det skulle ta för lång tid. Det kostade för mycket.

Just en sådan person, som tillhör gruppen men som har mycket stor kompetens, skulle ha varit den bästa agenten för arbete mot könsstympning i den egna gruppen. Vi kan inte lösa de här hemska problemen om vi inte öppnar arenor där folk, t.ex. de här kvinnoorganisationerna som Terrafem och många andra, kan agera för att etablera en tvåsidig kommunikation. Vi kan inte ändra en medeltida mentalitet genom informationskampanjer. Det enda sättet att ändra den här mentaliteten är att föra en ständig dialog och att jobba pedagogiskt med mycket tålamod mitt i de här grupperna tillsammans med de progressiva krafter som finns i de här grupperna. Och det gör vi inte.

Jag träffade de här kvinnorna som demonstrerade i anslutning till Fadimes död. När de har pengar för telefonen har de inte pengar för lokalen. När de har pengar för lokalen har de inte möjlighet att sitta vid telefonen och svara på rop på hjälp. Pengarna går ju till den offentliga sektorn och inte till de här progressiva grupperna.

Anf. 133 CARINA HÄGG (s):

Herr talman! Det har varit väldigt intressant för mig att här få följa lagutskottets intressanta debatt under dagen, och också höra på den stora enighet som har varit. Det är kanske i huvudsak ett uttalande som har förvånat mig, men som också var väldigt intressant. Det var Berit Adolfsson. Hon gjorde en avvikelse från den linje som är den traditionella moderata, att man ska satsa mer på polis- och på rättsväsendet, och ville i stället satsa resurser på kontraktsskrivande för att förebygga våld den vägen. Det tycker jag var väldigt intressant, och det ska jag också följa i andra sammanhang.

Jag ska först också tacka för det vänliga bemötande som mina motioner har fått. Jag ska utveckla lite utifrån den ena motionen jag skrev, som också är kopplad till den andra motionen, som jag också har fått ett positivt bemötande för. Jag ska tala om kusinäktenskap.

Prot. 2001/02:64
6 februari

*Åldersgränser för
äktenskap, m.m.*

Hur frekvent är kusinäktenskap i Sverige? I vilka invandrargrupper förekommer det? Finns det någon undersökning som visar på ett samband mellan störningar på barn och kusingifte? Vad är den historiska bakgrunden till kusingifte? Har någon tittat på kopplingen mellan arrangerade äktenskap och kusinäktenskap? Har någon tittat på kopplingen mellan hedersmord och kusinäktenskap?

Vi vet att Fadime, som många av oss har talat om här i dag men även vid ett tidigare debattillfälle, inte ville gifta sig med en kusin. Hennes syster är gift med en kusin. Hennes kusiner är gifta med kusiner. Det här är en struktur som det är dags att synliggöra.

Alla kulturer kategoriserar inte familjeband likadant. Vissa kulturer har exempelvis samma ord för mamma som för moster och samma ord för pappa som för farbror. Begreppet kusin, dvs. vår benämning på släktskapet mellan barn till syskon, är inte självklart för alla. Många kulturer, bl.a. grupper som lever här i Sverige inklusive kristna, skiljer mellan s.k. parallellkusiner och korskusiner – barn till syskon av samma kön respektive motsatt kön – och anser att en son absolut inte bör gifta sig med sin farbrors dotter, eftersom de anses vara för nära släkt – patrilineär parallellkusin. Sonen uppmanas däremot att gifta sig med sin morbrors dotter, korskusin på mödernet. Å andra sidan finns det strikt patrilineära systemet att en son bör gifta sig med pappans brorsdotter, vilket förekommer hos många muslimska grupper, speciellt hos beduinerna.

Det är omöjligt att i dag rent statistiskt fastställa antalet kusinäktenskap i Sverige, eftersom de inte registreras på något speciellt sätt. Enligt äktenskapsbalken finns det inga lagliga hinder för kusinäktenskap. Såvitt jag har kunnat utröna finns det inte heller någon forskning avseende frekvensen av kusinäktenskap, utöver det som medierna har gjort under de senaste veckorna. Det finns faktiskt en hel del där som är ganska intressant att ta del av.

Jag har kontrollerat med socialantropologer som länge har framhållit att många av de seder och bruk som invandrare har praktiserat i sina ursprungsländer och tar med sig till Sverige ganska snart ges upp i det nya hemlandet, eftersom det är svårt att hålla fast vid dem längre än under en generation. Här har man inkluderat också arrangerade äktenskap och problematiken med kusinäktenskap som är en del av dessa tvångsäktenskap. Man menar att denna sedvänja ges upp efter en generation. Men det har visat sig att socialantropologerna och andra experter på detta område har haft fel. Dessa traditioner sitter djupare. De upprätthålls och förstärks t.o.m. ibland i länder som Sverige.

Jag tycker att man måste ta konsekvenserna av att det som vi har fått oss till del tidigare av experter har visat sig vara felaktigt.

Detta handlar om patriarkala strukturer som ursäktar sig med att kusinäktenskap måste ses som en trygghet för kvinnan. Om hon gifter sig med en person som bor långt bort kan det vara svårt för kvinnans manliga släktingar att försvara henne om hon far illa. Då talar man inte om att äktenskapet i sig kan vara ett sätt att fara illa.

Ett annat skäl som ofta anges för kusinäktenskap är att man vill hålla ihop sin grupp. Och i det tror jag att det ligger mer sanning.

Herr talman! De flesta folkslag ogillar incest. Å andra sidan skiljer sig definitionen av incest mellan olika folkslag. Äktenskap mellan parallellkusiner på faderns sida är exempelvis otänkbart, i det närmaste incest för en del grupper. I Sverige är det dock helt lagligt.

I förarbetena till den nya äktenskapsbalken avfärdade man tanken på att förbjuda äktenskap mellan kusiner av genetiska skäl, eftersom risken för missbildningar hos avkomman visserligen är något förhöjd men trots det mycket liten. Skillnaden i antalet missbildningar ansåg man däremot kanske var större när det handlade om socialgrupper. Antalet missbildningar är större i familjer med dålig ekonomi och låg status än i mer välmående familjer. Enligt en föredragande läkare vid Socialstyrelsen som jag har haft kontakt med registreras inte nyfödda barn med missbildningar utifrån dessa grunder. Det finns alltså ingen undersökning gjord under senare år, och det finns ingen aktuell statistik att tillgå som styrker uttalanden som man ibland möts av om att antalet missbildade barn är en följd av att man i generationer har gift sig inom en begränsad grupp. Detta behöver kompletteras.

Jag skulle också vilja säga att det i en del länder i dag finns möjlighet till genetisk rådgivning om man lever i en grupp där dessa sedvänjor praktiseras. Det är kanske de mer välutbildade som har tillgång till den typen av konsultationer. Det är någonting som man skulle kunna erbjuda även människor i sådana grupper boende i Sverige som står inför att välja en kusin eller någon annan som partner.

Redan när Anita Gradin var statsråd gjorde hon en översyn av dessa frågor och tog fram någon form av utredning som jag inte har lyckats spåra. Men jag vet att den finns någonstans. Och det skulle vara väldigt intressant att se om någon kan få fram den så småningom.

Enligt Institutionen för Folklivsforskning vid Stockholms universitet, som har studerat muslimska mäns situation i Sverige, är hedersbegreppet för en djupt troende muslim av oerhört stor betydelse. Den som förlorar sin heder, exempelvis genom att barnen uppför sig på ett felaktigt sätt, mister möjligheten att komma till paradiset. En man som har misslyckats med att uppfostra sina barn är socialt död. Hans systrar blir inte gifta, skammen är oändligt stor för en sådan man, och hans liv har inte varit till någon nytta.

Nu tycker jag att man skulle kunna analysera dessa frågor djupare än så här. Det känns lite tunt. Men detta är den typen av kunskap som man i dag kan få fram när man söker den.

Jag skulle vilja avsluta mitt anförande genom att säga att jag tycker att man återigen naturligtvis ska skaffa sig bättre bakgrundskunskap till detta men att man ska överväga möjligheten att återigen i lagstiftning förbjuda kusinäktenskap och ha en dispensmöjlighet kopplad till detta.

Sedan kan man aldrig nog understryka hur viktigt det är att kommunerna följer upp det som vi debatterar och beslutar här genom att ta egna initiativ till att kartlägga situationen i den egna kommunen, gärna tillsammans med andra kommuner. Men man måste få en bild av detta lokalt och ta itu med det som man behöver göra. Det har nämligen varit alldeles för mycket överslätande, döljande, förnekande och passivitet i dessa frågor runtom i våra kommuner, inte minst i mitt eget län.

Jag tycker att det är oerhört viktigt att man kopplar ihop den här situationen med kusinäktenskap med unga flickors egna val, tvångsäkten-

skap, hedersförtryck och ytterst hedersmord, mansrollen och jämställdheten.

Jag ska följa lagutskottets fortsatta strävanden i dessa frågor. Och fr.o.m. i dag känns det oerhört positivt att göra det med de förslag som ni har lagt fram och den konstruktiva debatt som har förts.

Anf. 134 CARINA OHLSSON (s):

Herr talman! I det betänkande som vi just nu debatterar behandlas min och Monica Greens motion där vi kritiserar gällande lagstiftning, eftersom den inte behandlar alla flickor lika.

Avvikande regler för flickor med utländskt medborgarskap passar inte i ett samhälle där vi betonar allas lika rätt och värde. Enligt svensk lag får den som är under 18 år inte ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen. Men för utländska medborgare gäller lagen i det land som han eller hon är medborgare i fastän flickan eller pojken bor i Sverige, men ingen under 15 år får ingå äktenskap. Sker äktenskapet i hemlandet kan flickan t.o.m. vara yngre än 15 år. Om ett sådant äktenskap är tillåtet i hemlandet kan äktenskapet legaliseras i Sverige.

Enligt barnkonventionen, som Sverige undertecknat och ratificerat, är människan barn fram till 18 års ålder, vilket därför är en lämplig generell gräns för alla för att ingå äktenskap.

Äktenskap och graviditet anges ibland som skäl till att en del flickor med utländsk bakgrund avslutar sin skolgång i förtid. Det måste vara allas rättighet att få gå i skolan. Alla flickor oavsett ursprung måste få välja sitt liv och sin framtid.

Jag vill därför i dag tacka lagutskottet för detta betänkande där jag kan läsa att det enligt utskottets mening är angeläget att lagstiftningsåtgärder omgående kommer till stånd i syfte att förhindra barnäktenskap och arrangerade äktenskap och att utskottet därmed tillstyrker vår motion och tillkännager denna för regeringen.

Jag vet, och man kan också läsa i betänkandet, att Justitiedepartementet arbetar för fullt med en översyn av de svenska reglerna som berör frågan om lägsta äktenskapsålder och att detta ska redovisas under våren i en PM. Denna PM ser jag fram emot, eftersom jag också vet att det finns en djup samsyn i dessa frågor.

Detta är naturligtvis mycket bra, framför allt för de flickor som måste få ett ökat stöd i lagen för att kunna välja sina liv.

Herr talman! Äktenskapsåldern i Sverige höjdes till 18 år 1916. Nu borde det verkligen vara dags för nästa steg, så att det gäller alla flickor.

Anf. 135 CATHARINA ELMSÄTER-SVÄRD (m):

Herr talman! Låt mig börja med att framföra ett tack till lagutskottet för det tillkännagivande som gjorts utifrån min och Inger Renés motion L206 om tvångsäktenskap. Det är inte alltför ofta som man som motionär hamnar i den situationen i detta hus.

Det finns tre grundläggande saker – men naturligtvis finns det fler än så – som jag och Inger René tycker är viktiga. Det gäller rätten att få vara barn, rätten till utbildning och rätten att kunna välja sin make.

Jag lyssnade på Marina Petterssons inledningsanförande och tycker att Marina på ett mycket bra sätt redovisade vad som är utgångspunkten i vår motion, nämligen att förhindra att framför allt mycket unga flickor gifts bort, och då utomlands. Det är det som vi med vår motion vill förhindra.

Vi vet i dag att de unga flickor som gifter sig utomlands och som kommer tillbaka till Sverige och måste leva som gifta tyvärr inte fullföljer sin skolutbildning, vilket innebär att de inte har rätten till utbildning. Det i sin tur innebär att de inte kommer att lära sig svenska språket. I slutändan innebär detta att de inte kan få samma möjligheter att integreras i det svenska samhället, något som föregående talare lite grann var inne på.

Därför kommer en lagändring just mot barnäktenskap att vara ett stort stöd inte minst för alla dessa unga flickor, men även för pojkar – framför allt med invandrarbakgrund. Personligen tycker jag att en fråga som denna verkligen tjänar på att ha så brett stöd som vi i dag faktiskt visar här i riksdagen. Över partigränserna inser vi vikten av att sätta individen i centrum, framför allt de här små barnen. Jag uppfattar detta som verkligen allvarligt menat från majoriteten och känner att det finns ett stöd för att skyndsamt genomlysas de här förslagen så att en lagändring kan genomföras.

För ett tag sedan fick jag en liten knapp från Rädda Barnen där det står: Räkna med mig. Knappen ska naturligtvis sitta på ett litet barn. Det här sammanfaller med de 21 punkter som Rädda Barnen tagit fram för ett barnvänligare Sverige. Bildligt skulle jag kunna sätta på mig knappen menat för oss alla, just för att visa att de här unga invandrarkvinnorna i dag faktiskt kan räkna med oss.

Tack för en vänlig behandling av en oerhört viktig motion!

Anf. 136 MONICA GREEN (s):

Herr talman! Jag vill – precis som några av de motionärer som gått upp i talarstolen och visat sin glädje över tillkännagivandet till regeringen – uttrycka glädje. Jag tänker särskilt på den motion som jag och Carina Ohlsson har väckt.

Det är klart att det varit en väldigt svart tid nu ett tag när mycket kommer upp till ytan när det gäller förtryck, våld och hot som många flickor och kvinnor faktiskt måste utstå. Närmast tänker jag förstås på dem som kommer från andra länder. Vi har fått se mycket av sådant här under den senaste tiden. Därför är det ett stort steg och ett bra stöd i rätt riktning att regeringen jobbar vidare med frågan och ska se till att det blir en åldersgräns för äktenskap, för *samliga* som befinner sig i Sverige.

Jag tillhör organisationen Unga Örnar, en barn- och ungdomsorganisation som jobbar praktiskt ute i bostadsområden för att ge barn och ungdomar en vettig fritid. Vi kommer i kontakt med många flickor med utländsk bakgrund som verkligen behöver stöd från föreningslivet. En av anledningarna till att jag är medmotionär är just att vi i Unga Örnar ute på fältet ser vad som behövs. Därför ställer vi de här kraven politiskt.

Jag är också glad över att utskottet är helt enigt och över att man gör gemensam sak med regeringen. Många informationskällor visar att regeringen nu jobbar mycket aktivt med frågan för att komma till skott med

en lagändring. Det har jag fått underhandsinformation om. Jag vet därför att vi och regeringen har en samsyn där.

Jag är alltså glad i dag, trots att det varit en svart tid. Det här är ett steg i rätt riktning, och nu kan vi gemensamt från riksdagen gå till regeringen med krav på en lagändring här.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 10 §.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 15.35 på förslag av förste vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 17.00 då dagens votering skulle äga rum.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 17.00.

10 § Beslut om utskottsärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde

KU8 Valfrågor

Punkt 2 (Vallokalers tillgänglighet)

1. utskottet

2. res. 1 (fp)

Votering:

285 för utskottet

16 för res. 1

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 70 m, 35 v, 35 kd, 14 c, 11 mp, 2 -

För res. 1: 2 c, 14 fp

Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 7 kd, 2 c, 2 fp, 5 mp

Ester Lindstedt-Staaf (kd) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Punkt 9 (Statligt stöd till partier som är eller varit representerade i riksdagen)

1. utskottet

2. res. 2 (mp)

Kammaren biföll utskottets förslag med acklamation.

Punkt 12 (Personval)

1. utskottet

2. res. 3 (m, c, fp)

3. res. 4 (kd)

Förberedande votering:

100 för res. 3

37 för res. 4

165 avstod

47 frånvarande

Kammaren biträdde res. 3.

Huvudvotering:

165 för utskottet

101 för res. 3

37 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 35 v, 12 mp

För res. 3: 69 m, 16 c, 14 fp, 2 –

Avstod: 1 m, 36 kd

Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Punkt 13 (Personval och kampanjbidrag)

1. utskottet

2. res. 5 (mp)

Votering:

287 för utskottet

15 för res. 5

1 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 70 m, 34 v, 35 kd, 16 c, 14 fp, 2 -

För res. 5: 1 s, 1 v, 1 kd, 12 mp

Avstod: 1 s

Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

MJU5 Livsmedelskontroll och genteknik

Punkt 4 (Miljömärkning av fiske m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (v)

Votering:

254 för utskottet

47 för res. 1

1 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 118 s, 70 m, 35 kd, 15 c, 14 fp, 2 -
För res. 1: 35 v, 12 mp
Avstod: 1 c
Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 7 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Punkt 8 (En gemensam livsmedelsmyndighet)
1. utskottet
2. res. 5 (c)
Kammaren biföll utskottets förslag med acklamation.

Punkt 10 (Småskalig livsmedelsproduktion)
1. utskottet
2. res. 8 (m)
3. res. 9 (kd, c)
Förberedande votering:
74 för res. 8
53 för res. 9
176 avstod
46 frånvarande
Kammaren biträdde res. 8.
Huvudvotering:
179 för utskottet
71 för res. 8
51 avstod
48 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 118 s, 1 m, 34 v, 14 fp, 12 mp
För res. 8: 69 m, 1 c, 1 -
Avstod: 36 kd, 15 c
Frånvarande: 13 s, 11 m, 9 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp, 1 -
Birgitta Wistrand (m) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Punkt 19 (Ekologiska livsmedel m.m.)
1. utskottet
2. res. 18 (fp)
Votering:
246 för utskottet
14 för res. 18
43 avstod
46 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 118 s, 70 m, 4 v, 36 kd, 16 c, 2 -
För res. 18: 14 fp
Avstod: 31 v, 12 mp
Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Punkt 22 (Moratorium)

1. utskottet
2. res. 21 (v, mp)

Votering:

256 för utskottet

47 för res. 21

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 70 m, 36 kd, 16 c, 14 fp, 2 -

För res. 21: 35 v, 12 mp

Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

MJU9 Vissa forskningsfrågor m.m.

Punkt 1 (Svensk miljöforskning)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:

179 för utskottet

71 för res. 1

53 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 2 m, 35 v, 14 fp, 12 mp

För res. 1: 68 m, 1 kd, 2 -

Avstod: 2 s, 35 kd, 16 c

Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Cecilia Magnusson och Stig Rindborg (båda m) och Kerstin-Maria Stalin (mp) anmälde att de avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Punkt 3 (Gentekniska forskningsresultat)

1. utskottet

2. res. 3 (kd, v, c, mp)

Kammaren biföll utskottets förslag med acklamation.

Punkt 7 (Forsknings- och utvecklingsfond för potatisodlingen)

1. utskottet

2. res. 5 (kd)

Votering:

265 för utskottet

37 för res. 5

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 69 m, 35 v, 16 c, 14 fp, 12 mp, 1 -

För res. 5: 36 kd, 1 -

Frånvarande: 13 s, 12 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Punkt 8 (Biodling m.m.)

1. utskottet

2. res. 6 (c)

Votering:

278 för utskottet

21 för res. 6

1 avstod

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 69 m, 35 v, 35 kd, 14 fp, 7 mp, 1 -

För res. 6: 16 c, 4 mp, 1 -

Avstod: 1 kd

Frånvarande: 14 s, 12 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 5 mp

Punkt 9 (Marin forskning)

1. utskottet

2. res. 7 (v)

3. res. 8 (mp)

Förberedande votering:

40 för res. 7

12 för res. 8

250 avstod

47 frånvarande

Kammaren biträdde res. 7.

Huvudvotering:

255 för utskottet

36 för res. 7

12 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 69 m, 36 kd, 16 c, 14 fp, 2 -

För res. 7: 1 m, 35 v

Avstod: 12 mp

Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

LU8 Äktenskap, partnerskap och samboende, m.m.

Punkt 2 (Äktenskapets ställning)

1. utskottet

2. res. 1 (kd)

Votering:

263 för utskottet

36 för res. 1

4 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 67 m, 35 v, 16 c, 13 fp, 12 mp, 2 -

För res. 1: 36 kd

Avstod: 3 m, 1 fp

Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Prot. 2001/02:64

6 februari

Punkt 3 (Äktenskap för personer av samma kön och s.k. civiläktenskap)

1. utskottet

2. res. 2 (v)

Votering:

253 för utskottet

46 för res. 2

4 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 70 m, 36 kd, 15 c, 12 fp, 1 mp, 2 -

För res. 2: 33 v, 2 fp, 11 mp

Avstod: 1 s, 2 v, 1 c

Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Punkt 4 (Partnerskapsförrättningar inom trossamfund)

1. utskottet

2. res. 3 (v)

Votering:

251 för utskottet

46 för res. 3

5 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 67 m, 36 kd, 16 c, 13 fp, 1 mp, 1 -

För res. 3: 35 v, 11 mp

Avstod: 1 s, 3 m, 1 fp

Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp, 1 -

Punkt 7 (Partnerskapslagens anknätningsvillkor)

1. utskottet

2. res. 5 (v, c)

Votering:

227 för utskottet

74 för res. 5

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 70 m, 36 kd, 1 fp, 2 -

För res. 5: 35 v, 16 c, 12 fp, 11 mp

Frånvarande: 13 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 3 fp, 5 mp

Hillevi Larsson (s) och Maria Larsson (kd) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Punkt 8 (Partnerskapsregistrering utomlands)

1. utskottet
2. res. 6 (v)

Votering:

Kammaren biföll utskottets förslag genom uppresning.

Punkt 9 (Terminologin i lagen om registrerat partnerskap)

1. utskottet
2. res. 7 (v)

Kammaren biföll utskottets förslag med acklamation.

Punkt 16 (Sambolagen)

1. utskottet
2. res. 8 (m)

Votering:

193 för utskottet

64 för res. 8

44 avstod

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 35 v, 1 kd, 16 c, 13 fp, 12 mp

För res. 8: 61 m, 1 kd, 2 -

Avstod: 9 m, 34 kd, 1 fp

Frånvarande: 15 s, 11 m, 8 v, 6 kd, 2 c, 2 fp, 4 mp

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

LU13 Åldersgränser för äktenskap, m.m.

Kammaren biföll utskottets förslag.

11 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Propositioner

2001/02:84 Anpassningar med anledning av övergången till reformerade
regler för ålderspension

2001/02:98 Abonentupplysning

12 § Anmälan om interpellationer

Prot. 2001/02:64
6 februari

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 6 februari

2001/02:239 av *Harald Bergström* (kd) till justitieminister Thomas Bodström

Lagen om gode män och förvaltare

2001/02:240 av *Ragnwi Marcelind* (kd) till justitieminister Thomas Bodström

Polisens organisation

2001/02:241 av *Göte Jonsson* (m) till statsrådet Ulrica Messing

Skogspolitiken

2001/02:242 av *Annelie Enochson* (kd) till finansminister Bosse Ringholm

Hyressättningen i Akademiska Hus

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 12 februari.

13 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 6 februari

2001/02:673 av *Roy Hansson* (m) till statsminister Göran Persson

Teracom AB

2001/02:674 av *Inger Strömbom* (kd) till näringsminister Björn Rosengren

Statliga jobb i Karlskoga

2001/02:675 av *Erling Wälivaara* (kd) till näringsminister Björn Rosengren

Tillverkning av järnvägsräls

2001/02:676 av *Rolf Olsson* (v) till näringsminister Björn Rosengren

Pollettering av cyklar på tåg

2001/02:677 av *Jonas Ringqvist* (v) till statsrådet Jan O Karlsson

Dammbygget i Uganda

2001/02:678 av *Sven-Erik Sjöstrand* (v) till statsrådet Jan O Karlsson

UNHCR:s finansiering

2001/02:679 av *Rolf Gunnarsson* (m) till jordbruksminister Margareta Winberg

Nationellt rovdjurscentrum

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 12 februari.

14 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 6 februari

2001/02:612 av *Marietta de Pourbaix-Lundin* (m) till finansminister Bosse Ringholm

Cement- och kalkindustrins framtid

2001/02:613 av *Marietta de Pourbaix-Lundin* (m) till finansminister Bosse Ringholm

Statlig skatt

2001/02:614 av *Ann-Marie Fagerström* (s) till socialminister Lars Engqvist

Maxtaxan för äldre och funktionshindrade

2001/02:616 av *Anders G Högmark* (m) till statsminister Göran Persson
Ordningen i skolan

2001/02:617 av *Sylvia Lindgren* (s) till utbildningsminister Thomas Östros

Studiemedelssystemet

2001/02:618 av *Göran Lindblad* (m) till justitieminister Thomas Bodström

Husrannsakan vid misstänkt vapeninnehav

2001/02:622 av *Inga Berggren* (m) till statsrådet Lena Sommestad

Samordningsansvaret för erosionsfrågor

2001/02:623 av *Annelie Enochson* (kd) till statsrådet Lars-Erik Lövdén

Tredimensionell fastighetsbildning

2001/02:627 av *Carl Fredrik Graf* (m) till finansminister Bosse Ringholm

Förmögenhetsbeskattningen

2001/02:628 av *Carl Fredrik Graf* (m) till finansminister Bosse Ringholm

Arvsskatten

2001/02:629 av *Carl Fredrik Graf* (m) till finansminister Bosse Ringholm

Pomperipossaeffekter i skattesystemet

2001/02:630 av *Susanne Eberstein* (s) till justitieminister Thomas Bodström

Säkerhetskontroll på flygplatser

2001/02:631 av *Margareta Cederfelt* (m) till socialminister Lars Engqvist

Vård eller sjukskrivning

2001/02:632 av *Margareta Cederfelt* (m) till socialminister Lars Engqvist

Äldrevård

2001/02:633 av *Jan-Evert Rådhström* (m) till näringsminister Björn Rosengren

Taxiutredningen

2001/02:634 av *Ulla Hoffmann* (v) till justitieminister Thomas Bodström

Barnäktenskap

2001/02:635 av tredje vice talman *Rose-Marie Frebran* (kd) till justitieminister Thomas Bodström
 Religionsfrihet vid ingående av äktenskap
2001/02:636 av *Fanny Rizell* (kd) till justitieminister Thomas Bodström
 Övertagande av godmanskap
2001/02:637 av *Johan Pehrson* (fp) till justitieminister Thomas Bodström
 GPS för larpaketet
2001/02:638 av *Amanda Agestav* (kd) till justitieminister Thomas Bodström
 Närpolis i Trångsund-Skogås
2001/02:639 av *Margareta Cederfelt* (m) till statsrådet Lars-Erik Lövdén
 Skatteutjämningen
2001/02:640 av *Rosita Runegrund* (kd) till utbildningsminister Thomas Östros
 Studielån
2001/02:641 av *Anita Sidén* (m) till utbildningsminister Thomas Östros
 Trafikundervisningen i grundskolan
2001/02:642 av *Marianne Andersson* (c) till statsrådet Jan O Karlsson
 Långa väntetider vid familjeanknytning
2001/02:644 av *Ragnwi Marcelind* (kd) till justitieminister Thomas Bodström
 Polismyndigheten i Värmland
2001/02:648 av *Jan-Evert Rådhström* (m) till justitieminister Thomas Bodström
 Ljuddämpare på jaktvapen
2001/02:649 av *Per-Samuel Nisser* (m) till justitieminister Thomas Bodström
 Polisverksamheten i Värmland
2001/02:650 av *Inger René* (m) till utrikesminister Anna Lindh
 Turkiets ansökan om medlemskap i EU
2001/02:651 av *Jonas Ringqvist* (v) till statsrådet Lena Sommestad
 Miljöflyktingar från Tuvalu
2001/02:652 av *Willy Söderdahl* (v) till statsrådet Lena Sommestad
 Miljöarbetet i Östersjön
2001/02:653 av *Willy Söderdahl* (v) till statsrådet Lena Sommestad
 IMO
2001/02:654 av *Sonja Fransson* (s) till statsrådet Lena Sommestad
 Brandvarnare
2001/02:655 av *Annelie Enochson* (kd) till statsrådet Lena Sommestad
 Kvalitetssäkring av innemiljön
2001/02:656 av *Ester Lindstedt-Staaf* (kd) till statsrådet Lena Sommestad
 Notifiering av miljöbalken
2001/02:657 av *Murad Artin* (v) till utrikesminister Anna Lindh
 Mänskliga rättigheter i Australien
2001/02:658 av *Murad Artin* (v) till utrikesminister Anna Lindh
 Situationen i Somalia
2001/02:659 av *Murad Artin* (v) till utrikesminister Anna Lindh
 Afrikas horn

Prot. 2001/02:64
 6 februari

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 12 februari.

15 § Kammaren åtskildes kl. 17.26.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 51 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 96 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 126,
av förste vice talmannen till ajourneringen kl. 15.35 och
av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Monica Gustafson

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Meddelande om aktuell debatt	1
3 § Meddelande om information från regeringen	2
4 § Hänvisning av ärenden till utskott	2
5 § Valfrågor	2
Konstitutionsutskottets betänkande 2001/02:KU8	2
Anf. 1 NILS FREDRIK AURELIUS (m).....	2
Anf. 2 INGVAR SVENSSON (kd)	3
Anf. 3 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	5
Anf. 4 INGVAR SVENSSON (kd) replik	5
Anf. 5 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	5
Anf. 6 INGVAR SVENSSON (kd) replik	6
Anf. 7 ÅSA TORSTENSSON (c)	6
Anf. 8 HELENA BARGHOLTZ (fp).....	6
Anf. 9 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	8
Anf. 10 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	8
Anf. 11 PER LAGER (mp).....	8
Anf. 12 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	9
Anf. 13 PER LAGER (mp) replik	9
Anf. 14 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	10
Anf. 15 PER LAGER (mp) replik	10
Anf. 16 MATS BERGLIND (s)	10
Anf. 17 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	12
Anf. 18 MATS BERGLIND (s) replik	12
Anf. 19 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	12
Anf. 20 MATS BERGLIND (s) replik	12
Anf. 21 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	13
Anf. 22 MATS BERGLIND (s) replik	13
Anf. 23 NILS FREDRIK AURELIUS (m) replik	13
Anf. 24 MATS BERGLIND (s) replik	14
Anf. 25 PER LAGER (mp) replik	14
Anf. 26 MATS BERGLIND (s) replik	14
Anf. 27 PER LAGER (mp) replik	15
Anf. 28 MATS BERGLIND (s) replik	15
Anf. 29 MATS EINARSSON (v).....	15
Anf. 30 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	18
Anf. 31 MATS EINARSSON (v) replik.....	18
Anf. 32 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	18
Anf. 33 MATS EINARSSON (v) replik.....	18
Anf. 34 INGVAR SVENSSON (kd) replik.....	18
Anf. 35 MATS EINARSSON (v) replik.....	19
Anf. 36 INGVAR SVENSSON (kd) replik.....	19
Anf. 37 MATS EINARSSON (v) replik.....	19
Anf. 38 PER LAGER (mp) replik	20
Anf. 39 MATS EINARSSON (v) replik.....	20

Anf. 40 PER LAGER (mp) replik	20
Anf. 41 MATS EINARSSON (v) replik	20
Anf. 42 ROLF GUNNARSSON (m)	21
Anf. 43 BARBRO FELTZING (mp)	22
Anf. 44 MATS BERGLIND (s)	23
Anf. 45 BARBRO FELTZING (mp)	24
(Beslut fattades under 10 §.)	24
6 § Livsmedelskontroll och genteknik	24
Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2001/02:MJU5	24
Anf. 46 INGVAR ERIKSSON (m)	24
Anf. 47 JONAS RINGQVIST (v)	26
Anf. 48 CAROLINE HAGSTRÖM (kd).....	27
Anf. 49 ESKIL ERLANDSSON (c).....	29
Anf. 50 HARALD NORDLUND (fp).....	30
Anf. 51 PER LAGER (mp)	31
Anf. 52 HARALD NORDLUND (fp) replik	32
Anf. 53 PER LAGER (mp) replik	33
Anf. 54 HARALD NORDLUND (fp) replik	33
Anf. 55 PER LAGER (mp) replik	33
Anf. 56 MICHAEL HAGBERG (s)	33
Anf. 57 ESKIL ERLANDSSON (c) replik	35
Anf. 58 MICHAEL HAGBERG (s) replik.....	36
Anf. 59 ESKIL ERLANDSSON (c) replik	36
Anf. 60 MICHAEL HAGBERG (s) replik.....	36
Anf. 61 PER LAGER (mp) replik	36
Anf. 62 MICHAEL HAGBERG (s) replik.....	37
Anf. 63 PER LAGER (mp) replik	37
Anf. 64 MICHAEL HAGBERG (s) replik.....	37
Anf. 65 CAROLINE HAGSTRÖM (kd) replik	38
Anf. 66 MICHAEL HAGBERG (s) replik.....	38
Anf. 67 CAROLINE HAGSTRÖM (kd) replik	39
Anf. 68 MICHAEL HAGBERG (s) replik.....	39
Anf. 69 INGVAR ERIKSSON (m) replik.....	40
Anf. 70 MICHAEL HAGBERG (s) replik.....	40
Anf. 71 INGVAR ERIKSSON (m) replik.....	41
Anf. 72 MICHAEL HAGBERG (s) replik.....	41
Anf. 73 JONAS RINGQVIST (v) replik.....	41
Anf. 74 MICHAEL HAGBERG (s) replik.....	41
Anf. 75 JONAS RINGQVIST (v) replik.....	42
Anf. 76 MICHAEL HAGBERG (s) replik.....	42
Anf. 77 LARS LINDBLAD (m)	43
Anf. 78 HARALD NORDLUND (fp) replik	45
Anf. 79 LARS LINDBLAD (m) replik	45
Anf. 80 HARALD NORDLUND (fp) replik	45
Anf. 81 LARS LINDBLAD (m) replik	45
Anf. 82 ANDERS KARLSSON (s)	46
(Beslut fattades under 10 §.)	47
7 § Vissa forskningsfrågor m.m.....	47
Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2001/02:MJU9	47

Anf. 83 PER-SAMUEL NISSER (m)	47
Anf. 84 KJELL-ERIK KARLSSON (v)	48
Anf. 85 CAROLINE HAGSTRÖM (kd)	49
Anf. 86 ÅKE SANDSTRÖM (c)	50
Anf. 87 PER LAGER (mp)	50
Anf. 88 INGE CARLSSON (s)	52
Anf. 89 LILIAN VIRGIN (s)	55
Anf. 90 HARALD NORDLUND (fp)	56
Anf. 91 INGE CARLSSON (s) replik	57
Anf. 92 HARALD NORDLUND (fp) replik	57
Anf. 93 INGE CARLSSON (s) replik	57
Anf. 94 HARALD NORDLUND (fp) replik	58
Anf. 95 INGVAR ERIKSSON (m)	58
(Beslut fattades under 10 §.)	58
8 § Äktenskap, partnerskap och samboende, m.m.	59
Lagutskottets betänkande 2001/02:LU8	59
Anf. 96 HENRIK S JÄRREL (m)	59
Anf. 97 TASSO STAFILIDIS (v)	60
Anf. 98 KJELL ELDENSJÖ (kd)	64
Anf. 99 TASSO STAFILIDIS (v) replik	66
Anf. 100 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik	67
Anf. 101 TASSO STAFILIDIS (v) replik	67
Anf. 102 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik	68
Anf. 103 VIVIANN GERDIN (c)	68
Anf. 104 MARIANNE CARLSTRÖM (s)	70
Anf. 105 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik	72
Anf. 106 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik	72
Anf. 107 KJELL ELDENSJÖ (kd) replik	73
Anf. 108 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik	73
Anf. 109 HENRIK S JÄRREL (m) replik	73
Anf. 110 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik	74
Anf. 111 HENRIK S JÄRREL (m) replik	74
Anf. 112 MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik	74
Anf. 113 ANA MARIA NARTI (fp)	74
Anf. 114 YVONNE RUWAIDA (mp)	75
Anf. 115 KJELL ELDENSJÖ (kd)	77
Anf. 116 YVONNE RUWAIDA (mp)	78
Anf. 117 KJELL ELDENSJÖ (kd)	78
Anf. 118 YVONNE RUWAIDA (mp)	78
(Beslut fattades under 10 §.)	79
9 § Åldersgränser för äktenskap, m.m.	79
Lagutskottets betänkande 2001/02:LU13	79
Anf. 119 MARINA PETTERSSON (s)	79
Anf. 120 BERIT ADOLFSSON (m)	81
Anf. 121 MARINA PETTERSSON (s) replik	82
Anf. 122 BERIT ADOLFSSON (m) replik	82
Anf. 123 TASSO STAFILIDIS (v)	82
Anf. 124 BERIT ADOLFSSON (m) replik	84
Anf. 125 TASSO STAFILIDIS (v) replik	85

Anf. 126 KJELL ELDENSJÖ (kd).....	85
Anf. 127 VIVIANN GERDIN (c).....	86
Anf. 128 MARINA PETTERSSON (s) replik	87
Anf. 129 VIVIANN GERDIN (c) replik.....	87
Anf. 130 MARINA PETTERSSON (s) replik	87
Anf. 131 VIVIANN GERDIN (c) replik.....	88
Anf. 132 ANA MARIA NARTI (fp).....	88
Anf. 133 CARINA HÄGG (s).....	89
Anf. 134 CARINA OHLSSON (s).....	92
Anf. 135 CATHARINA ELMSÄTER-SVÄRD (m).....	92
Anf. 136 MONICA GREEN (s).....	93
(Beslut fattades under 10 §.)	94
Ajournering.....	94
Återupptagna förhandlingar	94
10 § Beslut om utskottsärenden som slutdebatterats vid	
dagens sammanträde	94
KU8 Valfrågor	94
MJU5 Livsmedelskontroll och genteknik	95
MJU9 Vissa forskningsfrågor m.m.	97
LU8 Äktenskap, partnerskap och samboende, m.m.	98
LU13 Åldersgränser för äktenskap, m.m.	100
11 § Bordläggning.....	100
12 § Anmälan om interpellationer	101
13 § Anmälan om frågor för skriftliga svar	101
14 § Anmälan om skriftliga svar på frågor	102
15 § Kammaren åtskildes kl. 17.26.	104

Elanders Gotab, Stockholm 2002